This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

867C92
OcYp

PAR

CURIAL E GUELFA

Digitized by Google

Digitized by Google

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

MAR 1 1 1973

MAY 2 9 1978

APR 2 3 1978

UIC JUN 1 0 2003

UIC-REC'D MAR 0 4

L161—O-1096

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA DE L'OFICINA ROMÀNICA

I

"CURIAL E GUELFA"

NOTES LINGÜÍSTIQUES Y D'ESTIL

PER

ANFÒS PAR

BIBLIOTECA BALMES

DURAN I BAS, 11 — BARCELONA

MCMXXVIII

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google
UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY URBANA-CHAMPAIGN

Digitized by Google

«CURIAL E GUELFA»

NOTES LINGÜÍSTIQUES Y D'ESTIL

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA DE L'OFICINA ROMÀNICA

I

"CURIAL E GUELFA"
NOTES LINGÜÍSTIQUES Y D'ESTIL

PER

ANFÒS PAR

BIBLIOTECA BALMES
DURAN I BAS, 11 — BARCELONA
MCMXXVIII

Digitized by Google

EDITORIAL BALMES, S. A.

Digitized by Google

«CURIAL E GUELFA»

NOTES LINGÜÍSTIQUES Y D'ESTIL

En ocasió de publicar ensems ab En R. Miquel y Planas la primera reproducció, neta d'errades, de la meravellosa novela *Curial e Guelfa,* escayent m'es semblat y profitós, ferne un estudi gramatical y estilístich, boy comparantla d'una part ab aquell espill de bell catalanesch y lleugera prosa que Bernat Metge nos heretà ab lo seu *Somni,* y d'altra banda ab lo malmès llenguatge modern. Lo primer nos permetrà anar precisant la evolució rabea y malestruga que nostra llengua literària sofrí tot just iniciat lo s. XIVè y aytambé justipreuar nostre text a la llum del escrit sobirà de nostra literatura. Lo segon se recomana per si mateix, pera aclarir fenòmens lingüístichs avuy obscurs y pera aguhar nostre tast ab sabories clàssiques.

Aquest estudi, donchs, no serà, ni de molt, complert, ans limitat a metre en relleu moltes discrepàncies y algunes coincidències, a nostre juhí dignes d'ésser anotades, entre *Curial,* lo *Somni* y'l llenguatge modern. Com sia que sintàcticament ja vaig fer un estudi cabal de la segona obra (ab bona cosa de morfologia també), les presents notes vindran a ésserne un suplement (1).

Los possehints «molt reverent letradura», com diu l'ignorat autor de *Curial,* o en mots moderns, los literats, hagin per recomanades les conclusions finals que l'examen lingüístich me permet d'establir, referents a influències de literatures forasteres, època de composició de la obra y sa vàlua estètica.

(1) Los nombres darrera de les cites són los de les ratlles en la edició de *Curial e Guelfa* qu'acaben de publicar R. Miquel y Planas y Anfòs Par. - Biblioteca Catalana, Barcelona, 1928.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFIA

Les abreviatures usades en aquest treball van entre claudàtors [ ].

[Alart, *Doc.*] *Documents sur la langue catalanne des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne* par B. J. Alart; Paris, Maisonneuve et Cie., 1881.

[Anglade, *Phon. Morph.*] *Grammaire de l'ancien Provençal: Phonètique et Morphologie* par Joseph Anglade; Paris, Klincksieck, 1921.

[*BABL*] *Boletin de la Real Academia de Buenas Letras;* Barcelona 1901 ençà.

[Barnils, *Alac.*] *Die Mundart von Alacant* von Dr. Pere Barnils; Barcelona, *Biblioteca Filològica del Institut de la Llengua Catalana,* 1913.

[*BDC*] *Butlletí de Dialectologia Catalana;* Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1913-1925.

[*BDLC*] *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* pel Rt. Dr. Mossèn Antoni M.ª Alcover; Mallorca, 1901-1926.

[Bourciez, *Ling.*] *Elements de Linguistique Romane* par Edouard Bourciez; Paris, Klincksieck, 1923.

[Darmesteter, *Morph. Synt.*] *Grammaire historique de la Langue Française: Morphologie, Syntaxe;* par Arsène Darmesteter; Paris, Delagrave.

[Diez, *Gram.*] *Grammaire des Langues Romanes* par Frederic Diez; Paris, A. Franck, 1874-1876.

[Forteza, *Gram.*] *Gramática de la Lengua Catalana* por Tomás Forteza; Mallorca, 1915.

[Fouché, *Phon. Morph.*] *Phonetique et Morphologie historiques du Roussillonnais* par Pierre Fouché; Toulouse, E. Privat, 1924.

[Grandgent, *Old. Prov.*] *An outline of the Phonology and Morphology of old Provençal* by C. H. Grandgent; Boston, Heath and Co. 1909.

[Hanssen, *Gram.*] *Gramática histórica castellana* por Federico Hanssen; Halle, Niemeyer, 1913.

[Levy, *Prov.*] *Provenzalisches Supplement - Wörterbuch* von Emil Levy; Leipzig, O. R. Reisland, 1894-1924.

[Men. Pid., *Orig.*] *Origenes del Español* por R. Menéndez Pidal; Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1926.

[Metge, *Somni*] *Les obres d'En Bernat Metge: Lo Somni;* Barcelona, R. Miquel y Planas, 1910.

[Meyer-Lübke, *Gram.*] *Grammaire des Langues Romanes* par W. Meyer-Lübke; Paris, H. Welter, 1889-1906.

[Meyer-Lübke, *REW*] *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* von W. Meyer-Lübke; Heidelberg, C. Winter, 1911.

[Nonell, *Anal. Morf.*] *Anàlisis Morfològich de la Llenga Catalana,* pel P. Jaume Nonell; Manresa, Tip. St. Josep, 1895.

[Par, *Sint.*] *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge* per Anfòs Par; Barcelona, Foment de Pietat Catalana, 1923.

[*RFE*] *Revista de Filologia Española;* Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1914 ençà.

Digitized by Google

NOTES LINGÜÍSTIQUES

GRAFIA

1. L'autor nos mostra com en los escriptoris aciensats y cenacles literaris, nostra llengua era ja pervinguda a fixar les formes definitives de bona còpia de sos fonemes. Potser aquesta obra afita lo grau de major perfeccionament de nostra ortografia; hi es palesa una segura regularitat en la representació gràfica dels fonemes heretats del llatí, en guisa qu'al contrari d'altres escrits més vells, les discrepàncies qu'ell comet ab sa pròpia manera normal són tan escarses que, compte habut de les errades de còpia y àdhuch de les de primera redacció, no autorisen pas a retrèureles'i com a confusió ortogràfica. En quant als fonemes romànichs, per exemple los sons palatals, segueix igualment un mètode clar y rahonable que, jatsia no coincidexi ab los moderns, jo no sé pas veure que losi sigui inferior.

Ortogràficament *Curial* representa un avençament respecte al *Somni* de Bernat Metge, novela ab la qual serva altres punts de relació. Més enllà ja seria vinguda la fixació ortogràfica, mes aquesta passa no la donà nostra literatura, ans en lo mateix *Curial,* hom hi discerneix les primeres influències lexicals bastardes, qui havien d'espandirse incontinent en malura determinant de la decadència literària.

I. — Vocals

2. Es una mostra de falsa correcció la diptongació de: *cerquar* (8198) (1).

La grafia vocàlica es normal, excepte pera *i* precehida de vocal àtona (cf. n. 17).

II. — Consonants

3. *Oclusives p, b, t, d, k, g:* quant són implosives l'escriptor té penjant a emprar la grafia etimològica, anch qu'aquesta sigui sonora y ell vulgui representar un sò sort: *dubtar* (476), *dubte* (1633), *obte* (7634), *cobdicia* (9136). En cambi: *dissapte* (7010).

(1) Men. Pid., *Orig.* § 2.

Digitized by Google

Lo predicament etimològich de les sonores l'indueix a alguna falsa correcció: *abte* < APTUS (242, 10647). També interpret igualment *dexebla* < DISCIPULU (12883) ahont la *p* es explosiva; no es tant ferm en la conservació de la sonora quant aquesta es devinguda final; d'una banda tenim: *sab* (1021), *tard* (10668), *cab* (11740), *sabs* (8049), *destorb* (9611), *fastig* (7624), y de la altra: *perts* (7916, 10827), *crech* (8461).

4. *F majúscula:* es, sovint mes no sempre, doblada: *Ffesta* (4467, 5852), *Ffrança* (6522), *Ffebus* (6534), *Ffranceses* (6568), *Fflamenchs* (6793), *Ffatima* (12980), *Ffaraig* (12521, 12524).

Emperò *Festa* (4450, 4428), *Febus* (6533), *Francesos* (6577), *Faraig* (12659), *Foix* (6527).

5. *k:* sempre qu'es final, la *c* va seguida per *h: crech* (8461), *carrech* (9227), *Duch* (9228). Hi trobem, a voltes, sense, la partícula afermativa *hoc* (9428), per rahons palesament etimològiques.

6. *s, z:* les lingüialveolars fricatives sorda y sonora venen representades com avuy per *s-*, *-ss-* y *-s-*. Pera la sonora trobem qualque vegada també *z: donzella* (7411).

7. *dz:* la lingüialveolar africada sonora es representada usualment per *tz: solemnització* (14278), *solemnitzar* (15084), *atzembles* (14809), *ensutzada* (11545), *sutzura* (11546), grafia qui no pot ésser més fonètica ni llògica. Algunes vegades trobem la *z* sola: *solemnizar* (14268), *allegorizades* (10120), *moralizat* (12423); lo fet qu'algunes d'aquestes paraules més sovint venen grafiades *tz,* prova qu'aquest es lo sò llur y qu'aquest es lo sò que representa la *z* sola intervocàlica.

8. *l:* la *l* doble es grafiada *ll* exactament lo mateix que'l sò *ḷ* de que tractarem en lo n. 19: *damiselles* (6858), *estellificada e collocada* (11252), *pillola* (10401). Avuy encara no estan los gramàtichs moderns d'acort sobre un nou signe qui representi aquest fonema; l'I. d'E. C. y Mossèn Alcover adopten *l·l*.

Registre algun cas de *l* simple final indebudament representat per *ll: fills dor* (1563), *toll* (9615). Aytal grafia era estada molt freqüent en períodes anteriors.

9. *ks:* lo sò doble que representaven los llatins per *x,* es axís mateix grafiat en mots erudits: *execucio* (814), *examen* (8557).

10. *Prepalatals:* es en aquestes, ensems qu'en les medipalatals *ṇ*, *ḷ*, escatides en los nn. 18, 19, ahont nostres escribes hagueren d'aguar l'enginy per tal de resoldre ab l'alfabet clàssich fonemes qui no hi encaxaven. Llevat de la *ñ* castellana y *ll* hispànica, podem afermar qu'en cap

Digitized by Google

pahís romànich gosaren afayçonar signes nous, comprenentse, donchs, que les solucions adoptades sien totes imperfetes. Y no podem retreure a nostres escriptors clàssichs fretura de decisió, quant modernament en la fixació de l'ortografia qu'ha promogut l'I. d'E. C., no'ns som atrevits tampoch a exirnos dels carreranys ortogràfichs marcats pel llatí. Nostres clàssichs, al comprovar que llurs sons palatals no's traduhien bé per simples consonants clàssiques, assajaren manta solució, decantantse, pera'ls fricatius, a valdre's de la semivocal *y* (*i̯*), fricativa també, y pera'ls africats a acoplar dos signes, com verament exigexen aquests fonemes. Es natural que fessin molts passos endebades y que fos ben a poch a poch que pervinguessin a senyalar unes grafies predominants, qui serien estades absolutes, si la tradició literària no fos embastardida devers 1425. No es exacte, donchs, metre en relleu les discrepàncies llurs en grafiar los matexos sons; pera compendre la situació general ortogràfica d'aquells temps s'ha de sospesar la marxa de tals discrepàncies, les quals s'anaren esborrant de mica en mica entre los bons autors (en matèria d'ortografia y d'estil han d'ésser rebutjats los testimonis dels escribes poch erudits, y noresmenys los dels copistes) y uniformant alhora dins de cada hu d'ells. La conclusió innegable es que nostra literatura hauria assolida la fixació ortogràfica escayenta, més depressa encara que Castella y França, ahont d'altra part registraren evolucions fonètiques tant relativament tardanes com la χ, θ, (generalisades al s. XVI) y la dels diptonchs *oè, wè, wa*.

11. *Curial* es potser la obra qui s'acosta més a lo que sembla anava a ésser l'ortografia normal catalana, cosa comprensible, si's fa esment en la època en que fou escrita y en lo aciensat que mostra ésser son autor. Es potser aquest lo mèrit més excels d'aquesta novela: la forma gràfica hi es encara més regular qu'en Metge.

12. *c:* pera la prepalatal fricativa sorda, *Curial* nos conferma la solució que veyem ja en lo *Somni* de Metge (ms. A.), qui es la general catalana; si es mitjanera lo sol signe *x*, si es final *ix: matexa* (793), *lexada* (7086), *axo* (6961, 9418), *congoxa* (7440), *exit* (7645), *merexia* (7687), *crexeran* (8242), *uaxella* (8261), *crexia* (8515), *conexer* (8610), *desaparexent* (9629), *esquexa* (9333), *aquexes* (9173), etc.; *mateix* (7515), *Foix* (7525), *aqueix* (7918), *puix* (8170), *constitueix* (8501), *prohibeix* (8503), etc.

Açò no es obstacle pera que a la *x* sia avantposada una *i*, en aquelles encontrades ahont s'hi nota; assenyalades per Mossèn Alcover (1);

(1) *BDLC.* VII, 266.

Digitized by Google

aytambé anota exemples de *ix* per *ε* Menéndez Pidal en documents castellans d'abans lo s. XII [1] considerant la *i*, adés com mer sò desenrotllat de la *k* en lo boldró llatí *ks*, adés com pura expressió de la palatabilitat de la *x*.

13. *j:* també coincidexen *Curial* y Metge (ms. A.) en la adopció de la grafia única *i* pera trelladar lo sò prepalatal fricatiu sonor. Ací hi ha discrepància ab la *j* que'l renaxement generalisà y que s'espandí en nostre corrent literari; mes cal observar qu'en la llengua clàssica no existia la grafia *j*, y qu'en llatí vulgar la ĭ en hiatus devingué una semiconsonant fricativa medipalatal; no hi havia, donchs, mellor signe pera traduhir lo fonema *j*: *enueiosos* (144), *maior* (643, 9271), *balbuceia* (1427), *assaiaren* (1427), *aiusts* (7190), *cobeiada* (7214), *enueia* (6826), *festeiarla* (6831), etc. La unanimitat en la *i*, me fa interpretar *fugen* (9336) com *ĵ*, ço es prepalatal africada sonora, tal com encara avuy se pronuncia en diverses encontrades catalanes.

14. *ĉ:* quant es mitjanera *Curial* trellada la prepalatal africada sorda per *tx*, quant es final per *ig*, ab més regularitat qu'altres clàssichs catalans: *hatxa* (7861), *hatxes* (7762), *desempatxa* (8422), *desempatxets* (8423).

mig (6653), *desig* (1021, 1516), *torneig* (2691, 4590, 7535), *enuig* (7527), *veig* (7911), *goig* (10360), *puig* (9848).

No he trobades altres excepcions que *empachar* (8978), *desempachets* (8419), ab *ch* castellana; jatsia que *Curial* mostri influències d'aquesta llengua, per ço que fa a la *ch* d'aquest mot, creyem que la derivació fou francesa, puix sos escribes la usaven ab vàlua africada ja feya temps [2]. Llevats aquests dos casos resta ben establerta la grafia devinguda després definitiva. Metge dupta quelcom, quant es final, entre *ig*, *yg*.

15. *ĵ:* es pera la prepalatal africada sonora ahont trobem menys regularitat. Quant es inicial la grafia es *j*: *ja* (7439), *jorn* (7477, 9232, 9265), *judge* (8142), y qualque volta *i*: *ia* (7107), *iatsia* (9272), o bé *g*: *germans* (7472), *genoll* (7410). La justificació de la discrepància es palesament etimològica (I llatina > *j*; *dy* (DIURNU) > *j*; la *g* de *germanu*, *genuc'lu* continua). Jo assigne an aquexes *j*, *g* inicials la vàlua africada, tal com encara avuy en moltes encontrades catalanes; no la fricativa a la qual es devallada en boca dels barcelonins.

16. Quant es mitjanera trop: *j*: *desijant* (8653), *desijaua* (9263),

(1) Men. Pid., *Orig.* § 62.
(2) Men. Pid., *Orig.* § 85.

Digitized by Google

mijanit (7828), *fastijosa* (9937), *rebujas* (2567), *pijor* (5109), *hujada* (7544, 9513), *enujar* (8037), *lija* (1700), etc.; *g: romiage* (624), *passage* (10753), *estogi* (9293), *uiage* (10603), *desiges* (783), *loges* (1256), *linage* (6989), *ymage* (7443), etc.; *i: loia* (1169); *tj: jutjar* (9996); *tg: viatge* (1070), *boscatges* (10743), *guiatge* (11053), *lotges* (1124); *dj: adjutoris* (8493); *dg: judge* (8142), *judgaua* (2831, 7482, 10083), etc.

A mon vijarès la forma *lotges* enfront *loges, loia,* testifica la vàlua africada de totes les transcripcions precehents. Resulta, donchs, que quan *ĵ* es inicial, nosaltres modernament tampoch som pervinguts a la unificació y esmercem les dues matexes grafies de *Curial;* essent medial, aquesta obra, certes, mostra molta confusió, mes faci hom esment qu'una de les solucions *-tg-* es la nostra moderna y qu'una altra *-dg-* li es molt mellor fonèticament, per quant representa com cal, per una sonora, la primera part de la africada.

17. *y-, -i̯:* la semivocal fricativa medipalatal sempre es representada per *y*, de conformitat ab la fonètica y ab distincció clara ab la vocal *i: cuyda* (7604), *joyes* (8094), *caygut* (8758), *meytat* (8997), *joyells* (7559), *luyti* (9279), etc.

D'ací sens dupte derivà la habitut incorrecta d'escriure igualment *y* en representació de la vocal plena *i,* quant aquesta segueix altra vocal: *oyt* (5520), *playa* (6590), *loy (lo'i < lo li), grayr* (10344), *proveyre* (554).

18. *ṇ:* la grafia de nostre autor pera la medipalatal nasal es ja la definitiva en nostra literatura, *ny: senyor* (6989), *menys* (7212), *seny* (7604), *enpeny* (7918), *enginy* (8605), etc. No se li observa cap vacilació; com tampoch a Bernat Metge. *Ny* introduhida per nostres escribes vers mitg segle XIIIè ([1]), havia assolit un fort espandiment en lo s. XIV.è

En dos passatges del manuscrit, *señora* (3735), *peñora* (12728), lo titllet sobre la *n* té la matexa forma exacte, qui determenà la *ñ* castellana. Faci esment lo llegidor que hi ha qualque indici que'l copista era castellà, o quant menys usava dita llengua.

19. *ḷ:* quant es mitjanera o final sempre es grafiada *ll* com avuy: *enlla* (1284), *fallia* (1303), *caualler* (1556), *burella* (1563), *sella* (2729), *marauella* (2734), *Guillalmes* (8651); *ull* (1327), *cauall* (2726), etc.

La única excepció anotada es *alargant* (1761), sens dupte per

(1) Cf. A. Par, *Notes lingüístiques sobre cartes catalanes anteriors al s. XIV.è* pàg. 23. Barcelona, «Real Academia de Buenas Letras», 1924.

Digitized by Google

influència analògica de son component *larch*. També trop *espatles* (3175), mes no es segur que *-tl-* siguin incorrectes y representin lo modern *ḻḻ*, y no la lingüialveolar lateral prolongada *l·l*, qu'avuy serva'l mallorquí, y qui antiguament era representat sovint per *tl*.

Quant es inicial, nostre escriptor, com los de son temps, dupta entre transcriure resoltament la realitat fonètica *ll* o respectar la tradició ortogràfica llatina y escriure la grafia, llavors ja convencional, *l*, puix era pronunciada *ḻ*: *lleuades* (1439), *llaços* (1753), *llit* (1797), *llamentets* (2560), *llança* (2729), *llassa* (3279), *lliça* (3423), *lloch* (4478), *lladonchs* (7104), *lla* (6680), etc.; *launes* (1281), *lunyaren* (1374), *labis* (1427), *lagremes* (1554), *legits* (1555), *lit* (1936), *liço* (2480), *letres* (2490), *leo* (2635), *lassa* (3294), *liça* (3430), *lum* (4588), *lur* (5431), *loch* (7188), *ligar* (7205), *ladonchs* (6793), *lançes* (3488), *longa* (7945), *lamp* (8618), *las* (8652), etc. Noms iguals escrits d'abdues maneres, com *llit, llassa, lliça, lloch, lladonchs, llança,* proven que la grafia *l* es un arcaisme.

III. — Altres particularitats

20. *Ab:* en català hi hagué una confusió en l'ús de les preposicions *en* (< IN) y *ab* (< APUD): la primera era pronunciada *èm*, essent avençat lo punt d'articulació de la *n*, qui de lingüialveolar passà a bilabial oclusiva *m;* la segona, pronunciada *èb*, se nasalisà devenint axís mateix *èm*. Aytal confusió en llur ús dreturer, qui's pot comprovar en molts documents y perdura en moltes encontrades, amenà a introduhir una *m* en la grafia de *ab:* nostre autor sempre l'escriu correctament, llevat de qualque *amb* (6405, 15041), qui nos traeix la forma fonètica ja viva llavors.

21. *Miamor, suamor* (399,617): es notable que sempre nos dóna nostre text com a encunyades en sengles paraules les determenacions juxtapositives *mia amor, sua amor;* jo no crech que's tracti d'una simple elisió y me fonament en qu'es perdurat fins a nosaltres *nostramo* (10938) ab la significança especifica de Nostre Senyor.

Digitized by Google

FONETICA

I. — Vocals

22. *ą:* anotem, igual qu'avuy: *pregaries* (1027, 4916), cultisme qui ja era introduhit en substitució de la forma regular tant usada per Lull *preguera,* la qual nos dóna la transformació normal del sufixe -ARIA > *aira* > *era.*

23. *ę:* la forma moderna, monoptongada y protètica *ērę̄l* (arrel), fou precehida per la corresponent a RADICE, la qual es ben notable que sia registrada en un text tant tardà com lo de *Curial*: *rayls* (1596). En Lull hi es molt abundosa.

La *ę* es conservada en *souen* (732), (< SUBĬNDE), com en los demés clàssichs; lo pas de *e* a *i* es modern y les explicacions que n'hem llegides no'ns plauen gayre.

24: *ǫ:* quant se trova en hiatus usualment devé *u:* CŌDA > *cǫa* > *cua* ([1]). Emperò en aquest mot la *d* persistí més temps y impedí la formació del hiatus, quant los altres mots parions, a causa del encontre de les dues vocals, ja tenien convertida la *ǫ* en *u.* Lo resultat fou qu'en CODA se perpetuaren llonch temps les dues vocals, àdhuch després de la cayguda de la *d;* axís llegim: *coa* (6826, 9991) com en tots los altres clàssichs catalans.

25. *a àtona:* observem que SATŬLLU(M) > *sadoll* (en fr. *sadol, saoul, soûl);* mes, per assimilació ab la *ǫ* tònica, registrem en *Curial: sodolls* (12176), *sodollen* (10726).

26. *e àtona* en posició pretònica: *Curial* la conserva en: *eguals* (7762), tractament fonètich regular de AE àtona, qui modernament es devinguda *i* per influència de la *w* subsegüent ([2]); *deceplines* (6419), *desfavor* (148), *desfreçat* (3782), evolució regular del prefixe DĪS, del qual hem heretades formes espontànies en *des- (desviar)* y cultes en *dis-; emplir* (15327) < IMPLERE, forma igual a la del provençal, en lloch de *umplir; entegre* (15571) < INTÉGRU, paroxíton y no *íntegre* com per cultisme fem avuy; *confermant* (9890), *afermas* (10327), *afermant* (12262), corresponent a FĪRMARE > *fermar,* com en los altres clàssichs catalans, (poch temps després, però, de nostre text, ja

(1) Fouché, *Phon.*, 52.
(2) Hanssen, *Gram.*, 75.

Digitized by Google

devenen abundoses les formes cultes en *i: confirmar,* etc.); *obtenguda* (12204), *contenents* (10449).

La *e* se tancà en *i,* quant era seguida de NCT, o, en general, de nasal, gutural y una altra consonant; en los nostres exemples aquesta tercera manca y per açò en la època clàssica dits mots duhen *e;* mes ja en lo mateix *Curial* tenim *obtindras* (9615), qui mostra lo pas modern a *i; napoleta* (2689), qui serva la *e* < I de NEAPOLITANU, jatsia que la veu sigui culta; *requeris* (9914) respon axís mateix al llatí vulgar RĔQUAERĔRE.

27. Havem *e* > *i* en: *gigantas* (3524), < GĬGANTE + ACEU, per acció de la prepalatal *j* (*g*) precehidora de la *e* (<Ĭ); *cirimonias* (8484), < CERIMONIA (festum solemne, Ducange), ahont atribuesch la primera *i* a la acció analògica de *ciri; millor* (9257), < MĔLIORE, única forma en nostre text, talment com avuy fem a Barcelona, a diferència de moltes encontrades ahont diuen *mę̀lǫ́;* lo pas de Ĕ a *i* s'explica ací per anar seguida de una consonant medipalatal; *christians* (12119, 14354, 14625), talment com dihem ara, ab la *i* analògica presa de *Christ,* y a diferència dels demés clàssichs qui usualment escriuen *chrestia; brevidat* (6300), *novitat* (9567), *navigacio* (11135), aparen cultismes, en lloch dels normals, *brevedat, novedat, navegacio; requirir* (582), *requiridors* (9749) per assimilació a la *i* subsegüent.

Anotem AE > *i* en: *quistioneiar* (8743) < QUAESTIONARE + IDIARE.

28. Tenim *e* > *o* (*u*) en: *sobollit* (14402), igual a la forma provençal; en los altres clàssichs tenim *sebollir* < SĔPULIRE ([1]); lo pas de *e* a *o* s'explica per la influència de la llabial y de la vocal *o* (*u*) subsegüents; *ordonar* (9367, 14611) enfront de *ordenar* (14607) també usat com avuy, qui es lo resultat normal de ORDĬNARE; aquella forma probablement fou refeta sobre *ordo.*

29. En posició posttònica: *Curial* conserva la *e* en: *escandels,* (8724) (< SCANDĂLU) ahont modernament la *l* velar ha atreta la *ĕ* fins a *ò*, passada en lo català oriental a *u* ([2]); *lagremes* (677) en la qual la posttònica es mantinguda davant *m,* segurament per cultisme; *manegues* (3229) qu'en lo català oriental de les classes mitja y enlayrada es devingut *manigues,* com hi són passades també a *i* les *ĕ* posttòniques del present de subjunctiu *vingues, vinguis; tebeu* (1985), fruyt normal de TEPIDU ([3]) ahont segons Saroïhandy *ĕ* > *i* (*tebi*) a conseqüència del hiatus.

(1) Anglade, *Gram.*, 101.
(2) Fouché, *Phon.*, 83.
(3) Fouche, *Phon.*, 107.

Digitized by Google

30. *ė:* les grafies *paballo* (1163), *sent* (6724, 10158), *sant* (6730), *raco* (8646), *dexebla* (12883), *malait* (7454), *foras* (10353), *sancera* (15134) proven que la *a, e*, àtones no sols eren pronunciades relaxades, ans havien ja adoptat lo sò fosch indistint ab que les conexem en lo català oriental. Aquesta transformació fonètica no data, donchs, d'una època moderna (1). Convé ací destriar lo concepte de tonicitat y timbre; en català oriental hom troba àtones *a, e, i, o, u,* pronunciades relaxadament; a més usualment, llurs timbres resten reduhits a tres *ė, i, u;* emperò en primer lloch *í, i* són distinctes y m'apar que quimogràficament també trobaríem diferència entre *ú*, *u;* en segon lloch, hi ha encontrades que serven *o, e,* y àdhuch a Barcelona la *a* en certs noms. Com que, finalment, a Mallorca tenen *ė* tònica, ressurt la necessitat d'empendre un estudi fonètich de la tonicitat y timbre de les vocals àtones senglament considerats.

Anotem també *jagant* (2633), *piatat* (10908, 12744), *piados, laugera* (9307), (entengui hom *llaugera*), mes no constituexen proves de *ė*, per quant en síl·laba inicial si la *e* va precehida de la semiconsonant medipalatal *y,* devé *a* (2).

31. *o, u* àtones: registrem *o, u* > *e* en: *rebust* (2633) per *robust* < ROBUSTU; *ergull* (15119) per *orgull* < ORGOLIU; en los quals per dissimilació *u-ú* > *ė-ú; remor* (10482) per *rumor* < RUMORE; *volentat* (10940, 11057) en lloch de *voluntat* < VOLŬNTATE, per influència del radical *volent-* de VOLENTEM (3): la forma de *Curial* es la qu'hom trova en tota nostra literatura; *enguent* (13099), com avuy, pėr *unguent* < UNGUENTU, cas també de dissimilació, afavorit pel major nombre de mots catalans qui comencen ab lo prefixe *ėn*.

32. *u:* que la *o* àtona era pronunciada *u*, sónne prova: *pronusticaua* (2599), *pronusticant* (7969, 8685), *brullas* (brollés, 14338).

Si la lliçó *valorosa* (2551) per *valerosa* era segura, hauríem un cas de permanència, en lloch de la dissimilació *u* - *ǫ́* > *ė* - *ǫ́* (4). Mes un exàmen atent del ms. no ha permès an En R. Miquel y Planas ni a mi establir en absolut dita seguretat.

Abans lo pas de la *o* àtona a *u* en lo català oriental, era pronunciada *ó* com actualment en lo català occidental y valencià. La grafia d'aquella regió respecta dita *o* y axís escrivim *obrer,* etc. Es per açò que

(1) Bourciez, *Ling.* 268 a.
(2) Anglade, *Gram.*, 101.
(3) Anglade, *Gram.*, 108.
(4) Hanssen, *Gram.*, 76.

Digitized by Google

trobem *polmons* (< PŬLMONE), com fa lo provençal, y no *pulmons*, com ortografiem avuy per influència castellana.

33. *i àtona:* ī pretònica s'es conservada; emperò, quant va seguida d'una ī tònica, la primera se dissimilà en *e;* per açò tenim *vehí* (<VĪCĪNU). Llegim, no obstant, en nostre text: *convicines* (14251).

34. *au:* tònica devingué *ǫ* y àtona inicial *ó,* tancada en *u* en lo català oriental; per cultisme, però, servem encara avuy lo diptonch en bon nombre de mots, alguns dels quals també se troben en *Curial: daurat* (10304), *auzells* (11213 < AUCELLU). En quant a *laudore* normalment havia de donar *loor*, mes per dissimilació llegim arreu en tots los documents catalans *lahor;* es excepcional de trobar, com en nostre text, la forma primitiva *loors* (8954).

També es norma constant que jo he comprovada en les obres literàries, en los documents particulars y en la llengua viva, la dissimilació *la (lė) un* per *lo un*; fenthi excepció singular, en *Curial* sempre's llegeix la forma etimològica, *lo un* (967, 1174, 7230).

II. — Consonants

35. *p, t, k,* intervocàliques se sonorisaren: *regonexets* (12031).

La forma *vertaderes* (11788) ab sorda en lloch de sonora, com fem avuy, es la general en tots los clàssichs.

36. *-c-* intervocàlica: *Curial* nos dóna la forma *processio* (2440), en la qual, com quasi tots los clàssichs catalans, la *c* (s) no s'es dissimilada encara de les *ss* subsegüents en *f;* hi veyem, però, l'acabament culte *-ió* en lloch de *ó (processó)*, dels demés textes antichs.

37. *c-* inicial: abans de *e, i,* tenia, com ara, lo sò *s:* ho traeix la grafia *signe* (11191) per *cigne.*

38. *-d-* intervocàlica: creu Meyer-Lübke que devinguda fricativa, *đ*, passà a *z (s* sonora de *rosa)*, abans de perdre's. Com que *c* intervocàlica abans de *i,* per *ts* y *dz* també devingué *z,* tenim que JUDICIU < *juzizi* > *juii;* aquest modernament es esdevingut *juhi [jwį];* mes *Curial* nos lo representa per *juyhi* (11, 569) sens que li poguem retreure inexperiència ortogràfica.

Més complicada es la interpretació de *digmenge* (7155, 6915, 15086); potser la *g* interpreta lo sò lingüialveolar africat sort *ts* qui podria provenir de la *z* < *đ;* si era axís tindríem: *diđominicu* > *dizumenge* > *ditsumenge,* grafiat en *Curial* com hem vist.

Digitized by Google

39. *g-*: en ***guastat, guastes*** (10381, 10437) (< VASTARE) hi trobem la *w* per influència de la *w* germànica, qui donà *gw [gwạrd]* (1).

40. *-n:* durant lo s. XIIIè s'aferma generalment, que'ls paroxítons llatins, qui per pèrdua de la final eren devinguts oxítons termenats en ***-n,*** perderen també aquesta consonant. Tots los periodes assignats a les transformacions fonètiques han d'ésser comprovats, si es fahedor. Sens gosar, donchs, a dir si es o no un arcaisme, registre que ***Curial*** conserva quasi sempre les *-n:* ***cosin*** (7188), ***palafren*** (5480), ***plen*** (7391), ***seten*** (8948), ***vilan*** (4324); ***man dreta*** (14224), ***soldan*** (14571), ***sobiran goig*** (14619). Trop, però, les excepcions següents: ***pa*** (12175), ***ui*** (12175), ***solda*** (14686).

41. *-r* final: la pèrdua d'aquesta consonant fou general en nostra llengua en termens que, llevats los infinitius qui formen paraula fonètica ab sos enclítichs, podem assignar a influència culta sa pronunciació moderna; faci's esment, per exemple, que'l barceloní *ėmọ́r* es a Mallorca *ėmọ́*, que *tẹ̀* anomenen a Manlleu lo riu qu'en les terres baxes fem *tẹ̀r*, que la pronúncia vulgar es *pė lė mạrė* y no *pėr*... L'escriba de *Curial* traeix la fonètica contemporània al escapàrseli: ***ministres*** (1575), ***dines*** (8094, 9460, 10426, 10534), al costat de ***diners*** (8158, 10426, 10459), ***trompetes*** (15286).

Per influència de la *r* final, la llengua n'introduhí ben prest una altra en la primera síl·aba de ***tresor;*** es digne d'ésser esmentat que nostre text serva la etimologia escrivint sempre ***thesor*** (217, 391), ***thesorer*** (14811).

42. *-pt-:* mostra la reducció vulgar a *t* en: ***catiueri*** (< CAPTIUERIUM ab termenació ERIUM < *ESIUM) (2), ***catiu*** (< CAPTIUU) (14443).En provençal y en català tenim a més ***cautiu,*** y en castellà ***cautivo***, que com ***bautisme*** Hanssen qualifica d'antichs mots doctes (3).

43. *-tr-*: abans del accent, la *t* se sonorisà y fricatisà, devenint *đr*, qui's palatalisà en *i̯r;* quant aquesta semivocal s'escaygué al costat de *o,* fou absorbida per la darrera, *-oyr-* > *-or-* y axís tenim sempre en nostre text: ***porets*** (930), ***poria*** (1207), ***pore*** (2131), ***pora*** (10724).

44. *-ct-* > ***yt***, y axís NŎCTE > ***nuyt*** (2590, 9231), qui es la forma que llegim sempre en *Curial*, com en altres clàssichs, y que més tart passà a ***nit.***

45. *-gn-*: donà regularment *ŋ;* emperò en alguns mots cultes la

(1) Fouché, *Phon.*, 93.
(2) Hanssen, *Gram.*, 314.
(3) Hanssen, *Gram.*, 160.

Digitized by Google

g s'assimilà a la *n* resultant *nn: innots* (13310). No cal dir qu'en altres la forma llatina fou cultament servada *regne* (10699).

46. *-mn:* devingut final no's palatalisa en *dan* (< DAMNU) (10403, 14370) qu'avuy sempre fem *dany*.

47. *-mpt-*, *-mpn-*: perden la consonant mitjanera, qui s'assimila ab la *m* per tenir lo mateix punt d'articulació, y devenen *-mt-*, *-mn-*; l'escriba nos dexa veure la transformació fonètica en *comten* (15186), *comta* (10342), *comtauen* (9396) (< COMPUTARE), *recomtar* (1625), (avuy dia *m* > *n kǫntcn*, etc.), mes nos la cela sots la norma ortogràfica en *sompni* (1918, 9606), anch que llegim igualment *somni* (9754, 9755), mots aquests dos últims però, de formació culta. SOMNIARE donà *sumią* ab cayguda de la *n*.

Per falsa erudició registrem *dampnada* (< DAMNARE, 10840), *condampna* (10025), ço que precisament rebla la pèrdua fonètica de la *p*.

48. *-ñu-*: se reduhí antiguament a *u;* es general en los clàssichs: *coue* (3936, 10012), *couenga* (9875), *couinent* (10329). Emperò, en *Curial* se dibuxa una reintegració etimològica que la llengua havia d'adoptar definitivament ab *conuenen* (1857), *conuenia* (9791), per *couenen*, *couenia,* com fa encara Bernat Metge.

49. *-nm-*: caigué la *n* en: *comouent* (11070) avuy *conmovent*.

50. *-np-*: s'avençà la *n* devenint *-mp-*: *se leva dempeus* (12047); emperò ab *enpeguit* (233) l'escriba no cau en la tentació de reproduhir lo llenguatge parlat, qui per influència del punt d'articulació de la *p* fa avençar lo de la *n* fins a devenir *m*.

51. *-ns-*: cau la *n* en *costrets* (15510) per *constrets*.

52. *-sc-*: abans de devenir *c*, PISCE > *pęc*, passà per *įs: peys*. Aquesta forma era inalterable en lo plural. En *Curial* la registrem solsament en aytal nombre, y en cambi en singular tenim la forma més evolucionada *peix:* singular *peix* (11068), plural *peys* (9337) (Cf. n. 65).

53. *-rs-*: devé *-ss-* y axís llegim: *cossari* (10471) per *corsari, traves* (12118) per *travers* (< TRANS VERSUS) (Cf. n. 41).

54. *-rp's:* perdé la *p* y modernament la *r: kǫs* (< CORPUS). Nostre text nos dóna repetidament la etapa entremitja *cors* (12328, 14626) ben suposada, mes no documentada per Fouché [1] (Cf. n. 41).

55. *-rt'r-*: s'es dissimilat en *-str-* en lo mot SARTOR > *sastre*. Nostres clàssichs escrivien, però, la forma etimològica, y axís llegim: *sartres* (9233).

(1) Fouché, *Phon.*, pàg. 178.

Digitized by Google

56. *l + oclusiva:* es molt general en català lo pas de *l* a *u* (*puėčkau*, *čubėrkǫk*, *saubyę* per ***Puigsacalm, albercoch, sàlvia***). L'alemany ***herald*** ve perpetuat en nostre text per ***haraut*** (4958); registrem també ***alciure, alciuria, alcies*** (8663, 4828, 12500), formes rares en lloch de ***auciure, aucir, auccis,*** ben trobadores en nostres clàssichs y en lo provençal antich. Com moltes *o* àtones inicials llatines, OCCĪDĔRE se diptongà en ***auciure*** y la *u* per regressió fonètica passà a *l* velar.

En altres mots la *l* desaparegué y axís fem avuy *bukę* per ***bolquer;*** n'es un exemple de nostre text: ***atretant*** (< ALTERTANTU) (9518).

III. — Fenòmens esporàdichs

57. *Pròtesi.* — Del llatí GLADIUM avuy ne fem *ėsglai*, de PRUNA, *ėspurnė*, de AD HERI, *ėi*, de AD HODIE, *ėbui;* mes registrem ***purnes*** (6696), ***ir*** (< HĔRI) (537, 4143), ***huy*** (< HODIE) (2909), sens pròtesi, y ***uuy*** (2841) ab *u* protètica. Tampoch registrem pròtesi davant la *r:* ***reglat*** (< REGULARE 14615), ***rugada*** (< RUGARE 8315), ***ronçat*** (9673), ***redonir*** (9833), qu'avuy fem *ėrėgglą*, *ėrugą*, *ėrunsą*, *ėrėdunį*.

En quant als verps pseudoparasintètichs moderns *ėmėnėsą*, *ėkunsėlą*, *ėgrėį*, *ėjustą*, *ėpėdėsą*, etc., en nostre text, com en los altres clàssichs qu'he llegits, sempre aparexen sens la preposició etimològica ***ad: menaça*** (10043), ***consellaua*** (10396), ***grayr*** (10344), ***justada*** (9848), ***pedaçada*** (14922). Com a excepcions sols registre: ***aconseguexen*** (10154), ***aprofit*** (9323). Si noves recerques confermen que no's troben formes compostes anteriors a 1425, haurem d'admetre qu'hem heretades del llatí les formes modernes a travers del castellà.

58. *Epitesi.* — Un cas molt peculiar de *e* epitètica es ***tranquille*** (15080) per ***tranquil,*** per quant coincideix ab la redacció que també dóna Metge d'aquest adjectiu. (Cf. *Somni,* darrera ratlla). No es, donchs, una singularitat. També tenim lo cultisme ***triumphe*** (9254) per ***triomf*** o pel modern castellanisat ***triumfo.***

59. *Afèresi.*—Ne són casos notables: ***breus, semblea, nemichs,*** per ***hebreus, assemblea, enemichs,*** en: ***les males costumes de*** breus ***sens pietat*** (3915), ***que resta pus a fer a*** breus ***sens pietat*** (4334, 5107), ***yo no crech que semblant*** semblea ***fos james*** (8461), ***com a*** nemichs ***se combatien*** (12090), ahont no interpret la *a* com a representant de la *e* qui manca en ***nemichs,*** per la rahó que ***com,*** essent preposició predicativa, sempre regeix ***a.*** També tenim ***darga*** (13423, 13450) per ***adarga,*** sens l'article alarp ***al, a.***

Digitized by Google

60. *Síncopa.* — La registrem en *consentria* (13033), ahont *r* ha absorbida la *i* subsegüent, *tempra* (11503), avuy *tempera*. En cambi, no s'observa en *peresa* (10952) avuy *prę̀z̰ė*.

61. *Reducció de diptonchs.*—Ne tenim un bell exemple en *salconduyt* (11053) per *saulconduyt*, ahont, exactament com en *alciure* per *auciure*, constatem la inflexió contraria a la *ḷ* qui's vocalisa fàcilment en *u*.

62. *Fonemes transitoris.* — Quant, a conseqüència de perdre's *g* intervocàlica pretònica, les vocals *a e* pervingueren en hiatus, es custuma de la pleps, mes no dels erudits, resòldre'l ab la interposició de la semivocal *y*. Clàssicament, però, no s'hi adonaren gayre. En *Curial* contra *reyal* (8859, 10776) he registrats: *lealtat* (9741), *realme* (3636), *retraentse* (8643), < * TRAGĔRE (1). Altres voltes lo hiatus s'es resolt ab la pèrdua d'una vocal, p. ex. avuy, *mestre;* nostre text tampoch fa la reducció: *maestres* (8599).

Lo hiatus pot provenir d'una *c* intervocàlica abans de *e*, *i*, devinguda *z* y finalment cayguda, y, noresmenys, de *ty* no apuyada pretònica qui s'africà en *dz* y se reduhí a fricativa *z*, desapareguda també; axís llegim *desplaer* (9823), *pereosament* (10045); trobem, però, la *z* en: *plasent* (9860).

En *insoferible* (303, 14999), *soferien* (15006) *soferir* (13566), s'es produhida una *e* transitòria per la descomposició de la vibrant al contacte de la *f*.

En *toldre* (895, 947, 2551, 8628, 10710), provinent de TOLL(E)RE > *tolre*, s'hi es insertada una *d* qui ha persistit en la llengua moderna. *Curial* ja la adopta, donchs, com també en lo boldró *-ndr-* qui's resolgué ab la pèrdua de la *d*, y axís de *PRENDERE > *prendre* > *penre*. En tots nostres clàssichs sovintejen les formes *penre*, *penra*, *penria*, etc., mes no en nostre text, ahont una *d* transitòria reocupa son lloch: *pendre* (2144), etc.

63. *Metàtesi.* — VIDUU > *bịdu*, VIDUA > *bịduė*, són qualificades per Fouché de formes cultes, puix la llengua espontàniament feu la metàtesi *bu̯idu*, *bu̯idė;* aquestes formes existexen en tot lo domini català, enclòs lo rossellonès, y noresmenys, en provençal, en guisa qu'es difícil explicarse una influència castellana. *Curial* nos dóna: *viuda* (1875, 11945, 15092) y *vidues* (8035).

Esturments (11823), en lloch del cultisme *instrument*, es la forma vulgar derivada de INSTRUMĔNTUM > *estrument* y per metàtesi *esturment.*

(1) Grandgent, *Old prov.*, 162, (29).

Digitized by Google

MORFOLOGIA

I. — Noms

64. *Flexió casual.*— L'únich nom que trop esmerçat ab dues desinències es *Deus, Deu;* emperò, a diferència de Metge ([1]) y clàssichs anteriors, nostre escriptor no encerta llur ús correcte. Usualment esmerça *Deus* pel nominatiu: Deus *no vulla* (10828), Deus *te vol be* (10686), Deus *ta donat* (9981); mes en cambi no està segur pera la forma del cas règim, y axís al costat de: *per esser* Deu (10777) trobem erròniament: *si a* Deus *plau* (4433, 7842, 12547). Es una de les poques incoherències gramaticals qui li poden ésser aduhides; es palesa la força tradicional ab què pervingué fins an ell, la forma nominativa, despullada ja, però, de sa vàlua sintàctica.

65. *Flexió numeral.* — Los noms termenats en *s,* a la primeria, no variaven pel plural; prest, però, prengueren una desinència en *-es* y més tart la feren en *-os,* qu'es tal com són pervinguts fins a nosaltres. Convindria afitar les tres terminacions. Per ara podem afermar que, com esdevé ab la majoria de les transformacions fonètiques, lo pas de *-es* a *-os* no fou soptat ni àdhuch breu: abdues terminacions coexistiren per llonch temps haventhi noms qui fàcilment adoptaren *-os* y altres qui s'hi resistiren. Sorprèn trobarne encara dels darrers en *Curial.* Heusací la llista complerta dels plurals de tots los noms acabats singularment en *s:*

-os: enueiosos (144, 415, 8561)
empesos (269)
presos (522, 3856, 6299)
corsos (925, 14648)
balaxos (1599)
preciosos (1599, 1671, 2192, 3357, 7314, 8257)
llaços (1753)
desijosos (1826)
passos (1999, 5832, 8571, 7428)
descalços (2323)
amargosos (3117)
valerosos (3385, 8560)
encesos (3460)
tramesos (3855)
atesos (4616, 5767)
arnesos (5832)
mesos (5697, 7504)
francesos (6577) (10623)
solaços (7966)
freturosos (8403)
dubtosos (8408)
pomposos (8477)
tempestuosos (9334)
ociosos (10497)
braços (14661)
escassos (14666)

(1) Par, *Sint.*, § 61.

Digitized by Google

-es: diverses (255, 7234, 8212, 8962, 10667, 9942, 9975, 13355)
arneses (695, 3610)
preses (3880)
aragoneses (5834, 5835)
franceses (6057, 6568, 6716, 8675)
angleses (6716)
genoveses (12185, 13602)

Cal notar que, *arneses* llevat, tots los demés noms d'aquesta darrera llista, o bé son adjectius, o bé substantius atributius, o bé participis, ço es, que tenen dos genres. Es precisament lo contrari de ço que podíem esperar: apar que'ls vers substantius com *balax*, *cors, solaç, braç,* són aquells qui més haurien hagut de perpetuar lo plural en *-es* per tal com no pot ésser confós ab femenins qu'ells no tenen. Si investigacions d'altres autors y de documents personals confermaven aytal resultat, podríem establir que no fou la necessitat de diferenciar los dos genres ço que influhí en la adopció de *-os* pera'l masculí.

No cal dir que solsament trobem la mera *-s*, pera'l plural dels noms acabats en *st, ig, tx, sch*, etc.: *gests* (9802), *descomposts* (9976), *aquests* (11440), *justs* (11230), *raigs* (10906), *leigs* (10525), *freschs* (14684), etc. *Nu* fa *nuus* (12206). Los finits en *ix* fan llurs plurals en *ys: peix, peys* (12098), *aqueix, aqueys* (5627, 9978, 14955).

66. *Genre.* — Los noms acabats en *-or* són sempre femenins: *la furor* (9341), *la color* (10042), *color escura* (11014), *la tua... rigor* (13330).

Llum es masculí: *lo clar llum de sos raigs* (11306); *mar* sempre femení (11281, 11325); *planeta* es usat en abdós genres: *aquest planeta* (11284), *les set planetes* (11700); *art* es femení: *tota art* (11825).

II. — Pronoms

67. *Pronoms personals nominatius.* — La única forma usada pel nominatiu de la primera persona es *yo* (9508). Pel plural, generalment trobem *nosaltres*, mes encara hi ha exemples de *nos* (11696, 11727), ço que prova la llarga persistència de la forma simple, en comparació ab *vosaltres* qui's generalisà molt més aviat (1).

68. *Datiu plural de tercera persona àtona.* — La única forma es *los* (an ells); *lur* no consta: *que les dones* los *fan* (3291).

(1) Meyer-Lübke, *Gram.*, *II*, § 75.

Digitized by Google

En Metge ([1]) trobàrem encara una petita proporció de *lurs* en son ms. més antich. Resulta, donchs, en quant per *Curial*, confermada la idea qu'apuntàrem, que dit ms. representa lo període final del ús de dita forma com a pronom personal, ço es assaber, les darreries del s. XIVè.

69. *Formes conjunctives. Segona persona del plural.* — Trobem ja *vos* reduhida a *us* com en lo català oriental modern: *s*ius *altats de...* (9511), *que*us *en anets... y*ous *pusch... donar* (9547).

Com en Metge, no trobem tampoch substituhit lo reflexiu tònich *si* per *ell,* com fem ara: *la reyna retengue prop* si *la Guelfa* (15102).

70. *Pronoms possessius. Tercera persona de la pluralitat.*— Metge usa sempre la forma *lur*, adés si adjectivament acompanya lo nom, adés si substantivament sols se li refereix; *Curial* mostra bona decadència en aquest punt. Si bé llegim: *han fetes tals coses de* lurs *persones* (5428), *car lo rey* lur *senyor* (5431), lurs *plomes* (5780), lurs *tendes* (6941), *dins* lurs *penses* (8582) y mant altre exemple, també trobem ab referència a molts: *pres* son *comiat* (4944), *tenguereren* son *cami* (8214), etc., en quantitat palesament superior als passatges ab *lur.*

En cambi, quant lo pronom es usat substantivament, *Curial* com Metge esmerça sempre *lur: no sabem, mas dien que es* llur (5345), *es* lur *la donzella* (5860), etc. Convé fer esment qu'es ab aquesta accepció substantiva que *llur* s'es perpetuat fins a la hora actual en alguna encontrada com lo Llussanés, qui no l'aplica ab vàlua adjectival. Aquesta oposà, donchs, menys resistència a la invasió de *son, sa.*

71. *Pronoms demostratius.* — *Aqueix* (9735) fa per plural *aqueys* (9978), mes trobem algunes vegades aquesta forma pel singular: *ell no cura sino de menarsen la mia donzella per* aqueys *cami* (5136, 9978, 14955).

Trobem també alguns rars exemples del derivat de ISTU en mitg dels abundosíssims provinents de la forma reforçada *ACCU ISTU: esta *pesada e anciana carn* (9888), estes *mies velles canes* (9870), estes *paraules* (15362).

72. *Pronom neutre* ([2]). — Acompanya adjectius en ús absolut: *los altres dos se hagueren per* lo *contrari* (8599). La frase: *en allo poch que he legit* (10249), ahont lo demostratiu neutre derivat de ILLU es substituhit per lo demostratiu provinent de ILLU HOC, me fa donar la rahó an En F. de B. Moll, qui me feu observar ([3]) que *lo* devia ésser

(1) Par, *Sint.*, § 83.
(2) Admès per Fouché: *Morph.*, 65.
(3) *BDLC.* XIII, 101.

Digitized by Google

considerat com a pronom, ço que, llavors no volguí admetre. L'adjectiu *(contrari, poch...)* es, donchs, un predicat del pronom substantiu *lo* (1).

73. *Article propri.* — La forma femenina es també la moderna barcelonina *la* y no pas *na:* la *Guelfa* (95, 97, etc.), l*andrea* (136, etc.), l*arta* (la *Arta*, 3832), la *Festa* (5539).

Metge, qui pel masculí, com *Curial*, esmerçava tostemps *En*, pel femení tampoch escrivia *Na*, ans la forma plena *dona*. Apar, donchs, que *Na* tenia ja en los ss. XIVè y XVè menys vitalitat que *En*, lo qual concorda ab qu'avuy sia aquella insòlita en moltes comarques catalanes.

74. *Article definit.* — En català no es substituhida *la* per *l* quant lo nom següent comença ab *a* tònica: la *anima* (9799).

75. *Pronoms relatius.*— Quant són adjectius, es a dir, quant se referexen a antecedents qui venen expressats en la proposició principal, y noresmenys, són nominatius, los nombres totals de llurs formes *qui, que,* són:

			qui	*que*	tant per cent de *qui*
Ab antecedent de persona		masculina	617	70	90 %
»	»	femenina	71	103	41 %
»	cosa	masculina	53	29	65 %
»	»	femenina	27	100	21 %

Exemples: *Boca de Far,* qui *hauia oyda missa* (2979)
la Priora que *ho oy* (4860)
alguns notables actes qui *son venguts a noticia mia* (5972)
les coses que *en plaer li venguessen* (7363)

Los percentatges anteriors nos donen la confirmació lingüística de la època en que fou escrit *Curial;* sien, a aquesta fi, comparats ab les dades estadístiques de les altres obres de la literatura catalana y dels documents particulars en vulgar, que tinch estudiades cronològicament en mon treball publicador en la *Revista de Filología Española.* Les de nostre text nos senyalen preponderància quasi absoluta de *qui* ab persona masculina (la experiència m'ha demostrat qu'un 10 %, com li manca, es menyspreuable, per ésser sovint originat per errades del copista o inadvertències del autor); preponderància feble de *qui* pera cosa masculina; inferioritat de *qui*, o sia preponderància feble de *que* pera persona femenina, y forta inferioritat de *qui* pera cosa femenina.

(1) Aquesta es també la teoria de Bello *Gram.* 277; en cambi Cuervo *Notas a la Gram. de Bello,* 46, veu en *lo* un article.

Digitized by Google

Tenim ací dues influències entrecroades; la clàssica llatina de *qui* pera'l masculí y *que* pera'l femení; aquesta influència fou culta, y la he observada en diversos autors catalans per exemple, Bernat Metge, Antoni Canals, Auzias March, *Filla del Rey d'Hungria,* etc. D'entre los escriptors tocats d'aytal eruditisme, aquells pertanyents al segle XIV y començament del XV s'hi conformaren més fidelment que'ls posteriors. La segona influència es la exercida pel interrogatiu QUIS, QUID al fondre's ab lo relatiu QUI, QUAE, y donar los dos únichs fonemes *ki, ke (qui, que)*: semànticament *qui* restà enfortit pera persona per QUI(S), y *que* romangué enrobustit pera cosa per QUID. Abdues influències minaren, en lo fons, la forma *qui,* la qual creuen los lingüístichs qu'era la única del període romànich primitiu, (jo en dupte, però); aquella se resistí més en la posició més afavorida, la de persona masculina, d'ahont, però, fou gradualment exclosa. Bona còpia de dades m'ha permès seguir aytal evolució sintàctica; me referesch al treball esmentat.

76. *Pronom interrogatiu.*— QUĪNAM donà *quina,* lo qual per sa terminació fou près per femení, y desenrotllà analògicament lo masculí *quin.* C. H. Grandgent (1) apunta que també devia haver-hi QUĪNIAM qui produhí en provençal *quinha*, *quinh.* L'ús que fa *Curial* d'aquest interrogatiu es sorprenent: pel femení adopta invariablement la forma *quina: quina terra* (4385), etc.; mes pel masculí sempre trobem *quiny,* y dech aclarir qu'un curosíssim examen paleogràfich no m'ha dexat cap dupte sobre la *y* final del ms.; *quiny brogit* (760, 1815, 1902, 2047, 2335, 4515, 4975, etc.).

No soch gayre enclinat a admetre pera la forma masculina una influència provençal, més forta y concreta que la general debuda a la identidad de sòca, la qual, d'altra banda, en lo temps de *Curial* ja s'era anat esvahint. Es més planer de creure que QUINIAM també trascendí a terres catalanes, anch que fins ara jo no l'hagi vist assenyalat. La única dificultat radica en que si QUINIAM se perpetuà en català havia d'ésser primerament pel femení, y *Curial* nos dóna l'ús contrari. No pot resoldre's aquest problema sens resseguir la vida d'aquestes formes en los altres autors y èpoques.

77. *Pronoms indefinits.* — A diferència de Metge, *Curial* esmerça ben poques vegades *hom* en sentit general afirmatiu: *e* hom *deu fer de si alguna cosa nova* (10131); ans l'acompanya usualment

(1) *Grandgent: Old Prov.*, § 134.

Digitized by Google

de la partícula negativa: hom *del mon* no *podia conexer* (7540); no *les ha* hom *tots anys* (9711). Fa major ús de *se,* com avuy.

Igualment ab sentit negatiu, com en francès, usa *persona: yous dich que* persona *del mon* nos *deu planyer de vos* (3275).

A diferència de Metge qui escriu abdues formes, *alcu* y la sonorisada *algu* (1), *Curial* sols coneix aquesta darrera: *alguna* (9626, etc.). Com en aquell escriptor, en nostre text trobem sempre la partícula negativa acompanyada de *algu*, en lloch de *ningu*, com fem modernament: no *veent* algu *de sos amichs* (9780), *dels amichs de Curial* algun no *romas* (9778), *ell* no *li hauia errat en* alguna *cosa* (9765). En lloch de *ningu, ningun* la forma exclusiva de *Curial* es *degu* acompanyada de negació: *¿quiny profit lin ve? Certes,* no degu (10375), *aquesta* no *la furtes a* degu (137, 426, 10736, 10849). Aquesta forma, segons Grandgent (2) dissimilada de *negu*, (< NĔC ŪNU), s'es perpetuada fins avuy en lo català oriental ahont molts subjectes sols conexen *dingú.*

L'interrogatiu *qual* acquireix vàlua indefinida ab la significança de *qualsevulla: e* qual *caualler es aconseguit li es forçat de caure* (6750).

En sentit de *qualsevol qui* trop *quisque* (3): quisque *tu sies* (860), *e* quisque *al deuant los uenie* (6077), quisque *fonch aconseguit mort o nafrat cahia* (10509), quis que *ella sie* (15301).

Per *quelcom* trobem usada constantment una forma insòlita, *queacom* (6024, 6639, 9467, etc.), qui es paleogràficament indubitable. En provençal, segons Grandgent, hi hagué les formes *qualacom* (< *qual* + *aço*), *quesacom, quezacom* (< QUĬD > *ques* + *aço*, o bé de *que es* > *ques* + *aço*) (4), a les quals Anglade afegeix *queacom* (5). No puch, però, admetre aquesta forma com a provençalisme, com sia que la usa també un escriptor valencià molt anterior al de *Curial* com es N'Eximeniç (6), l'estil del qual es alhora pur y popular.

SINGULOS > *sengles* (en castellà *seños*, *sendos)* ab la significació de quiscunament: sengles *molt belles hacanees* (9239).

Cascun (< QUĬSQUE + ŪNUS ab ingerència de *cada)* (7) es usat

1) Par, *Sint.*, § 136.

2) Grandgent, *Old. Prov.*, § 136 (16).

(3) Hanssen, *Gram.*, § 565 deriva l'homònim castellà de *qui se quiere que;* mes lo català prové de QUISQUE.

(4) Grandgent, *Old. Prov.*, § 136 (9 y 22).

(5) *Phon. et Morph.*, 155.

(6) *Doctrina compendiosa*, 836. Edició propera a ésser publicada per En Miquel y Planas y N'Anfòs Par.

(7) Hanssen, *Gram.*, § 559.

Digitized by Google

sovint en plural, contra ço que diu la lògica: *los quatre cauallers* cascuns *en ses propries tendes* (8483). Lo mateix fan tots los altres clàssichs.

Altri: usualment nostres clàssichs l'usen en cas règim (com correspon al datiu *ALTRŪĪ) y axís es com l'hem heretat avuy en la frase: *treballar per altri.* En *Curial*, boy servantseli la significança universal de *qualsevol home, tot altre home*, lo trobem indistinctament en nominatiu o règim: *¿ha* altri *en uostra companyia?, si* altri *nol uos toll* (15149), *foren d*altri (10804), *per quet cambies per* altri (9980), *fets d*altri (808), *ne a* altri (5449).

Atretant: ab la significació comparativa de igualment tant: *crech que li faça daci auant* atretant *com yo li he fet fins aci* (9518).

Als: segons Meyer-Lübke provinent de *ALIUM=ALIUD ([1]), qualsevol altra cosa: *si* als *hi pogues fer* (9522), *d*als *nos parlaua* (6221), *ni era per* als *uengut* (14507).

Aldre: als donà lloch a la combinació *al re*, ço es, altra cosa; encunyat un nou pronom indefinit, prest s'hi intercalà una *d* transitòria, com *tolre* > *toldre, valre* > *valdre,* etc., devenint *aldre*, no esmerçat per Metge, mes sí per *Curial: com* aldre, *seguir sen degues* (2209), *yo noy poria* aldre *fer* (7345).

Altre... altre van en oposició correlativa en lloch de *un... altre;* sens dupte es llatinisme: *a fi que conegues que* altre *es lo donador* altre *es lo reebedor* (10193).

Trobem també la oposició correlativa *una...altra*, mes no ab vàlua de pronoms indefinits, ans d'adverbis: *molts cauallers feyen molta honor a Curial,* una *perque ho merexia,* altra *per despit dels altres* (7775). Avuy dia, conservem encara aquests mots correlatius en lo llenguatge vulgar, qu'usem també a voltes ab l'article: *la una... l'altra;* també existexen en l'aragonès, com fa notar Hanssen ([2]), si es que no hi són d'influència catalana.

La construcció d'un substantiu sens article, determenat pel genitiu *del mon* seguit de negació, es molt usada pera reforçar en gran manera aquesta: *consell* del mon no*t ual contra lo seu auorriment* (9737), *en partit* del mon no *seria muller del Rey* (12489), *per cosa* del mon (15183) (avuy avantposaríem al substantiu, l'indefinit *cap)*, *hom* del mon no *sentenia* (14650) ço es *ningú.*

78. *Numerals.* — Entre'ls cardinals trobem *abdos* (343), *abdues*

(1) Meyer-Lübke, *Gram. II*, 619.
(2) Hanssen, *Gram.*, § 502.

Digitized by Google

(350) (< AMBO DUOS), *abdosos* (10656) ab la mateixa desinència plural *-os* afegida, qui apar ilògica, y ab la qual sempre també l'escrigué Metge ([1]): abdosos *foren fets pera un cors* (12328).

Com es usual en tots los clàssichs, quant *mil* va precehit d'un altre nombre es *milia: cinch milia escuts* (8860). Es açò un classicisme qui reflexa la distinció llatina entre *mille* esmerçat usualment com a adjectiu y *milia* com a substantiu, anch qu'aquest darrer en nostre exemple no regexi genitiu.

III. — Verp

79. *Present d'indicatiu.* — Un 60 °/o de les formes observades corresponents a la primera persona, pertanyen a la radical sens desinència: yo *mir* (1538), *port* (6990), *tremol* (7991), *cuyt* (7347), *oblich* (7720), *confes* (10449, 14050), *assegur* (10807, 13447), *oblit* (9975), *trop* (9922), *prech* (9668, 13333), *atorch* (11029), *esper* (11081), *marauell* (11094), *tem* (9686), *pert* (9668), *faç* (9667), *jur* (12650, 13504, 14594), *requir* (11475, 13934), *deman* (11532), *meresch* (11715), *desig* (15184), *recoman* (15587), *torn* (13748), *amonest* (13934), *tramet* (13070), *fer* (11259).

En molta menor quantitat, 35 °/o, registrem formes ab la vocal desinencial *-e,* la qual adés serveix de sosteniment pera consonant + liquida: yo *contemple* (1539), *parle* (10220, 11458), adés es extesa a altres casos: *accepte* (7726), *acuse* (3306), *lamente* (8079), *pronuncie* (9358, 11988), *gire* (11032), *atorgue* (11053), *apelle* (11085), *trigue* (12520), *invoque* (13333), *done* (10856), *use* (14064), *habite* (14950), *arranque* (12238), *trobe* (11979), *robe* (13070).

Finalment anotem tres únichs exemples ab *-u: confiu* (8603), *preu* (7648), *renunciu* (11913). En los dos primers aquesta vocal no deu ésser interpretada com a representant primerenca de la *-o* àtona extesa després pel català oriental: en quant a CONFIDO, Grandgent esmenta ab referència expressa a nostra llengua ([2]) que la *d,* ja africada, se perdé abans del s. VIII (GRADU > *grau,* NIDU > *niu,* PEDE > *peu,* etc.); tindríem, donchs, normalment *confiu;* per ço que fa a PRETIO tenim també la evolució *pretyo* > *predzu* > *preu.* No podem, en cambi, defendre la *u* de *renunciu: renunciar* < RENUNTIARE es cultisme, com sia que no mostra la inflexió regular catalana *nty* > *nts* > *ns* (COMIN(I)TIARE

(1) Par, *Sint.* § 146.
(2) *Old Prov.*, 65, D_2.

Digitized by Google

> *comensar*, SPERANTIA > *esperansa*). Com *pronunciar* donchs, qui hem vist que feya *pronunciе*, hauríem d'haver tingut *renuncie*. No puch estimar aquesta *-u* altrament que com un exemple de la terminació tan extesa després; sospesades les influències qui's reflexen en *Curial*, m'enclin a veuren'hi ací de castellana. Per lo demés, cuyde que les tres formes en qüestió eren pronunciades *kumſịu̯, prẹ̀u̯, rẹ̀nunsịu̯* y que més tart la semivocal devingué vocal plena.

Cal consignar les formes: *pusch* (8653), segons Grandgent (1) provinent de PŎSSUM influhit per COGNOSCO; segons Fouché (2) < **posco; deig* (8246), *oig* (7635); com *VA(D)EO > *vaig* y VI(D)EO > *veig*, tenim que DE(B)EO > *deig* y O(D)IO > *oig; tench* (940, 1647). Grandgent (3) creu que TĔNEO donà naturalment *teny* y per analogia ab los verbs ab *-ng-* qui feyen *planc* tinguérem *tench;* Fouché (4) vol la diptongació de la *ę* davant *ny*, de manera que TĔNEO > *tieny*, d'ahont *tiny* y per analogia ab la tercera persona *ten, tench*.

80. En la segona y tercera persones del singular són notables: *mer* (9592) al costat de *mereix* (11358); *ous* (11098), *ou* (9410), per les formes incoatives *ohexes, oheix; enfelloneys* (11099), qui nos mostra la forma incoativa anterior a *enfellonexes < enfelloneixs;* també *rau* (10757) (< RADIT) perduda avuy.

Es notadora la forma: tu*t enfelloneys* (11099), tu *coneys* (5607) ab *-ys*, com correspon als plurals dels noms acabats en *-ix (enfelloneix)* (cf. n. 65). Quant no adopta *-ys* escriu simplement: tu *coneix* (11644), tu *mereix* (11350); may esmerça la desinència *-exes*.

81. 2.ª persona del plural: Bourciez (5) fa constar com una de les característiques essencials del català clàssich, la qual lo independisa del provençal, la vocalisació en *u* de *ts* final; es axís que AMĀTIS, HABĒTIS, CREDĬTIS, PARTĪTIS > *amats, habets, credets, partits*, se son separats del provençal *amatz, avetz, crezetz, partetz*, devenint *amau, haveu, creyeu, partiu*. Bourciez coloca la vocalisació a la fi del s. XIII; Fouché (6) citant n'Alart esmenta que'ls primers exemples aparexen en textes devers 1150, y que a mitjans del s. XIII aquella s'era ja acomplerta en la llengua parlada, mes qu'en la escrita continuaren perpetuantse les formes *-ts*, al costat de les vocalisades; aquestes disminuiren sensiblement en lo s. XIV, mes no desaparegueren del

(1) *Old Prov.*, 162.
(2) *Morph.*, 158.
(3) *Old Prov.*, 161.
(4) *Morph.*, 84, 92.
(5) *Ling.*, § 275 d.
(6) *Phon.*, 129.

Digitized by Google

tot fins al XVI. Lletres personals y documents particulars de llochs forans, qui ab menor cultura traexen mellor la fonètica contemporània, nos donarien més claricies sobre aquest punt que no pas *Curial.* Jo'm decant a creure que la evolució fou més tardana y lenta de ço que creya N'Alart. Probablement la llengua parlada passà per un període més llarch en que coexistiren abdues formes: no tot, donchs, era arcaisme dels escribes. Lo de *Curial* serva la tradició, si es que no's conformava simplement ab maneres de dir qui encara vivien llavors en: *anats* (11465), *altats* (9511), *celats* (4143), *lamentets* (11216), *diets* (2143, 2227), *volets* (7252), *venits* (11231), *legits* (1556), *tenits* (2215), *requirits* (11465), etc. Aquestes són les més abundoses; testimoniant però la evolució, adopta ja los neologismes: *matau* (3749), *blasmau* (3753), *parlau* (4733), *enfelloniu* (3748), *digau* (9507), *pensau* (en imperatiu). He haguda cura d'anotar totes les darreres; llur nombre no pot ésser comparat ab les primeres.

82. 3.ª persona del plural: sovint no hi trobem la *u* analògica provinent de la tercera personal del singular: *veen* (8258, 11402), *coen* (79461), *caen* (14628), *dien* (11725, 13964), *plaen, jaen, creen, rien* (10713).

Són dignes d'ésser anotades les formes *feren* (11088), *meren* (12445), *fingen* (11275), per les incoatives *ferexen, merexen, fingexen.*

83. *Pretèrit imperfet d'indicatiu.*—Registrem alhora formes febles y fortes [1] en aquells verps qui mantingueren una vocal inmediatament abans de la desinència:

cahia (10509, 11330, 14925)		*creya* (2283, 8559)
dehia (330, 14150)		*deya* (295, 2283, 7592, 8289, 14003, 15065)
fehia (141, 9740)	*faya* (13571)	*feya* (8269, 9768, 9794, 13249, 14282, 14011, 14387)
jahia (10203, 13611, 14232, 14648)	*jaya* (2757, 12126)	
malahia (9475)		
ohia (9013)	*hoya* (2262, 7607, 8096)	
plahia (469, 9534)	*playa* (6590, 7330, 9459, 11832, 13643, 14127, 15219)	*reya* (7475, 10936, 12445, 14010, 15253)
sehia (13902)		
trahia (12250, 13685		*veya* (7794, 9770, 14201, 13027, 14387, 15050, 15047).

(1) Cf. Fouché, *Phon.*, 23 y 111; *Morph.*, 124, qui ne dona una encertada y clara exposició.

Digitized by Google

Interpret com a formes febles les de la columna mitjera; no crech que representin la etapa intermitja de la evolució, ço es assaber, aquella en que ja s'era produhida la reculada del accent, mes no era cambiada la vocal del radical, qui de *é* passà a *ẹ́* en lo català oriental: *(féįé > fayé > fẹ́yé, jéįé > jayé > jẹ́yé)*. La rahó n'es que la vocal plena *i*, inmediatament després d'altre vocal és sovint representada per *y*, en lo *Curial*, com vegérem en la Grafia; segurament *jahia*, *jaya* són dos grafemes del mateix fonema: *jéįé*. En quant a *hoya*, ahont no hi ha alteració de la primera vocal, l'entench *uįé*, per ço com lo verp *ohir* sempre surt escrit *oyr* (9473) lo qual prova qu'en ell la *y* no es una semivocal ans una vocal plena.

En la llengua parlada actualment la situació es com segueix: en bona part del domini català havem molts verps qui tenen sempre les formes fortes: *queya*, *deya*, *creya*, *jeya*, *seya*, *treya*, *reya*, *veya*, y alguns pochs qui retenen les formes antigues febles: *malahia*, *plahia*, *ohia*. En algunes comarques, citades per Mossèn Alcover (1) (Pla d'Urgell, Segarra y Lleyda), totes són fortes: *cloya*, *coya*, *moya*, *ploya*; y àdhuch per analogia *conexeya*, *naxeya*, *planyeya*, a Lleyda. En cambi a Alacant En P. Barnils ne registrà solsament de febles: *creia*, *veia*, etc. (2)

La transformació de les formes febles en fortes no fou, donchs, sincrònica ni general. Com en molts altres fenòmens fonètichs, no sigué una evolució curta y ben afitada, ans lenta y de térmens desiguals; ni's manifestà sincrònicament en tots los verps, ni progressà d'igual manera en totes les encontrades. En algun punt, com Alacant, anch que hi volguem admetre influència castellana, la llengua, però, no ha tinguda força pera adoptar les formes fortes. Pera alguns verps com *plahia*, *ohia*, la decadència glaçà la evolució, cosa ben entenedora per quant són verps qui ja llavors perdien predicament. En nostre text enfront d'*ohir* ja trobem sovint *sentir*.

Les consideracions precehents me fan creure qu'al temps de *Curial* coexistien les formes febles y fortes abans exposades. Faci hom esment que llevats *dehia*, *fahia*, en tots los altres verps es sols una forma, adés feble, adés forta, la practicada: es per açò qu'he registrada bona còpia de cites. L'escrivà, donchs, no traeix indecissió ortogràfica en escriure a voltes *sehia*, a voltes *reya*, sino que reflexa les formes en ús llavors. Dintre aquest, les fortes eren les qui s'anaven imposant,

(1) *BDLC.* 1918, 248.
(2) *Die Mundart von Alacant*, Barcelona, 1913.

Digitized by Google

y les febles començaven a ésser arreconades sens qu'en cap guisa fossin pretèrites.

84. *Pretèrit perfet.* — Debades es dir qu'en *Curial* hom no trova les formes perifràstiques compostes ab *vaig...*

a) Formes febles: corresponents al llatí -AVI: en lo singular, pera les dues primeres persones no trop ni un sol exemple de formes fonètiques, ans totes són analògiques d'aquelles corresponents al tipus -ĪVI o -DĔDI ([1]).

1.ª persona singular: *curi* (10229), *miri* (7442), *torni* (7444), *cuydí* (2166), *doni* (11257), *trobi* (11082).

2.ª persona singular: *escalfist* (10383), *plorist* (10359), *tornist* (10415), *besist* (537), *altist* (2540), *publiquist* (11628), *desigist* (11405).

3.ª persona singular: la forma es fonètica: *muda* (10997), *murmura* (11042), *comença* (11043), *parla* (11049), *dobla* (11196).

1.ª y 3.ª persona plural: no oferexen peculiaritats: ells *escaparen* (11229).

2.ª persona plural: vos *mostras* (4143), *llevas* (4287), *senyas* (4286), *matas* (13775).

Corresponents al llatí -ĪVI:

1.ª persona singular: *oy* (11147).

2.ª persona singular: *partist* (7424), *parist* (11195).

3.ª persona singular: *estremi* (496), *pari* (1259), *descolori* ([2]) (10997).

2.ª persona plural: *partis* (2153), *moris* (13445).

Corresponents a -DĔDI:

2.ª persona singular: *perdist* (10382).

3.ª persona singular: *caech* (14389) y la forma guturalisada pervinguda ja fins a nosaltres *creegue* (9482).

85 *b)* Formes fortes:

Tipus -SI:

Singular 1.ª persona: *empris* (1335), *tramis* (2166, 7140).

3.ª » *dix* (2150), *ocis* (7191), *ris* (6529).

Tipus -UI:

Singular 1.ª persona: *hagui* (11066), *conegui* (10230), abdues analògiques.

(1) Cf. Fouché, *Morph.*, 138.

(2) Del verp *descolorir*, no de *descolorar*.

Digitized by Google

Singular 2.ª persona: *haguist* (11257), *volguist* (11061), *visquist* (11925).

Singular 3.ª persona: *uench* (2154), *hach* (10996), *desparech* (11561), *estech* (14415), *poch* (15380), *trasch* (15346) y les formes analògiques *reebe* (97), *cresque* (77), *plangue* (676), *segue* (7080, 9562), *trague* (11045), *vene* (12133), *posque* (11274), *tolgue* (11172).

Plural 2.ª persona: *volgues* (2167), *nasques* (11213).

Tipus -I:

Singular 1.ª persona: *fiu* (11777).
» 2.ª » *vist* (7460), *fist* (11534).
» 3.ª » *viu* (70), *feu* (11982).
Plural 2.ª » *fes* (11710).

Lo conjunt de les formes de *Curial* discrepa encara moltissim del ús modern, llevat de la 1.ª y 3.ª persones de les formes febles en -AVI y 3.ª d'aquelles del tipus -DĔDI *(mirí, mudà, cregué)*, axí com la 1.ª y algunes de la 3.ª de les formes fortes en -UI *(conegui, tragué)*.

Són ben de remarcar los plurals de la 2.ª persona: *mostras, llevas, senyas, matas, partis, moris, volgues, fes,* avuy *mostrareu, llevareu,* etc. que'l P. Nonell deriva de *mostrasts, llevasts, partists, volguests* [1]. Aytals formes són pervingudes fins a la època nostra: jo'm recort d'haverles ohides en goigs de muntanya.

86. *Futur y condicional.* — Les formes perifràstiques obtingudes per la combinació del infinitiu y lo present o imperfet de HABĒRE aparexen gayrebé sempre ben soldades, tal com son pervingudes fins a nostre temps: *tindre* (2925, 3172), *ordonarets* (9221), *pora* (10724), *vencira* (6428), *morra* (9750), *portaran* (7616), *parria* (9992), *morria* (637), *venciria* (3247), *iria... treballaria...* (9574), *porien* (12339), *perdria* (11477), *soferria* (11474).

S'hi troben encara, però, exemples qui perpetuen lo record dels sengles elements integrals, los quals van separats per mots àtons: dir *vos* he *com ho he sabut* (9830), ¿donar *lama en pau o uoldra la defendre per batalla?*(4699), *e que* cercar *se* hia *manera com aquest fet se lleuas de cami* (1209), fer *vos*ia *conexer a molta gent* (5934).

87. *Present de subjunctiu.* — *a)* Singular, verps en -ARE:

I. Perderen la *e* desinencial. Aquesta etapa es representada per yo *am* (7143), *do* (11453), *cerch* (9517); tu *donchs* (941), *dons* (11432),

(1) *Anà. Morf.*, 121.

Digitized by Google

calls, (11138), *perdons* (11144), *endenys* (5163). *recorts* (10985), *aiuts* (11475); ell *oblit* (508), *pes* (11075).

II. Cobraren una *e* de sosteniment. Es la més abundosa en *Curial:* yo *procure* (1364), *mude* (11453), *variege* (11453), *cride* (7426); tu *penses* (11083), *puges* (5162), *baxes* (5163), *mudes* (11432); ell *file* (10047), *debane* (10049), *talle* (10049), *done* (9701), *mostre* (11109), *trenque* (10047), *encline* (7418), *gouerne* (11067), *vague* (10048), *ocupe* (10972), *badalle* (10973), *llance* (10974), *puge* (10974).

III. Trobem un exemple de la desinència diptongada en *-ia* qui després havia de pendre considerable extensió, com he pogut comprovar en lletres y escrits particulars, jatsia qu'en obres literàries hi es evitada: tu *tropias* (6537), ell *tropia* (9, 9884, 4356).

Verps en -IRE, -ĒRE, -ĔRE: hi trobem sempre les desinències regulars llatines *a* (< AM), *as*, *a* (< AT):

yo *muyra* (936), *obra* (7426), *vulla* (11084), *tolga* (11453); tu *mentas* (7424), *perdas* (11082), *vulles* (11139), *valles* (5163), *tolgues* (11432), *deges* (11461), *oies* (11320), *defenas* (11801); ell *fira* (10981), *partesca* (10166), *caia* (9669), *cresca* (10048), *veia* (10975), *viva* (7710), *visca* (10675), *sapia* (11109), *faça* (11109).

Remarqui lo llegidor les formes *valles* (valgues), *viva* y la gutturalisada *visca,* qui es també la moderna; igualment la incoativa *partesca.*

88. *b)* Plural: no he recollits altres exemples de la primera persona que *serviam* (13161), *veiam* (11386). En quant a la segona, mes cites pertanyen a verps en -ARE y -ĒRE: dels primers registre la forma regular *vos anets* (9530, 9547).

Trobem, com en l'indicatiu, en aquesta persona lo pas de *ats* > *au: callau* (4486), *digau* (2630).

Per ço que fa a la tercera, los en -ARE nos donen lo pas normal a *-en;* ells *mostren* (10975), *pleguen* (10992), *stiguen* (11100), y los en -IRE a *-an: vengan* (10990), *perescan* (11110), *firen* (10994) (*e* representant *a* àtona).

89. *Imperatiu.* — En la segona persona del singular sols tenim l'irregular *ue: e tu Homero* ue *ab ell* (11812), provinent segons Meyer Lübke de *vai*, de UADERE (1); y lo regular *uet:* ue*t que est* (1852, 11639) (< UIDE).

En la segona persona del plural los verps en -ARE feren -ATIS > *ats: anats* (4143), *estats* (4324); los en -ĪRE tingueren la

(1) Citat per Fouché, *Morph.*, 177.

Digitized by Google

transformació -ITS > *its: detenits* (11381); los en -ĔRE, -ĒRE passaren a la desinència -ETIS > *ets: correts* (4823), *uets* (10051).

90. *Condicional.* — Formes derivades del pretèrit plusquamperfet d'indicatiu llatí:

Formes febles: verps en ARE: *lexara* (8134), *donara* (12354).

» IRE: *dormira* (15511), *oyrats* (15408), *morira* (13775)

» ĔRE, ĒRE: *poguera* (1985, 8729), *deguera* (2464, 4114, 7376, 7835, 15494), *sabera* (4877, 9674), *haguera* (4904), *plaguera* (5491), *volguera* (7744, 7327), *fera* (12671), *diguera* (12671), *morderan* (13860).

Com a forma forta sols he registrada *virats* (14641) (vejereu).

Atesa la època en que fou escrit *Curial*, cal considerar la llista precehent com a molt nombrosa; no puja a tant la del *Somni*, malgrat esserli anterior. En lo llenguatge modern sols viuen en lo català oriental *fora, haguera*.

La significança d'aquestes formes no es la corresponent al imperfet de subjunctiu com avuy la castellana, ans a un pretèrit de tal imperfet; prové açó ja del llatí, lo qual, mancat de condicional, esmerçava CANTABAM, CANTAUI pera significar *cantaria*, y CANTAVERAM pera traduhir *hauria cantat* (1).

Axís tenim: *empero... la fortuna...* volguera *que... peris* (ço es, hauria volgut) (10945), *per cosa del mon dit Ffaraig nols* donara *a algu* (ço es, hauria donat) (12354).

91. *Imperfet de subjunctiu.* — Formes derivades del pretèrit plusquamperfet de subjunctiu llatí:

Verps en ARE: yo *esperas* (3313), ell *perdonas* (3319).

IRE: tu *partisses* (536), ell *suplis* (473).

ĔRE, ĒRE: yo *metes* (3312), *pogues* (9522); ell *vees* (1012); ells *tenguessen* (9227).

92. *Participi passat.* — Convé anotar la forma forta de *raure* (< RADERE) qui es *ras* (< RASU): *sera* ras *de la memoria de tots los homens* (9628).

93. *Verp* ESSER:

Indicatiu present: yo *son* (64), *so* (867), tu *est* (501), ell *es* (4429), nosaltres *som* (4108), vosaltres *sots* (6784), ells *son* (4890).

Pera la primera persona *son* es molt més abundós que *so:* no

(1) Darmesteter, *Synt.*, 452, 4.ª B.

Digitized by Google

s'ovira rahó pera la diferencia; *so* es trobat igualment davant de vocal *so acusat* (867).

Les formes del imperfet són les regulars: *era* (7833) y més sovint *ere* (7602, 9224).

Les del perfet: yo *fuy* (8527), tu *fuist* (10358), *fuyst* (11103), ell *fonch* (24).

Aquelles del imperfet de subjunctiu: ell *fos* (3313), ells *fossen* (9229).

Digitized by Google

SINTAXI

I. — Nom

94. *Plural.* — Trobem usats en dit nombre: a) *infern*, qui pera nosaltres es apelatiu de cosa única en sa espècie; nostres clàssichs, però, heretaren de la literatura llatina l'accepció d'un lloch qui's componia de diverses estades com los *cels: als inferns* (10694); b) lo colectiu *gent*, com los demés escriptors mitgevals: *batalles de moltes gents* (10268), *celebren les gents* (10888); c) *saluts, paus, prechs, de nits*, aquest darrer ab *s* probablement per influència adverbial: *els torna les saluts* (817), *com les paus se facen* (9696), *a prechs de la qual* (9361), *de nits entra en la sua posada* (9494); modernament construiriem *de nit.*

Pits es la forma mitgeval del singular, essent la *s* etimològica (< PĔCTUS): *tenen lo pits inflat* (10154). Emperò, en: *que als pits nols cabes* (10156), l'article denota qu'es plural, en una accepció qu'avuy exigeix lo singular.

En singular veyem ja usada *letra* (3296) com a sinònim de *carta;* en temps més reculats usaven sempre lo plural *letres.*

II. — Pronom

95. *Pronom neutre.* — No es tant rigorós *Curial* com Metge, en servar la distincció entre *açò* (< *ACCU y *ço*), forma reforçada tònica, usada pel segon com a nominatiu o be precehida de preposició, y *ço* (< ECCE HOC) forma àtona reservada als sintagmes: *ço es, ço que, per ço com* y *ço de;* axís llegim: *e, per ço, es raho que....*

Una frase estereotipada en la qual *ço* perdurà molt temps es *ço del meu, del seu*, etc.: *¿per quet altist de ço del meu?* (2540), *ells tragueren ço del seu de la galera* (13626), *se poguessen socorrer de ço del seu* (13240); sa significança es: *aço proprietat meva, seva* etc.; registrem, però, un passatge ahont significa més concretament *a casa seva, a sa terra: lemperador obtinguda victoria del Soldan... en ço del seu torna* (14778). Coincideix aquest sentit ab aquell qui encara viu a Mallorca, y a les regions catalanes de Lleyda y costa

Digitized by Google

llevantina, «So'n Sureda, So meu, Xo'n Borràs» estudiat per Mossèn Alcover en son *BDLC*, VII, 97.

96. *Article definit.* — Pera substituhir un substantiu, qui regeix un altre substantiu mitjançant la preposició *de*, o be una proposició relativa, Metge esmerçava gayre be sempre lo pronom demostratiu *aquell: la anima racional e* aquella *dels bruts* (Somni, 1047), *mes son stats los homens... que* aquells *qui son estats decebuts per fembres* (3499). Aquest es l'ús de tots nostres clàssichs. Emperò, en *Curial* trobem ja definitivament y arreu adoptada la substitució moderna per l'article: *nom par que aquest fet, ni als altres ni a nosaltres pogues donar honorable fi*, *sino* la *de la batalla* (1233), *veent Curial ab altra donzella, cuydant que fos* la *que ells cercaven* (3890), *eren encara maravellats tots* los *qui miraven la batalla* (3978), lo *qui fuig no fretura de acaçador* (14718).

97. *Article partitiu.* — Abunda més encara qu'en Metge: *li donas* del *argent* (195), *una nau grossa que carregava* de *sal* (13601).

III. — Verp

98. Tenim un exemple de verp intranzitiu ab règim directe de la matexa radical del verp en: *los infortunis* cridaren un crit *molt gran* (9328), y d'intranzitiu en sentit factitiu y ab règim directe en: creix la *per tot son poder* (9984), *estava ocupada en* crexer la bellesa *de la sua filla* (12515). Com Metge, serva lo règim llatí en: fuig a *fam e* a *set* (10726), servir a *ella* (376), *havets* servit a *Nostre Senyor* (14789).

En lloch de *pensar* en *una persona*, com fa Metge y fem avuy, en *Curial* aquest verp regeix *de*. Hanssen equipara *pensar* de *ti* ab *hablar* de *ti*, y interpreta la preposició com a introductora del tema del pensament ([1]): *pensats* de *vos* (12032).

No es encara pronominal com avuy, *tornar: la ploma qui* torna *roia e vergonyosa* (7408).

Membrar es usat com a impersonal relatiu: *prech te que les mies grosseres paraules te membren* (10915), en lloch de la construcció pronominal moderna: *que de les mies grosseres paraules te membris*. Metge construeix talment, *recordar, duptar, ocorrer,*

(1) *Gram.*, 699.

Digitized by Google

aparer, semblar, tots pertanyents al aplech de *recordança, opinió* ([1]). Com se veu, *membren*, jatsia que impersonal, va en plural.

Esser-se: nostre text nos dona exemple del ús d'*esser* com a pronominal que Metge no'ns oferí, anch que construhís pronominalment *volerse, prearse, temers, pensarse: si be* se era *bona* (241).

Callarse de: es peculiar l'ús de *callar* com a pronominal, ab règim relatiu de cosa: *e molts altres* dels quals, *per no esser lonch, me callare* (15056).

99. L'impersonal absolut *haver* es construhit sens la partícula adverbial, quant aquesta precehiria aquell: *haura* (10237), *no ha una sola ora* (11059), *qual dona o donzella ha en lo regne de Tuniz* (12807). Trobem, en cambi, *haverhi*, ab l'adverbi enclitat: *¿hay res de nou?* Aquesta enclisi es la qui donà lloch a la forma castellana *hay*, llengua qui no introduhí, com tampoch *Curial*, la *hi* en posició proclítica. Metge, però, té diversos passatges, en minoria no obstant, en los quals trobem *hi ha*, qui després fou definitivament adoptat per la llengua.

IV. — Règim

100. Metge introdueix rigorosament lo règim directe sens la preposició *a*, tant si es nom com si es pronom, adès abans adès darrera lo verp. En *Curial* notem ja un principi d'influència castellana. Ab nom, lo règim es usualment apreposicional: *mata sos propris fills* (13010); emperò, registre excepcions: *la Reyna que molt amava* a *Curial* (15193), *miraven tots* a *Curial* (15315). Ab pronom, al costat de: *elegi tu* (10363), *sostendra mi e nosaltres* (9316), *ella amava ell* (302), *degan moure a enveia mi ne altre* (7642), llegim qualques casos, en minoria també respecte els anteriors, ab *a: veure* a *vos* (7277), *tu has morta* a *mi* (2544), *volgui elegir* a *vos per judge* (8142), *amarse hun* a *laltre* (19), *abans matare* a *mi que* a *tu* (13022).

101. Jo interpret com règims relatius: *volent vos provar vos fa* dels *despits que vos li havets fets* (3129), *per ordonar* de *la sua gent;* y com règim partitiu: *si ella li ha donat e dona* de *sos bens* (9084).

102. Lo règim passiu es introduhit per les preposicions *per, de;* l'ús de la segona es més espandit qu'avuy: *que* per *los vassalls poch menys que* per *lo marit era amada* (108), per *ell fos molt amat* (134), *alguns amats* de *la fortuna* (5), *seguits* de *molts infortunis* (20), *signat* de *les nafres del Salvador* (10781).

(1) Par, *Sint.*, § 401.

Digitized by Google

V. — Predicat

103. Es notable l'exemple: *tan ultraios que era* diables *son fet* (8447), ahont lo substantiu predicatiu va en plural, jatsia que's referexi a *son fet* en singular.

Tot, pronom indefinit en funció de predicat, se troba en: *la Duquessa...* tota *rient* (1802), *torbas* tota (9456).

VI. — Infinitiu

104. Son notables aquests infinitius usats com a mers substantius: *en* menjars... vestirs... *despenia totalment lo temps* (13830), *los cans... stimulant lo ab diverses maneres de* ladrars (8563), *contempla aquells* abraçars *e* besars *tan saborosos* (13146), *li dona un* besar; ab vàlua substantivada y acompanyats del article definit: *quant costa a un gentil cavaller e a una noble dona* lo amar *se* (18), *es* lo rompre *les lances* (5578), lestar *en Monferrat* (10314), *bo seria* lo madurar... *mas* lo podrir *es cosa dampnada* (11470), *en* lo devisar *de les armes* (14117), labraçar *e la festa fonch gran* (14509).

Los gramàtichs moderns titllen l'ús del article ab infinitiu de castellanisme: potser la llengua ara no s' en alta; mes lo català antich nos mostra que no ho es.

105. Convé registrar qu'en la construcció *auxiliar de modus* + *infinitiu*, quant aquell va en un temps compost y l'infinitiu regeix accusatiu, lo participi passat concorda ab lo règim directe del infinitiu: *li he* feta *trobar gracia* (9291), *ne yo he* poguda *saber la causa* (12666), *nols haguera hom* poguts *tenir* (14724).

Es aquesta una de les proves de quant ferma era la concordança entre participi y règim directe, jatsia que sobra lo lligam entre'l verp auxiliar y l'infinitiu.

106. Quant es règim d'un altre verp, l'infinitiu pot ésser pur o preposicional; antiguament anava sens preposició, avuy li en donem sempre: *acostumen fer* (8485), *començaven desemparar* (14412), *començaren* a *menjar* (328, 390, 3386, 3892), *se esforçaven consolarlo* (1533). Metge construheix *començar* usualment sens *a;* avuy tots los exemples precehents ne portarien.

Major indecisió notem quant l'infinitiu no es règim directe, ans complement adverbial: *anas menjar* (310, 3821), *sen anaren dormir* (6938), *anaren sopar* (8254), *venir sopar* (6785), al costat de: a

Digitized by Google

oyr la missa sen ana (409), *ana* a *veure la Guelfa* (412, 5470), *torna* a *parlar* (1640), *torna* a *manar* (9483).

107. Lo participi futur passiu llatí, fou substituhit en romànich per *habere ad, habere de;* com en los altres clàssichs, y a diferència d'avuy, tenim la primera construcció en: *hach, contra tot son grat,* a *acceptarla* (14115), *a aço los ha* a *menar lo viure virtuosament* (257).

108. L'infinitiu introduhit per *al* indica simultanitat temporal ab la proposició sobirana: *ne saprofitaren... sino dun ganivet en la taula* al *menjar* (4140), *tan leuger que* al *saltar o volteiar paria que volas* (7861), *empero* al *entrar cuyda caure despatlles* (8646), *hagueren un poch a trigar* al *exir del camp car...* (8701). *Curial* demostra que lo sintagma *al + infinitiu* no es castellanisme.

109. Molt sovint també, va l'infinitiu precehit per *en*, continuant aquesta preposició IN ab accusatiu, o be introduhint complements temporals, finals, causals o condicionals: *has plaer* en *haver nogut a aquell* (8337), *quiny be se segui a tu* en *fer lançar los angels del cel* (8342), *festeiaren tant que no es* en *dir* (8718), *havien tots que fer* en *tenir lo Sanglier* (8693), *es cavaller* en *parlar e* en *obrar* (9089), *treballaria...* en *saber* (9574), *treballen* en *cercar son dan* (9666), *Argus serie afanat* en *fer la contenta* (9993).

110. De conformitat ab la manera de la època son usades ab infinitiu, construccions qui en llatí anaven en «infinitiu ab accusatiu». Avuy sols les hi admetem ab verps personals pertanyents als sentits o be de pensament y voluntat, qui tenen per règim lo subjecte del infinitiu: *he vist passar un home, l'he manat exir, lo faig venir;* mes lo rebutgem resoltament quant lo subjecte del infinitiu, considerat tot sol, no pot ésser près com lo règim cabal del verp personal; y aquest es lo cas en lo qual los antichs també l'usaven: *sabent Laquesis Curial venir per pendre comiat* (2193), *Curial sabent Boca de Far esser amoros de la Guelfa* (2984), *ffesta sabe la priora esser noble dona* (4473), *lo Rey conegue ubertament ella esser enamorada dell* (7148). Aquests dos passatges, en que'l subjecte del verp principal y del infinitiu es lo mateix, tampoch serien admesos avuy: *com a ell no parega cosa honesta pronunciar ell esser lo millor* (2872), *confes tu, Dea e senyora de totes les prosperitats, prestar aquelles a cascuna persona* (11428). En tots aquests casos avuy esmerçaríem proposicions subordinades.

Digitized by Google

VII. — Gerundi

111. Igual qu'en los altres clàssichs, trobem ací gerundis ab forma de participis presents, o sigui mots derivats del ablatiu de gerundi llatí, ab desinències plurals com si fossin participis: *parlaren entre sí* dients (270), *los cavallers...* venints *a la plaça veren* (788), *los adversaris,* sentints *aço, cobrarien* (11482). En los darrers exemples no's tracta de «cavallers qui vinguessin», ni d'«adversaris qui sentissin», ans de «cavallers quant venien» y d'«adversaris quant sentien», o sigui que *dients, venints, sentints* no son atributius. Segons Meyer-Lübke [1] aytals formes flexionades son cultismes y no provenen dels participis presents llatins.

Açò apart, tenim en nostra llengua vers participis presents, qui en la antigua abundaven més qu'avuy; li donaven molta riquesa estalviant oracions secundaries de relatiu: *plorar ab los* plorants (7344).

Sovint es acompanyat lo gerundi de la preposició *en*, construcció que registrà també a pler lo castellà clàssich, anch que modernament hi sigui minvada: *tot* en *rient* (8428).

112. Lo gerundi pot tenir subjecte propri diferent d'aquell del verp principal; es apellat llavors *gerundi absolut* y forma una proposició independent, incisa en la sobirana: *pensavan que,* ell venint, *lo Duch perdria aquella favor* (9657).

VIII. — Participi passat

113. La concordança entre'l participi passat construhit ab *haver* y l'objecte de la acció es sempre servada en nostre text, adès si aquest preceheix aquell: *tantes coses havien* vistes *e eren* passades (9392), *les maravelles que havia* fetes (7131), *tan notables coses havia* fetes (7133), *en aquesta manera que* oyda *havets* (2655), *en aquell loch la havia* aportada (4904); adès si va darrera: *ta* oferta *pau* (989), *he* vista *la entrada* (203), *la fortuna que havia* mostrades *a Curial les sues feres e crues spatles* (9604), *elles han* lexades *les sues tendes* (7088), *Laquesis havia* perduda *la meytat de la sua bellesa* (15099). No hi ha ni una sola excepció, essent en aquest sentit més pur que'ls mss. qui nos serven lo *Somni* de Metge, jatsia que la discrepància entre ells justifiqui no atribuir al autor possibles correccions dels escribans.

(1) Synt., § 15.

Digitized by Google

114. Substantiu ab participi passat, ço es, ablatiu absolut, es molt més usat qu'avuy: *recollintse,* feta vela, *en França torna* (14248).

Son casos notadors: *e* abraçada la *fraternalment,* ab participi y pronom, y: fetali *humil reverencia* (15213), ahont lo participi regeix un pronom en datiu.

115. Respecte al ús respectiu dels auxiliars *haver* y *ésser*, hom nota en *Curial* un principi de decadencia, o si's vol de modernisació respecte a Metge: ab verps intranzitius y impersonals, qu'en los mellors temps de la llengua construhien ab *ésser*, nostre text esmerça *haver: ja* havia *esdevengut* (164), *li* havia *esdevengut* (7605). Los pronominals, però, sempre duen *ésser: yom* so *treballat* (9838), *se* fos *escusat* (14107). Es notable que'l *Curial* y'l *Somni* coincidexin en lo verp *viure: que* havia *viscut* (11850), qui en altres clàssichs regeix *ésser.*

IX. — Adverbis

a) *Locals*

116. *Aci, aqui:* Metge distingia rigorosament *aci* (< ECCE HIC) de *aqui* (< ECCU HIC), donant al primer lo sentit de «aquest lloch» y al segon lo de «aquell lloch». En *Curial* observem un principi de confusió, preludi del pas de *aqui* a la regió de *aci*, lo qual havia de fernos heretar abdues formes com a sinònimes, y obrir la porta al castellà *alli.* Son bons exemples: *lemperador feu sala als reys, princeps, duchs e comtes que aqui eren* (1621), *pens que sera al torneig e aquil poras trobar* (5702), *reposaren aqui alguns pochs jorns* (13629), en los quals *aqui* significa *allà; nos maravell degu per que aqui nos parla de Jacob de Cleves car nos pertany a nostra materia parlar ne pus* (1622), ahont *aqui* vol dir *aci.*

Trobem ja qualque *alli* (< AD ILLIC) adverbi desconegut dels bons clàssichs catalans: *si alli fos* (15182, 15204, 15530), emperò usat molt aviat pels valencians, per exemple Eximeniç (1), y que sens dupte foragità *aqui* de son lloch, fentli pendre lo d'*aci*, y igualant les significances de *aqui, alli,* a les castellanes.

En la parla viva *aci* perdurà molt més temps, adhuch a Barcelona; n'es bon testimoni Moratín, qui en dues lletres escrites des lo carrer d'En Petritxol a Francisca Muñoz, de Madrid, estrafà qualques frases de fonètica catalana escrivint *aci* (2).

(1) Cf. *Doctrina Compendiosa:* ed. Miquel y Planas, y A. Par, ratlles 933 y 960.
(2) Moratín, *Obras Pòstumas* II.

Digitized by Google

117. *Adverbis àtons.* — Es acceptat per tothom qu'en català ne tenim dos *ne* (< INDE), *hi* (< IBI); lo primer en funció adverbial traduheix «moviment des» y ab mester de pronom personal supleix *de mi, de tu, d'ell, d'açò;* lo segon, com a adverbi, significa «repòs en un lloch o moviment a», y essent pronom, trellada relacions ablatives qui's construhirien ab qualsevol preposició llevat *de*. Llur ús en *Curial* coincideix ab lo de Metge, qu'estudiàrem abastament ([1]).

També com en lo *Somni* ([2]), trobem en *Curial* l'adverbi àton *hic*, que la llengua, però, no ha conservat. En aquella obra traduhia les dues nocions de «repós y moviment a» (coincidents, en la majoria de llurs formes representatives, en català) y de «moviment de»: *en breu hic sera; lo comte de Foix qui hostilment hic era entrat; abans que hic partiscam* (*Valter* 440, *Somni* 3255, *id.* 2155). En *Curial*, rigorosament y exclusiva se concreta a la significança darrera, en guisa qu'es lo contrari de *hi: en lo jorn seguent sich parti* (1065, 2024, 2230, 2425, 5526), *tantost que Melchior hich ere partit, la Guelfa* (3057), *hic volia partir* (5888), *mich deig partir* (5370), *vull mich partir* (9676). Com se veu son ús roman limitat al verp *partirse*.

118. *Acens, allens:* corresponen als castellans *aquende, allende,* qui signifiquen, com precisa Cuervo ([3]), «más aca y más alla de aquel punto», en català «cap ací, cap allà». No crech, però, que *Curial* los hagi presos d'aquell idioma, per quant *acens* (< ECCE HIC + INDE + S adverbial) presuposa *ací*, y *aquende* es compost sobre *acá;* la forma d'influència castellana hauria hagut, donchs, d'ésser *aquent. Allens* (< ILLAC + INDE) porta també la S adverbial: *encara que yo acens no fos passat* (3960, 4535), *ne assallir cavaller qui allens passas* (4094).

Deça, della (DE ECCE HAC, DE ILLAC): més cap ací, més cap allà, d'un punt determinat: *uns caen deça, altres della.*

119. *Atras, detras:* en nostre text se marca una distincció entre aquests dos adverbis provinents de AD TRANS y DE TRANS: lo primer implica 'recolar', lo segon 'ésser o anar darrera', o sigui moviment contrari y moviment consecutiu, com ho palesen los exemples: *tornaren atras* (6744), *lo Sangler pensa que de aquell ahurt faria Curial tornar atras* (8573), *lo Sangler rodava e tornava atras* (8640), *yous prech que no hi anets pus detras* (4971).

1) Par, *Sint.*, §§ 568, sq., 86 sq.
2) Par, *Sint.*, § 567.
3) Dicc. Constr.

Digitized by Google

120. *Desus:* localment 'sobre', 'damunt': *passen los desus* (14690); temporalment 'més amunt', 'abans': *navem tractat desus* (14139).

121. *Aprop:* nos compareix en sa forma composta: *tant lo te aprop* (11291).

122. *Sobre:* quant aquesta preposició fa d'adverbi y gradua un adjectiu, la trobem en nostre text escrita ab la *-s* adverbial; *sobres gran e valent cavaller* (11578), *sobres gran duch* (11859), *sobres gran ciutat* (11861).

123. Tenim ab *endret de* una escayent preposició locativa, qui pot ésser també adverbi: *endret de la finestra* (13287). Sa significança s'apropa a la de *enfront de;* emperò, es més precisa.

b) *Temporals*

124. *Anch:* 'abans', 'fins ara', referintse al passat, lo qual coincideix ab lo registrat per Anglade pel provençal ([1]): *jo nol viu anch* (6881), *los millors que yo hanch vees* (3343).

125. *Nunca:* hereu de NUNQUAM, qui en provençal tenia la forma *nonca, noncas: nunca loy donava entendre* (301). Metge no l'usa.

126. *Despuys:* lo modern *després, després.* *Curial* usa les dues formes *puys, despuys: e (fonch) despuys en terra de christians aportat* (13502).

127. *Daci avant, daqui avant:* abdues locucions adverbials trobem usades, ab la significació 'd'ara en endavant' la primera, y de 'llavors en endavant' la segona: *cerch qui li faça daci avant atretant com yo li he fet* (9517), *ne pusca esser daciavant* (13888), *no li playa que daqui avant li trametas dines* (9460).

128. *Per avant,* en lo futur: *senyor, per avant ella matexa ho dira* (13217).

129. *Duymes:* 'en endavant', 'd'avuy més': *vells falsos e malvats, reposats duymes!* (12211), *yot faç franch e duymes ves on te vulles* (13494). No l'usa Metge, ni es pervingut fins a nosaltres.

130. *Sus ara:* 'inmediatament', 'encontinent': *sus ara, a despit teu, yo atorgue guiatge... al cavaller* (11052).

131. *Dabans:* en lloc de *abans: tal com era dabans* (10940).

132. *De present:* locució adverbial significant 'totseguit', 'encontinent': *Camar oydes les paraules de la mare senti de present en son cor dolor molt gran* (12485).

(1) Gram., 358.

Digitized by Google

133. *Mantinent*, qui significa lo mateix, no consta en Metge: *yo ho fare mantinent* (12657).

134. *Tantost:* Metge y *Curial* coincidexen en donarnoslo com a definitivament encunyat, sens servar rastre del sentit comparatiu del primer de sos components; malgrat açò nosaltres l'hem perdut; significa 'totseguit', 'encontinent': *tantost aquella savia donzella comença a comptar lo cami... compta la batalla de Curial* (7468), *tantost lo jorn seguent feu venir draps e sartres* (9232), *Curial tantost hach una fusta* (14243).

Açò no vol dir que *tan tost* no servin llurs sengles vàlues; axís deu interpretarse: *tantost tancades les portes de la cambra, solament ab la abadessa en un retret se tanca* (12224), ahont es palès lo sentit comparatiu de *tan*, anch que per mala grafia, aparegui escrit ensems ab *tost*.

135. *Lavors, lladonchs:* com en lo *Somni*, tenim en *Curial* les dues formes pera adverbis temporals, grafiada ja, però, la *ll* inicial del darrer, com correspon a la palatalisació de la *l*. En F. de B. Moll (1) ressegueix lo pas de AD-ĬLLAS-HORAS a *lavors;* en quant a *lladonchs*, a mon albir, hi ha creuhament ab *donchs* (<DUNC), la significança del qual també es temporal; ho rebla la existència de la conjuncció successiva *adonchs: e lladonchs feu venir la sua donzella* (9587).

136. *Tots dies*, equivalent al francès *toujours*, desconegut de Metge, qui sols una vegada usa *tot jorn* (*Somni* 2524): *e tots dies del mon hoya tres misses* (2261), *ja oyts les maravelles que de aquests cavallers se conten tots dies* (3729).

137. *Tots temps:* axí com Metge nos donà en lo ms. A. del *Somni* l'adverbi format *tostemps*, la grafia del qual palesament traheix la pronunciació *tustẹ́ms*, en *Curial* sempre trobem descompartits sos elements: *Pandolfo, qui tots temps me tench companyia* (7444), *fembra que tots temps tria lo pijor* (9066, 9220). *Tostemps* tingué feble arrelam, puix los dos altres mss. del *Somni*, P. y U., més moderns que l'A., tampoch no'l servaren com a adverbi unificat.

138. *Nulls temps:* quasi lo mateix podem dir de ço que no passa d'ésser locució en *Curial: nulls temps del seu costat lo parti* (1379, 12164, 9286), y que pera Metge ja era mer adverbi, escrit *nulltemps* (*Somni*, 444) o be *null temps* (461).

(1) *BDLC.* XIII, 299.

Digitized by Google

139. Nostre text no usa *jamay* ans *jamés* (JAM MAGIS > *ja *mais* > *james* y *ja may*): *james no digats lo meu nom* (13404, 13416). Avuy sols dihem *may*.

140. *Totora:* desconegut de Metge y en cambi usadíssim en *Curial*, ab los dos sentits de 'encontinent', 'totseguit': *la qual era atorgada per pris al millor cavaller. E jatsia bonament entre los dels scuts negres no hagues que triar empero totora la donaren al cavaller de les espases* (6817), *empero totora dix* (4340); y de 'sempre', 'contínuament': *totora li donava Curial grans colps* (3558). Perdut pera'l català modern.

141. *Tota via:* desconegut de Metge, ab la significança igual a la castellana antigua de 'todavia', ço es 'sempre': *ans stava segur tota via* (4324).

142. *En poca dora*, 'en poch temps', també existeix en provençal: *en poca dora se feren conexer per tot* (6078). Sens la *de* partitiva: *aquella mesquina gent fonch tan treballada en poca ora que.*

c) *Modals*

143. *Apenes* (< AD POENAM, més *s* adverbial), ab la matexa significació d'avuy: *del torneig apenes se parlas* (7172).

144. *Apares* (derivat de *aparer*, compost de *parer* < PARERE): *no ho feya apares* (2269), qui equival a 'no ho feya aparent', 'no ho aparentava'.

Vijares: cosa vista, palesament: *quels fonch vijares* (14635).

145. *Ausades:* perdut pera les llengues catalana y castellana ('*a osadas*') se troba molt usat en lo *Spill* de Jaume Roig; sa significança catalana era 'de sobres', 'plenerament'; llegim en nostre text: *respon me (Enveia), not conegueren be los jueus en la acusacio del Salvador; vegeu, ausades, ço que han guanyat ab tu* (8346). A notar sa desinència adverbial -*s*.

146. *Anvides:* adverbi modal equivalent a *apenes* (*envides* < INVITA + *s* adverbial; adjectiu qui significava: 'ab repugnància', 'a contracor'): *anvides pusch creure que* (8), *la qual, lo Rey anvides lexava partir de si* (7163). No es usat per Metge, ni'l conservem avuy. En los altres clàssichs la grafia usual es *envides;* es peculiar que la *a* inicial de la forma usada en nostre text coincidexi ab la de la forma castellana, qui es *ambidos*.

147. *Ensems*, escrit sempre sens *p*, com correspon a IN-SIMUL, significa 'juntament', 'junts' y no 'al mateix temps', 'alhora', com errò-

Digitized by Google

niament fan molts escriptors moderns: *dos contraris no poden estar ensems* (10169), *tots ensems comencen a ferir a destre e a sinestre* (6514), *ab aço ensems havia un saber* (14198). En castellà hagueren *ensiemo* < *INSEMUL. Metge escriu sempre *ensemps*.

148. *Poch a poch:* aquesta locució adverbial es usada per nostre escriptor en construcció singularíssima: la substantiva y li dóna un pronom possessiu qui la qualifica: *no volgue que alli pus se torneias ans son poch a poch ab les altres gents a la gran vila pervench* (15530), *axi tot hom son poch a poch sen ana* (15590). *Son* confereix a la locució adverbial una accepció íntima; es com si diguessim: *se n'anà a poch a poch, a comoditat seva.* A. Rubió y Lluch observa que podria ésser castellanisme (1).

d) *Comparatius y de quantitat*

149. *Més, pus:* Metge estableix una distincció en llur ús: reserva exclusivament *més* pera graduar lo verp y quasi únicament *pus* pera acompanyar adjectiu. Aquesta diferència es una mica enterbolida en *Curial,* ahont si be *pus* es exclusivament reservat als adjectius: *pus contents* (42), *pus honestes* (273), *pus valent cavaller*, en cambi ab verps trobem abdós adverbis: *natura mes non podia donar* (67); emperò *¿e per que estas pus ab mi?* (2537), *no podia pus* (3251), *yo no combatria pus* (3505, 6746), *no es pus aturar aci* (7274), *nol vulles pus molestar* (11139).

150. *Comparació.* — Lo segon terme podia ésser introduhit per QUAM, substituhit per *que: yo son maior que tu* (12911), o be per un ablatiu reemplaçat per *de.* Lo castellà modern dóna la preponderància a *que;* no tant lo català potser, per ço com serva mellor lo caràcter arcaich d'una llengua parada en sa evolució. *Curial* se significa per son penjant vers la construcció hereva del ablatiu: *maiors de si* (11413), *maior de tots los altres poetes* (11795), *menor dels altres* (10898).

151. En la frase: *e havia hi altre cavaller menys de vos* (5181), trobem *menys* en lo sentit de 'llevat', 'fora', 'exceptat', y regint lo segon terme mitjançant *de.* Es construcció llatina: *Tarquinio minus reges;* 'tots los reys menys Tarquí'.

Lo més: pot ésser mer adjectiu, y axís llegim: *yo crech que les mes dones* (6640), *tota la mes gent era cansada* (6913). Aytals

(1) *Curial y Guelfa, RABL.* 1901, 529.

Digitized by Google

construccions, en lloch de les usuals... *les més de les... ...la més de la gent...* se son perpetuades mellor en castellà (1).

152. Pera'l comparatiu y superlatiu de *be* usa *Curial* l'adverbi *mills* provinent del neutre MĔLIUS: *lo mills abillat cavaller del mon* (15113), *lo mills que pogueren* (5838), *fora mills esser mort en lo cativeri que* (14113).

153. *Almenys:* nos dona un superlatiu adverbial en genre neutre molt en ús avuy dia, sots la forma castellanisada *a lo menos* [*èlumènus*]: *almenys cessarien les sospites* (9828), *en aqueix mateix temps o almenys no triga molt* (14429).

154. *Tan, tant:* determinant adjectiu, sempre llegim *tan: tan bella* (9700), *tan trist* (9801). Acompanyant verp tostemps *tant: us done tant com aquesta us ha donat* (9701), *tant se treballa* (9647), *fonch tant lo pensament* (9525).

Quant no es adverbi, ans pronom indefinit, també trobem *tant: ab tants e tan valents cavallers* (10252).

Hi ha discrepància ab Metge, qui en totes les accepcions escriu *tant.*

155. *Quant:* tant, si reflexe de *quantu*, es pronom indefinit, com si es adverbi o conjuncció, aytambé si es interrogatiu, lo veyem indistinctament escrit ab *t* final: *quant son desfavorits* (9663), *quant li plaura que vage* (9502), *sperava quant vendria* (9603), *quant los serie manat que isquessen en la batalla* (14608).

156. *Fort, forts:* la primera forma es reservada pera l'adverbi de quantitat: *fort iuarçosament* (953), *axi fort* (15140); la segona es adjectiu: *un forts e molt bell cavall* (955), *les lançes eren forts* (3489), *altre colp axi forts al cap* (14229), *home molt forts* (14315). Una sola excepció registre: *Hercules lo fort* (14322); en aytal construcció Metge suprimiria l'article.

e) *De resposta*

157. Gayre be sempre es lo pronom *hoc*, qualque volta escrit de conformitat ab la etimologia (10038), més sovint, però, ab *h* final: *hoch* (12326). També hi ha alguns pochs casos de *sic*, aplegat com en francès, provençal y altres llengues romàniques a *facio*, *sum*, y altres verps molt usats: *¿e vos no anats al torneig? Dix Curial: si faç*

(1) Hanssen, *Gram.*, 478.

Digitized by Google

(5793), *Si son, dix ell* (13409), *¿E tu sabs on es? Si se* (14503), *Si sera* (15148).

Lo necessitar *si* un verp acompanyatiu, prova que servava encara la significança modal de *sic*, y que no tenia la força de la mera afirmació, com *hoch*. Palesa açò que la vera y popular partícula afirmativa catalana era la darrera y que no fou fins al segle XV ben entrat que's començà a espandir *si*, feble en son sentit com hem vist. La llengua catalana, donchs, era una llengua d'*oc* y no pot ésser presa aquesta partícula com a merament literària y creure que vulgarment lo poble deya *si*. Ne tenim més proves en les relacions de testes jurídichs, qui reflexen la llengua parlada (1) y en ço que digué als catalans lo trobador Bernat d'Auriac: «ja apendran de dir *oïl*, *neunil* en lloch de *oc* y *no*» (2).

Ara be, la òrbita de la llengua catalana consistí, no sols en aquest punt sinó en altres molts, en allunyarse de sa germana provençal y acostarse a sa propera castellana. Aytal moviment començà ja abans del període d'influència castellana propriament dit, ço es durant la regència de la Reyna Maria, esposa del Magnànim. Des de mitjans del segle XIV jo crech percebre ja dita trajectoria.

158. Pera la negació sens verp sempre trobem *no*, reforçat qualque volta ab lo substantiu *pas: no pas dix l Arta* (4408), *no pas per ell* (9446).

Son dignes d'ésser notades les construccions: *mes mostra de no que de si* (14497), *¿com dire yo de no a aquell?* (12571, 15424, 5581, 8249), ahont los adverbis de resposta en lloch d'ésser introduhits com a règims directes de *mostrar, dir*, mitjançant *que*, son tractats com a règims relatius (3), talment com «saber de musica, parlar de tu». En cambi, ab *respondre* tenim com avuy: *li havien respost que no* (13676).

X. — Interjeccions

159. Registrem: *ea cavaller* (3877), *ve, ve Curial* (10890, 11060), *a las* (7256), ab la matexa forma que Metge y en discrepància ab Lull qui sempre escriu *ay las; ay de mi* (1462), *guay de mi* (11525). Segons Hanssen, *guay* deriva de la combinació del llatí VAE, y del gòtich *wai* (4).

(1) Cf. *Sempre han tingut bech les oques*, d'En Miret y Sans.
(2) Citat per Anglade, *Gram.*, 364.
(3) Cf. Meyer-Lübke, *Synt.* § 364.
(4) *Gram.*, § 677.

Digitized by Google

Es molt estesa en català y castellà la determinació copulativa de substantius, adjectius o interjeccions, qui expressen sorpresa o dolor, mitjançant *de* y un pronom personal: *¡ay de mi!*, *¡ay mesquina de mi!*. Meyer-Lübke fa notar (1) qu'aytals construccions son exclusives de les llengues occidentals, especialment castellà; la coneix també lo provençal y l'antich francès. *Curial* presenta ací una construcció sorprenent; darrera'l qualificatiu juxtaposa lo pronom en nominatiu: *¡ay mesquina yo!* (2569), *¡ay amarga yo!* (3277, 4782), *¡ay trista yo!* (8068), *¡o lassa yo!* (10982). Mes aytal construcció es viva actualment a Sòller y Mahó (2). Donada la força conservadora de les illes balears, es de creure que *Curial* reflexa una custuma general en son temps, persistent avuy no més qu'en qualques endrets de Mallorca y Menorca, qui coexistia llavors a *¡ay de mi*, com feya lo vell provençal. Si no fos esdevinguda la decadència catalana, probablement *¡ay mesquina yo!* se seria espandit a costa de *¡ay mesquina de mi!*, seguint aquest sintagma en nostra terra lo fat advers que trobà a França y Provença.

XI. — Preposicions

a) *Locals*

160. *En:* la llengua antigua servava diverses construccions en les quals *en* denota 'moviment a'; provenien del IN llatí regint accusatiu, y la substitució del IN per AD no havia tingut lloch encara: *vench en Monferrat* (9494), *tornar en París* (8991, 9789), *anar en Paris* (9759), al costat de *anar a Paris* (9762), *sen ana a la sua terra* (9775).

Tenim un exemple de *en* instrumental: *e dix al rey en grans rialles* (6529), que jo equipar a: 't'ho diré en breus paraules'.

161. *A:* los verps *anar, venir* y altres de moviment, admetien la preposició *a* quant lo lloch gramatical era de persona: *yo iria a ells* (7154), *ana a ell per concordar algunas coses de la batalla* (14573), *a les sues gents torna* (14583), es a dir, 'ahont ells son'. Lo castellà admet encara aytal construcció; Hanssen (3) cita d'En Valera *vino a él.* Lo català modern no l'accepta, llevat quant la persona es

(1) *Gram.*, § 276 y 234 nota.
(2) La recollí Mossen Alcover, *BDCL*.
(3) *Gram.*, § 691.

Digitized by Google

personatge important y lo sentit es de moviment espiritual: *vaig anar al Rey pera demanarli gracia; veniu a mi aquells qui sou afexugats.*

162. *De:* es ben notador *tiravenli dels cabells* (1522), ahont *de* equival a *per*, y indica la manera com s'acompleix l'acció del verp. No he llegits exemples parions en altres clàssichs, ço que fa creure qu'es castellanisme. Lo passatge *lo teu nom qui de letres semblants dor era escrit*, no ofereix dificultat, puix *de* hi es instrumental y designa la matèria.

163. La preposició llatina CONTRA donà lloch en castellà a *cuentra, escuentra, escuantra* (1); una forma insòlita, corresponent a aquestes, nos ofereix *Curial: quantra*, y ab la *s* adverbial (com la preposició, *sobre, sobres*), *quantres.* Llur significança es la clàssica 'esguardant a, per ço que respecta a, enfront a': *que quantra aquest partit* (1215), *que quantres ella no li trametria res* (3105, 3346), *quantres ell no cuydava haver feta... cosa perque aço meresques* (9572).

Avuy dia encara se registra entre la gent baxa la pronunciació *kwąntrė* per *kǫntrė.*

164. L'adverbi *fora* ab *s* adverbial, fa de preposició: *aço no ho sap persona al mon foras yo* (13063). Correspon al castellà antich *fueras* y, com sia que no'm recorda haverlo llegit en cap més altre text, podria ésser un castellanisme.

b) *Temporals*

165. *Tro*, com a preposició, en nostre text no regeix *a: tro la present jornada* (5427).

c) *Finals*

166. *Pera:* en *Curial* trobem definitivament formada aquesta preposició, que Metge no usava may (2) y que nosaltres tampoch hem heretada, anch que literàriament maldem pera reintroduhirla. Nostre text gayre be sempre dóna soldats los dos elements, PER AD, tal com feu lo castellà ab *pora* y *para* (por × per), y talment com lo català fa ab totes les paraules compostes; hi ha, més avant, lo motiu que'ls mots àtons tenen en nostra llengua gran força enclítica: *per a qui te yo*

(1) Hanssen, *Gram.*, § 714.
(2) Par, *Sint.*, § 745.

Digitized by Google

fet (2535), *sie guardat per a son senyor* (5338), *pera liça e pera cambra son disposts* (6907), *se ordonaven pera partir* (7334), *pera fer* (8981), *pera vos fora mills* (9444), *pera despendre* (9515).

XII. — Conjunccions

a) *Locals*

167. *On que:* l'adverbi interrogatiu *on* acquireix en alguns passatges vàlua indefinida; llavors regeix *que* y equival al castellà *doquier*, llengua qui també possehia *o que* (1): *on que anassen* (3655), *on que ells vagen, ferint passen* (6516), *on que vos siats* (14949). No l'usà Metge.

b) *Temporals*

168. *Com:* molt més usada que *quant: molt apren lo foll com Deus li depare maestre qui li mostre* (14194).

169. *Des que:* pera indicar començament de temps, la proposició secundària es introduhida per *des que*, que Metge no usa, ans esmerça tostemps *despuys que: desque laurets vist* (4676), *la qual los era pijorada desque Camar jahia en lo lit* (13169).

170. *Despuys que:* trobem també aquest adverbi en exercici de conjuncció temporal: *despuys que parti del monastir* (14099).

c) *Causals*

171. *Per que:* no es tant rigorós *Curial* com Metge en usarlo exclusivament com a ablatiu del pronom relatiu substantiu *que: per que*, hi significa, en sentit afirmatiu, *per lo qual*, y en l'interrogatiu *¿per quina cosa?: acorrets cuytadament al cavaller del falco... Perque lo cavaller de les espases... romp aquella turma de gent* (6673), *lo Rey nos disponia be a donarloy, per que un cavaller suplica* (13463).

En Metge sorprenguérem ja un sol cas ahont l'usa com a conjuncció causal (2), tal com fem avuy; en *Curial* aquest procés semàntich es anat avant y la excepció, anch que no sigui majoria, tampoch es singu-

(1) Hanssen, *Gram.*, § 673,
(2) Par, *Sint.*, § 922.

Digitized by Google

lar: *los cavallers feyen molta honor a Curial, una per que ho merexia, altra per despit dels altres* (7774), *vivia molt congoxosa perque ell no sen avisava* (294).

Per ço com: apart de ço que venim de dir, nostre text conté la locució conjunctiva qui era clàssica pera les proposicions causals: *lo qual es algun poquet pus intricat... per ço com... haura algunes transformacions* (10237).

d) *Finals*

172. Pera indicar fi, hi ha qualque volta *pera que: pera que les andes adobassen* (13282).

També trobem *per que* en lloch de *pera que: per que hagues loch de pensar, la mare prega que tot hom fes exir de la cambra* (13139).

Per lo demés, usualment la conjuncció final emprada es la locució *per ço que*, com Metge: *per ço que dreta estigues* (13429, 13441), *la pregas que menjas algun poch per ço que en unes andes a la ciutat dur la poguessen* (13283), *per ço que dues vegades no fosses trobada moçoneguera* (13306).

Es digne d'ésser anotat qu'enfront de *per ço com, per ço que*, no's trobi en *Curial: per tal com, per tal que.*

e) *Modals*

173. *Axi que,* denota conseqüència y resultat, y avuy usualment la substituhim per 'de manera que': *una tenebrosa escuredat los cobri los ulls, axi que en aquell punt no veren cosa alguna* (11999).

174. La manera y comparació hipotètiques son, entre altres, trelladades per les conjunccions següents:

axi com si: axi com si no haguessen haut treball trobaren se lleus e descansats (12002).

quaix que: aquest es fill de un pobre gentil home, quaix que anave a les almoynes (9037).

Posat que, introduheix una condició hipotètica: *posat que marit hagues a pendre* (12488).

f) *Concessives*

175. *Jatsia que:* ab *t* transitòria se troba sempre en nostre text, ço que li dona forma independent perdut ja'l recort de sos components; lo qual en lo *Somni* era encara trahit per la grafia constant del ms. més

Digitized by Google

antich *jassia: jatsia que seran molts aquells qui diran...* (11), *jatsia que per ell fos molt amat* (134).

Jats que: es ben curiosa aquesta forma apocopada: *me pesa molt jats que ma consciencia no sie lesa* (13738).

176. *Be que:* altre adverbi en ús de conjuncció concessiva que nosaltres hem perdut: *be que fos en tendra edat* (65); sens regir *que* llegim: *be sia veritat tot ço que havets dit empero...* (11737).

177. *No obstant que:* heusací la locució conjunctiva moderna pera les proposicions concessives: *no obstant que minyona fos* (91), *no obstant que aras fes apellar Berènguer* (13244).

178. *Puys que:* es equivalent a 'jatsia que', 'tota vegada que'. La forma metgenca causal es *pus*, y *puys* hi es reservada pera introduhir proposicions coordinades temporals: *no fonch massa gran cosa a tu morir per amor, puys que lo pensar morir e lo morir foren en un moment* (13316), *nulls temps pensi... que aquesta consideracio haguesses; empero, puys que axi es...* (12756), *e yous jur, puys que a la vostra senyoria ha plagut que yo hage lo carrech daquesta batalla, que yo sere vencedor* (14594).

179. *Tant que:* trobem l'adverbi d'intensitat *tant*, usat, no pera introduhir mitjançant *que* una proposició de conseqüència *(lo Duch d'Orleans qui era enamorat de Laquesis tant que nos veya = tant enamorat que nos veya)*, ans formant una locució conjunctiva, *tant que*, introductora d'una proposició concessiva: *lo duch d Orleans qui era enamorat de Laquesis, tant que nos veya... no dormi aquella nit axi tost*, ço es, 'encara que no's veya'.

180. *Mes que*, en sentit concessiu no la esmerça Metge: *mes que si tu elegist morir... no es maravella gran* (13320).

181. *Si tot:* es notable l'ús d'aquesta locució conjunctiva en sentit concessiu: *e si tot fuy causa de la sua mort non son en culpa* (5253), *quem par que sia lo cavaller que ir se parti de nosaltres si tot ses desfreçat* (5565, 5757), *e si tot era molt eloquent e gran orador* (9906). Equival a 'encara que', 'malgrat de'; son ús es espandidíssim en nostre text, anch que desconegut per Metge.

g) *Conjunccions coordinatives*

182. Coordinació positiva. No's troba usualment en nostres clàssichs la copulació doble, fent precehir *e* a cada nom o proposició coordinats; *Curial* n'ofereix dos sengles exemples: *he yo provada la ingratitut de aquest cavaller. E la bella Cipriana, e Cupido fill*

Digitized by Google

seu, son testimonis qui li feren tant de bé (9348), *E metes me yo dins lo camp e esperas les en lo meu pits nuu e Curial ne fos preservat* (3313).

Cas diferent es aquell en lo qual *e* es repetida davant cada nom coordinat llevat lo primer; avuy defugim aytals repeticions, mes antiguament sovintejaven: *dona tempre e força e leugeria de cors e liberalitat e çavalleria* (3682).

183. *Si:* a Rumania ha substituhit a *et;* es trobadora en francès, provençal, y en menys proporció italià, antichs. Alguns de nostres clàssichs la usen; per exemple, *La filla del Emperador Contasti* y principalment *Jacob Xalabin*. Lull, Arnau de Vilanova, Metge y los bons estilistes la desconexen en absolut. Açò fa creure que potser se tracta d'una influència francesa, com Meyer-Lübke admet pel italià (1).

En *Curial* la trobem escarsament. No la usa may en copulació doble, pera introduhir la proposició principal precehida per la subordinada, que *si* recorda: (p. ex.: 'quant haureu parlat, si us respondré').

Acompanyada de *e* la hi trobem ab significació: a) *modal*, servant qualque rastre de *sic*, introduhint no una proposició absoluta equivalent a la proposició independent anterior, ans una explicativa: *e delibera ferli molt gran festa e si ordona que en la taula principal no seguessen sino la duquessa sa muller e Curial* (1685), *e jatsia en lo seu jovent no haguessen hauts fills, Nostre Senyor Deu los en volgue consolar en la sua vellesa e sils dona un fill* (38), *per veure si... sens batalla aquest fet se pogues toldre de cami e si començaren a tractar* (1192); b) *adversativa,* accepció aquesta molt abundosa en provençal y francès; sens *e* la anotem: *de que lo rey hach gran desplaer empero si sperava que venguessen* (7071); c) merament copulativa, sens matiç propri, reblant en tot cas lo mester de *e*: *li feu molt gran festa e sil interroga* (2611). Lo passatge *¿e que es de la deessa del mon e si li recorda de mi?* (1537), deu ésser interpretat, a mon vijares, com la coordinació d'una proposició independent interrogativa y una parcial interrogativa indirecta, la principal de la que no es expressada.

No com a conjunció, ans com a adverbi expletiu, perduda tota significança, si no es la de reforçament del verp heretada de *sic*, llegim: *e sobre totes les belleses que havia si tenia los pus bells hulls. La primera Musa sis appellada Clio* (10121).

(1) *Synt.*, § 547.

Digitized by Google

184. *Mes avant:* es molt extesa en nostres clàssichs y en tota mena de documents mitgevals aquesta locució, qui denota coordinació positiva: *mes avant pots pensar* (7924), *e mes avant li dix* (9595). Equival al modern castellanisme *ademés*, y a la inelegant substitució modernissima *demés*.

185. *Atressi* (< *altressi*, per dissimilació), correspon a 'otrosí' castellà, enclòs per Hanssen dins los adverbis demostratius [1]. En *Curial* es usat com a conjuncció pera coordinar positivament proposicions independents; equival a 'ademés', 'norresmenys', 'més avant': *feu li dir... tot ço que sabia de Curial e de Laquesis; atressi de la fama que ella havia en la cort* (9588), *si aquells qui en la galera ab ells anaven los vessen, nols hagueren coneguts. Atressi, no romas testimoni de lur preso* (12178).

186. *Pur* (< PURE): trobem aquesta partícula en provençal, *puro, pu,* y en italià *pure*, mes es aytambé viva encara a Cerdanya [2], y antiguament era extesa a totes les terres catalanes, puix la trop usada en aquella qui primer rebé la influència de Castella, ço es València, d'ahont era N'Eximeniç [3]. Lo sentit mes extès que li trobem en *Curial* es 'encara més', 'ademés': *e pur, com aldre seguir sen degues yo son en tal punt que ...no poria* (2209), *e pur, com yo deliberas metrem en aquest treball, no es encara temps* (7928), *e pur, Guiscart era jove e fadri* (7964, 8020, 11064). En tots los exemples precehents omple l'ofici de conjuncció coordinativa positiva. Es però adverbi temporal en: *mas, pur proveyre a la mia escusacio e apres... aquestes dues mans me faran quiti del carrech* (554), ahont significa 'primerament'; y en *e axis pora fer fort be, e com se sdevengues que ho sapia, pur ja sera fet o almenys sera passat lo torneig*, ahont té lo sentit de 'llavors', 'lladonchs'.

187. *Norresmenys: Curial* nos dona en forma encunyada de conjuncció, ço qu'en lo *Somni* encara era descompost en sos elements: *no res menys*. La *r* doble assegura la correcció gràfica. Coordina proposicions independents: *pensa, norresmenys, que aquest no permetra* (10959).

188. Coordinació adversativa. *Mas:* igual qu'en los demés clàssichs (3116). No ix encara la forma, qu'avuy usem, *mes*.

(1) *Gram.*, § 631.
(2) R. Volart, *But. Dialect. Cat.* Jul.-Des. 1914, 56.
(3) Cf. *Doctrina Compendiosa:* ed. Miquel y Planas, y A. Par, ratlla 1607.

Digitized by Google

189. *Ans* (< ANTIUS): usualment coordina una proposició afirmativa contraria a una proposició negativa anterior; mes heusací un passatge ahont la primera també es afirmativa: *soferien molt dolça ans dolcissima pena* (15006); lo qual vé reblat per una construcció ahont modifica un substantiu: *quant aquell cavaller, ans llamp de la cavalleria* (14683). En lo fons no rectifica, ans pondera.

190. Coordinació successiva. Pera indicar successió, no temporal, ans ideològica, anotem les dues formes *adonchs*, *donques* provinents de *dunc*, originariament temporals: *passada, adonchs, la nit, lo dia vench molt clar* (7034), *disponte a pendre consell; reeb lo, donques, de mi* (10016, 7448), *entrat adonchs Curial* (11562).

h) *Manca de nexe*

191. Es figura assats trobadora en castellà la supressió de *que*, pera introduhir una proposició subordinada substantiva; Metge no la practica, mes sí la registrem en nostre text: *fins que a Deu placia la sua mala sort hage fi* (13786), *poria esser possible aquesta donzella se perdes* (12755).

XIII. — Proposicions determinants

192. Les proposicions subordinades, qui determinaven noms, eren introduhides sens la preposició exigida per aquests quant regien substantius; axis trobem: *com fos segura que a mi sola tengues* (12491), *faent relacio que tots los turchs eren en la batalla* (14676), *com not vols recordar que... tavia preferida* (15012). Cas notable es: *eren contents seguir tot ço que* (9366), (ahont lo determinant del adjectiu es un infinitiu introduhit sens preposició), y encara més sorprenents: *yom pintare de la pintura que Deus se alta* (12551), (en la qual la proposició relativa es introduhida per l'ablatiu de *que*), *y a tals fets com son los quem apelles* (11519), (es a dir 'los (aquells) als que', ab vàlua final), *Melchior ques duptava que aquest jove seria covart* (295), reduhits tots ells axís mateix a *que* per la repugnancia de la llengua antigua a avantposarli preposició alguna.

Digitized by Google

XIV. — Proposicions condicionals

193. De conformitat ab los altres clàssichs, y a diferencia d'avuy, sovintegen les construccions ahont a una apòdosi en futur d'indicatiu correspon una condicionant en lo mateix temps: *si veure que en tu los obsequis nos perden... apres de mos dies te fare senyor* (213), *yo laus fare donar si sera en mon poder* (8410).

En quant a les condicionals irreals, *Curial* mostra la trayectoria seguida en poch temps per la llengua de des la fi del segle XIV; axís com en Metge y altres autors es notadora la fidelitat a les dues sengles construccions 'cantaria si podia' y 'cantara si pogués', ací trobem a betzef 'cantaria si pogués', talment com fem avuy: *voldria curar si pogues de totes* (7241), *si a altra cosa... la pogues comparar... sapies que no lexaria per cosa del mon* (11360), *si les pedres parlassen ho dirian* (7980). No manca lo tipus primer: *si a ell venia en plaer ells se treballarien en mouren algun* (8189), mes no he trobat cap exemple del segon, malgrat ésser abundoses assats les formes derivades del plusquamperfet d'indicatiu, usades en altres modus.

XV. — Proposicions interrogatives y exclamatives

194. Un bon exemple de proposició secundaria interrogativa indirecta, sens proposició principal a que's referexi, es: *no hages paor que no sera res; sit seras algun poch refredada... empero no pot esser gran mal* (13135).

En les exclamacions s'introduexen a voltes mitjançant la còpula *e*, proposicions ab lo verp en modus subjunctiu, sens que constin les proposicions principals ab les quals coordinarien: *¡e metes me yo dins lo camp e esperas les en lo meu pits nuu e Curial ne fos preservat!* (3313). Ab aytal construcció pot ésser substituhida una condicional: *¡O Curial e fesses tu aquesta relacio, qui ho vist en sompnis, e la mia ploma vergonyosa... no hagues a escriure lo cas seguent!* (11607), es a dir 'si tu fessis'... Aquesta substitució es molt practicada per l'anglès.

Digitized by Google

ORDENAMENT

I. — Pronoms àtons

195. Com era norma de nostra llengua, fehelment conservada a Mallorca, quant lo verp regeix dos pronoms personals àtons, un en accusatiu y l'altre en datiu, es en aquest mateix orde que sempre van colocats en *Curial;* no hi ha cap excepció: *podent lom tu conservar* (3326), *lay do yo que ella lay dona* (3236), *ell lay havia tramesa* (9495), *no loy manava* (9498), *de jorn en jorn los acostava* (253), *començalse a acostar* (175), *lo Rey los acosta* (7506), *donar los vos* (1945), *menas lous en* (13470).

Observi lo llegidor com lo datiu *li*, al enclitarse, s'elideix y es representat per *y*, (*loy*, *lay* = *lo li, la li*). Com fíu notar en la grafia, la vocal plena *i* es transcrita per *y*, sempre que va precehida d'altre vocal, y axis trobàrem *oyr*, *playa* (*ụi̯, plẹ́i̯ẹ*); rahó de més pera grafiar-la *y*, quant, com en *loy, lay*, era la semivocal, qui fonèticament avuy també es traduhida per tal signe; axis donchs *loy, lay* eren pronunciats *lụi̯, lạ̈i̯*. Com en les altres llengues romàniques, emperò més a poch a poch qu'en la majoria d'elles, la tradició del llatí favoridora de la enclisi, anà també en català afeblintse; los pronoms àtons en molts casos se proclitaren: segurament *lụi̯, lạ̈i̯,* devingueren *lwi̯, lẹi̯*, qui han donat lloch al modern *li*, elisió aquesta de la *w, ẹ,* ben comprensible, fent esment qu'abdues vocals de tó relaxat eren passades a àtones. Axis donchs, quant en la llengua parlada avuy, per a dir 'lo li donaré' ('se lo daré') fem 'li donaré', aquest *li* no es lo mer datiu, essent l'accusatiu *lo* suplert, ans es *l'i*, ço es l'hereu directe de *loi*, *lai* qui a llur torn provingueren de *lóy*, *láy*. Quant desrahonable es introduhir ací lo pronom adverbial *hi* y representar la combinació binària per *lo hi, l'hi*, ressurt a bell esguart. Car, en lo fons, la llengua viva solsament coneix *li* y desconeix los aplechs *lo li, la li*, qui son mers invents gràfichs de la renaxença literària moderna.

196. Una de les característiques que més netament diferencia l'estil de *Curial* del de Bernat Metge consisteix en la menor proporció ab qu'aquell postposa al verp los pronoms personals àtons. Metge

Digitized by Google

usualment los enclita, es un de sos trets fonamentals ([1]); l'autor de *Curial* sovint los proclita, presagiant ja, en conseqüència, la regular y monòtona ordenació moderna. Axis, encara que llegim: *dich vos* (7419), *esme defes per lo Rey* (7714), *esme estat dit* (530), *recordes te* (10349), també trobem: *te prech* (446), *lo havien per lo pus singular cavaller del mon* (7613), *te pusch certificar* (9738), *a despit seu la veuras prestament* (9751), *Laquesis lo viu* (2160), *yo matexa ho fiu* (12632), *vos prech* (9301).

197. Altra caracteristica de *Curial* es que no elideix los mots àtons tant com Metge: *e los evangelis* (8492), *e los Senyors* (7602), *segons que es* (8553), *que los cans* (8561), *de aquell ahurt* (8573), *e lo cami* (9320), *no ho fa* (10865), *lo efecte* (12987), *e lo Rey* (15230), *lo adveniment* (15250).

198. *Llur:* ja vegerem (§ 70), com aquest pronom mostrà ja decadència en son ús. Cal consignar ací que s'observa un penjant innegable vers sa postposició al nom: *a casa llur* (11130), *tots los bens lurs* (11111). La rahó es que, com ja indicàrem, es més forta sa posició com a pronom substantiu que no pas com a adjectiu y la postposició l'acosta de la primera vàlua: *a casa llur*, era sentit com *a casa d'ells*, ans que com *a llur casa*.

II. — Pronoms subjectes

199. Es també un tret distinctiu de nostre autor sa profusió en usarlos en casos innecessaris, y ahont altres clàssichs los omitirien: *yo prech nostre Senyor* (14791), *yot prech* (11781), *que yo vot a Deu* (2934), *yo a present no he desig de marit* (3010), *segons yo he sabut* (3835), *yom pens* (3845), *yo he nom* (4469), *tu te eres glorieiat* (10860), *ço que tu vols que faça* (11492), *yo vull informar aquest cavaller, per ço que ell pusca justament pronunciar* (11909), *matats me vos ab vostres mans* (13005), *¿e com havets vos nom*? (14938), *en lo millor punt que vos puscats* (15228), *li dix... que... Curial... vindria al torneig molt ben abillat*; «*Axo pot ell fer molt be*» *dix lo Marques* (15234).

(1) Ben entès, quant lo verp no va precehit dels adverbis, conjunccions, pronoms personals y relatius detallats en ma *Sintaxi* § 1207, los quals acaben en vocal, y al enclitarse los pronoms àtons, los fan precehir al verp.

Digitized by Google

III. — Pronoms indefinits y adjectius

200. Es notable la ordenació que dona a 'molts', per sa constància a postposarlo sempre al nom que qualifica, en distincció ab altres clàssichs y l'ús modern: *dies ha molts* (12623), *joyells tench e altres penyores moltes* (9678), *la gent molta que aqui estava* (15127).

Ab molta menys proporció, també però plau al autor de nostre text, postposar altres pronoms indefinits y adjectius qualificatius: *e trenta fills seus altres* (10873), *aquella nit tota* (15527), *les altres totes* (15541).

Es notable la ordenació: *daquella ciutat gran* (10879), ahont veyem postposat, contra los cànons metgenchs, l'adjectiu 'gran' pertanyent al aplech d'adjectius curts: *sant, bo, mal, mer, pur* qui sempre precehexen llurs noms.

IV. — Verps

201. Sempre ab menys fidelitat que Metge, l'autor de *Curial* dona, però, freqüents exemples de postposició del verp auxiliar qu'enclita a son participi: *lexada havem la Guelfa molt luny de nosaltres* (14849), y del auxiliar de modus, qui contra l'ús modern va darrera son infinitiu: *per tots los lochs on ell anar volia* (10647), *portar no les sen podia.*

202. Un bonich passatge d'avantposició del subjecte d'un gerundi absolut es: *no ell cercant la* (10297).

V. — Adverbis

203. Lo mateix qu'he dit de 'molt' indefinit (§ 200), dech repetir del adverbi 'molt', lo qual nostre escriptor usualment postposa, ço què en general no fan los altres clàssichs, ni avuy fem tampoch: *sia petita molt* (12740), *fonch alegre molt* (7500), *e acostalas molt* (8534), *dona gentil e bella molt* (11318). En aytals construccions Metge sempre comença per 'molt' y intercala lo verp entre dit mot y l'adgectiu; d'un sol passatge ordenat axís me soch adonat: *molt es pus pregona* (12740). També es postposat alguna vegada *assats: era lo marques bell cavaller assats* (2675), si be usualment va preposat al verp, qui'l separa del adjectiu que gradua: *assats haurie yo poch seny* (11530).

Digitized by Google

Indica un penjant vers l'orde modern: *noy he sabut fer pus* (7379), ab aquest adverbi darrera, ço que Metge no hauria pas fet.

VI. — Mots coordinats

204. Nostre text perpetua delitosament l'hipèrbaton llatí, descompartint per un mot heterogeni la coordinació de diversos mots homogenis. Cap altra llengua romànica s'es complaguda com la nostra en aquesta euritmia tant característica y gràcil; los passatges de *Curial* pertanyen a: a) adjectius separats pel substantiu que qualifiquen: *totes altres abteses que a noble jove e valeros se pertanyian* (245), *¡a malvat cavaller e cruel!* (3914), *era molt bon cavaller e forts* (6409), *com a flach cavaller e covart* (7193), *ell es bon cavaller e maravellos* (7841), *aquell magre cors e flach* (13117), *bon capita forts e notable* (14612); b) verps separats pel règim comú llur: *no desijava sino veure Curial e parlar* (14506); c) subjectes descompartits per llur verp: *si Deus noy proveeix o bones gents* (9157).

Es un cas d'adjectius separats per llur substantiu, que de dos adverbis successius terminats en *-ment*, sigui lo de davant aquell qui conservi dita terminació, com sigui qu'aquesta es l'ablatiu d'un substantiu llatí: *bastantment e larga* (14520), *dona liberalment e franca* (14761). Lo català literari es la única llengua romànica qui ha transmés fins a la època moderna aytal ordenament.

VII. — Proposicions relatives

205. En quant al joch de les proposicions entre sí, l'autor de *Curial* no mostra tampoch tanta llibertat, desempatxament y esquisidesa com Metge; algunes gemes però li trobem: *la gent era infinida que era venguda per veure aquella batalla* (8396), en la qual la subordinada relativa no va juxtaposada al nom que determina; *e Curial en lo seu propri hostal, qui encara ab tota la persecucio de la fortuna nol havia perdut, entra gloriosament* (15534), cas remarcable en lo qual un complement de lloch separa un nom de sa proposició relativa, lo règim directe de la que, es aquell mateix complement.

Digitized by Google

VIII. — Transferències interproposicionals

206. Anch qu'era una transposició coneguda de totes les llengues romàniques y practicada no sols per nostres mellors escriptors ans també pels humils escrivans de documents particulars, ço que prova qu'era connatural a la llengua y no pas flor literària, emperò, no dexa pera nosaltres d'ésser un encís estilístich, qui meravellosament enriqueix l'eurítmia de la clàusula, la transferència a la proposició principal del subjecte de la secundària, lo qual passa a règim d'aquella: *per veure Curial si iria parlar ab la Guelfa* (2975), *e yo nom se ell sis te per segur* (4488), *Curial demana a Festa ella si havia dit lo seu nom a algu* (7323), *yo no se tu perque la menysprees* (9733), *com sabia alguna donzella que bella fos* (12561), *com sabre yo Homero si dix ver o no* (11742).

Digitized by Google

NOTES D'ESTIL

INFLUÈNCIES FORASTERES

I. — Literàries

207. No encayraria be en nostre estudi, l'anàlisi detingut de les influències literàries discernívoles en *Curial;* lo mestre N'A. Rubió y Lluch les indica en les notes de sa edició. Convindrà, no obstant, esmentarles en conjunt, a fi de relacionarles ab les influències lingüístiques, objecte principal de nostre interès.

L'autor de *Curial* nos apar ben possehidor de conexences clàssiques, a travers dels textos llatins, y de les versions italianes y catalanes *(Valeri Màxim, Històries Troyanes, etc.)* corrents aleshores; cita y parafraseja passatges del *Psalmista, Sant Gregori, Malachias, Salusti, Ciceró, Pròsper, Valeri, Guido de Columpnis, Ditis y Dares,* etc. y se refereix, en general, a molts altres escriptors clàssichs. En la segona meytat de la novela, especialment en lo llibre tercer, pert la bonhomia humil ab que havia anat desenrotllant la faula, se sent escriptor, ampra tota sa erudició grega y llatina, y enlayrant l'estil, evoca los deus, les muses y altres personatges mitològichs, que més o menys impropriament, urdeix en la trama de la narració cavalleresca. L'aspecte, fins llavors, quasi exclusivament mitgeval d'aquella, se barreja en lo successiu ab forta coloració renaxencista; los agençaments pseudo-clàssichs hi son abundosos, mes la frescor del estil ne pateix.

Mentre que l'autor se constreny a la faula sobirana, ço es la d'En Curial y Na Guelfa, la influència francesa es preponderant; lo veyem perfetament enterat de tota la literatura francesa cavalleresca de son temps; la major part de l'acció se desnua a França *(Melú, París, etc.),* quasi tots los personatges secundaris *(Sanglier, Lemengre, Bociquant, Bon Panser, Duch d'Orleans, Comte de Poytiers, etc.),* quant no son aragonesos pertanyen a dita nació, y no s'està pas d'aduhir cites en francès, referirse a custumes d'aquell pahís y adhuch especular sobre la significança correcta de qualque mot: *comant pora mon paubre cuer pourter la grant dolour que li faut a soufrir* (5874), *ami*

Digitized by Google

sens amie (5944), *costuma de tots los franceses* (8675), *en aquest libre se fa mencio de cavallers errants, jatsia que es mal dit errants, car deu hom dir caminants. Erre es vocable frances e vol dir cami; e errar vol dir caminar* (3710), *moltes vegades he errats los camins que tu ara erres* (10008), *los harauts començen a cridar: «laxes los aler»* (997), es de notar que passa en una ciutat d'Hongria, *ans anvie que pitie* (15323).

Al desviarse de sos hèroes y emparamentarse l'autor ab oripells del renaxement, la influència primordial es naturalment la dels autors clàssichs o pseudo-clàssichs, als quals ja 'm soch referit, y en segon lloch dels escriptors italians; la influència literària d'aquests, però, es molt menor que la de la literatura cavalleresca francesa; anch que d'una part, lo Dant hi sigui explicitament citat cinch vegades: *lo leo qui a Dante se mostra* (3699), *de ogni valor porto cinta la corda* (8964), *ma Dione adoravano e Cupido* (11312), *ovi se vedel temperar de Iove* (11504), *Tuto aquel vero que ha faccia de monconia* (11616); y Boccacci aludit una volta: *dix Guismunda a Tancredi* (*Decameró*, 7961); y d'altra banda, les gestes dels cavallers francesos siguin constantment imitades sens especificarne les fonts. Podríem dir que l'autor s'es assimilat a pler la literatura mitgeval francesa en conjunt; en cambi, son alguns autors italians, dels quals ha consciencia distincta, los qui l'inspiren a gratscient, en los passatges renaxencistes. Norresmenys, abdues influències se'ns amostren senglament separades, de conformitat ab los dos caràcters predominants en la relació.

La tercera influència, digna d'ésser anotada, es la castellana; mes aquesta, ans que literària, es política. L'autor es rublert del esperit nacional, no de Catalunya, sinó de la Corona d'Aragó; es en castellà que cita los noms de nostres Reys; fervent partidari d'aquests, no's descuyda d'exalçarlos, axí com de metre en relleu les bones parts ab qu'exorna sos personatges aragonesos.

Esmentaré finalment, *La Cançó del Aurifany* ben assignada pel mestre Rubió a Ricart de Barbessieu, per ço qu'esguarda a la literatura provençal.

En resum, tenim donchs, *literàriament*, influència francesa per difusió general, italiana per lectura particular y castellana per sentiment polítich.

Digitized by Google

II. — Lingüístiques

208. En contrast ab les influències literàries qui s'emmotllen separadament als caràcters y llochs escayents de la acció, les influències lingüístiques s'exercexen indistinctament arreu.

Faci esment lo llegidor qu'he procehit ab la més gran parsimònia y desconfiança y qu'he descartats sistemàticament tots los casos duptosos.

a) *Influència francesa*

Es la predominant:

aço es ver que nosaltres fort durament havem sostenguda la inhonesta e continua frequentacio (464); «c'est vrai que...»

ahurt (6072, 8573), 'topada', «a-heurter». També l'usa En Febrer en la *Divina Comedia* (Par. 12, 100), pera traduhir l'italià 'impeto'.

albines (5698), *tolgue la mala costuma dalbines;* en la ratlla 5051 s'en dóna una referència: *costuma francesa dels cavallers errants de fer una justa e aquell qui ha lo millor sen porta la donzella;* en francès antich era *aubine* (modernament *aubaine)*, usatge feudal segons lo que los forasters no podien disposar de llurs bens, qui, a llur mort, passaven al fisch. Aquest «mal ús» feu aplicar dita paraula a tot ço que s'obté per la força. Com que *Curial* era foraster a França, en abdues accepcions, la primitiva y la derivada, convé lo mot *albines* al tort que'ls cavallers errants francesos li volien fer de toldreli sa donzella.

Curial s'arresta (4266), *arrestantse* (6714), liberalment usat per *aturarse*, «s'arreter».

assallir camins (4487), en francès «assaillir».

Curial savisa Critxi no haver cara en la capellina (14376), *ques avisas si poria veure Curial* (15074): 's'adonà de', 's'enginyés a'; abdos sentits corresponen à «s'aviser de».

besar (427), per 'bes, besada'.

borrell (1023), 'botxí'; en francès antich «bourrel».

camus (5667): mot francès qui vol dir 'de nas curt y rom'.

certana conexença (4548), «certaine».

dempeus, empeus: levantse dempeus (311, 2592), *llevantse empeus* (6931), francès antich «se lever en piés».

argent per al despens (9240): «argent pour le depens».

Digitized by Google

devisar (14117): 'imaginar', 'formar un plà', «deviser», en italià «divisare».

ensenya per *senya:* «enseigne, indice», *non podien haver alguna ensenya* (12340).

gents quil environaven (8891), *environada de* (1124): «environner».

foure (6738): 'vayna de la espasa'; del antich francès «fuere».

per sos gatges (14296): «gages».

per humil que lo jove home darmes sia (3698): «jeune homme».

logis: 'habitació', 'allotjament', «logis»: *los de Curial sen tornaren a son logis* (5342, 6806, 14755).

lotge: 'compartiments entorn la plaça del torneig', «loge»: *lo Duch fonch muntat en les lotges e estech entre la Reyna e la Guelfa* (15355).

musar: 'perdre lo temps', «muser»; *no vull musar en escriure per menut totes les circunstancies* (1698).

cavalcaren a petit pas (6306).

relleu (13634): *posaren en lespital. E venien, cascun jorn, a pendre del relleu que donaven als pobres a la porta del palau del Marques;* mot francès qui significa ço que resta dels menjars servits, «ce qu'on *releve* de la table»; axís hom llegeix «les mendiants se disputaient les reliefs du festin».

ribaut: 'de mala vida', «ribaud»; *ma servit en destrossar aquell ribaut d'Ambrosino de Spindola* (10612).

screbat: 'reventat', «crever»; *caygue lo cavaller en terra tan gran e screbat que passa daquesta vida* (3909).

Curial qui tot rabiava de mal talent encontra lo cavaller (6620), *qui rabiava de mal talent* (3902): 'de mala gana', francès antich «de mau talent».

treces (4334), per 'trenes', «tresses».

209. *Gramaticalment* la influència francesa es ben poca; hi atribuhim:

a) la grafia quasi constant del mot *empachar: per empachar lo dit Rey d Arago que a la batalla no anas* (8978), *quens desempachets* (8419); fr. «empecher». Observi's que *empatxar* no es galicisme, en tot cas de *Curial*, jatsia qu'es molt usat per clàssichs anteriors; es la grafia *ch* per *tx* que creyem francesa, per usarla los escribes d'aquell pahís ab vàlua africada ja feya temps (Cf. § 14).

b) la profusió de pronoms personals en casos innecessaris, atesa la desinencia del verp: *yo prech Nostre Senyor* (14791), *tu vols que faça* (11492), y altres que ja hem exemplificats (Cf. § 199).

Digitized by Google

b) *Influència italiana*

210. Les influències lingüístiques italianes son més escarses; lexicalment he anotades les següents:

mana que a Genova aportassen (12050), es a dir, «prenguessin port, anassen a port»; italià: «apportare».

paraula balbuza (12700): it. «balbuzza»; en cast. «balbuciente».

bruta e brofega Juno (11394): bruta, ço es, brutal, perversa; italià: «brutta».

nom siats carestios de dirme vostre nom (6977): it. «carestoso»; car, escars.

desenvolupats dels trafechs mundanals pobrement e honesta vivien (32), *desenvolupades de totes les passions passades les sues animes* (14871): desembolicar, lliurar; it. antich «disinvoluppare». Aquest italianisme, en conseqüència, no pot significar «desenrotllar una tesi», sino metrela a nú, descelarla, lliurarla de cobertures. Son ús literari modern, sobre ésser un italianisme, es una errada semàntica.

colera (5083), *sobrat de colera:* ira.

combaten en duello (7729, 14318): veu italiana qui's propagà per tota Europa, en guisa donchs, que no es peculiaritat del autor.

volgues pendre alguna espassa exint de Paris (9021, 129): passatemps, distracció, refrigeri, alleujament; del italià «spasso, spassarsi».

de parts molt lontanes vengueren (8460): llunyanes; italià «lontano».

pillola (10401), (< llatí PILULA, diminutiu de *pila*, bola): en italià té la matexa forma; francès *pilule*.

vista la preda (14754): la depredació, 'el botín'; it. «preda».

nou egregies sorelles, habitadores de Monte Parnaso (10222): germanes; igual en italià.

romp aquella turma de gent (6679): turba; it. «turma».

Per les rahons aduhides, (§ 186), no's pot sostenir que *pur* sigui un italianisme.

Norresmenys tenen forma, al meu albir, italiana tots los noms mitològichs: *Juno* (9330), *Eolo* (9333), *Neptumno* (9335), *Parnaso* (11642), *Homero* (11643), etc. No es de creure qu'exes *-o* finals provinguin del castellà, ateses les fonts clàssiques que l'autor cita, *Ditis y Dares, Guido de Columpnis, Dante,* etc.

Digitized by Google

c) *Influència provençal*

211. Es també notada en qualque mot:

asclar (14693): esclatar, fendre's; prov. «asclar».

baudor: bulla, alegria; prov. «baudor, bauzor»; *no poguera fer ne mostrar maior baudor* (1680).

embosca: emboscada; no es segur que sia provençalisme: en baix llatí era *imbosca,* en prov. «embousc», en italià tenim «imboscare».

en una grasa de marbre segue (11595): grahó; en vell provençal «grasa, graza».

jumenta (11170): vell prov. «jumenta»; també podria ésser castellanisme.

lo pris: aquesta veu era ja feya temps incorporada al lèxich de nostres trobadors; *no par merescats lo pris* (15129).

lo ris: lo llatí RISU donà en fr. y en prov. «ris», de manera que també podria ésser galicisme; *mostrant en lo ris de la sua cara alegria gran* (14879).

upega (13016): axís era nomenat en prov. l'aucell «puput», en llatí UPUPA.

Com ja he dit (§§ 76 y 77) no es segur que *quiny* y *queacom* sien provençalismes.

d) *Influència castellana*

212. Diferentment de les anteriors, la influència castellana sobre *Curial* deu ésser examinada de des dos punts d'esguart ben distincts: aquella qui era general, devers 1450, en la literatura y adhuch, puch afegir, en la llengua catalana de la ciutat y centres erudits; y aquella peculiar al autor del nostre text.

La primera no es més qu'un reflexe de nostra decadència literària y lingüística iniciada molt abans, crech poder demostrar en altra ocasió, a ran de comensar lo s. XV. Se tracta, donchs, d'un fenomen de llengua. La segona es de provinensa erudita concretada a nostre autor y contribueix a caracterisar son estil y justipreuar sa vàlua literària. Se tracta, donchs, d'un fenomen de literatura. Aquella es social y extesa pel català parlat; aquesta es personal.

Si es sempre dificultós destriar què sia debut a evolució natural de la llengua nostrada y què fou influhit per l'idioma castellà, lo discerniment dreturer n'es més difícil, en lo període qui correspon a la formació literària del autor de *Curial*, ço es assaber, de 1400 a 1450, per ço com, precisament en la primera meytat del s. XV, lo català sofrí dues

Digitized by Google

influències capdals; artísticament y literària, la renaxença italiana, qui ja s'ovira en obres catalanes de la segona meytat del segle anterior, augmentà sos efectes fins a promoure la renovació d'idees, sentiments y llenguatge. En quant a les primeres, cal tant sols esguardar los arguments y tòpichs cinchcentistes; per ço que fa a la llengua, passà del encarcarament escolàstich y estretor mitgeval, a la fluidesa humanística y llibertat renaxent. Lo mon enter experimentava una ràbea transformació: les inteligències s'abocaven adalerades en un nou orde de coses; y Catalunya ne rebé les conseqüències més que altres encontrades, puix pera ella a la evolució ideològica s'hi afegí un cambi polítich trascendental. Aquest, ab la cort castellana de D.ª Maria, esposa del Magnànim, afavorí la introducció y espandiment del idioma cortesà en les cancilleries y cenacles literaris. Per açò la llengua culta ne fou més influída que la parla vulgar. Mes per damunt d'aquesta influència estranya hem de considerar que'l renaxement, al qual nos hem referit, no's confinà a idees y sentiments, sino que promogué y apressà la evolució pròpria y natural del llenguatge.

Nou esperit fecondà nous mots y exigí més franquesa d'expressió; lo lèxich y la sintaxi se renovaren més pregonament qu'en cap altre període de nostra història. Es, donchs, criteri errat, pendre per patró lo català literari de la segona meytat del s. XIV.è y titllar de castellanisme totes les discrepàncies qu'hom observi devers mitjans de la centúria següent. La llengua conservava llavors plena força vital, esperonada per la evolució renaxent, y tenia dret a fer com may, son treball íntim de renovació. Que durant aquesta, la influència castellana s'anés exercint ab més pressió cascun jorn, no nos ha de celar l'esguart a les novelles formes, ben nostrades, que malgrat tot s'anà afayçonant. Allà ahont es més dificultós de fer la tria assenyada es en la gramàtica, puix en lo lèxich cada mot comarcal resta més aprop de sa encontrada d'origen; en cambi en la morfologia, sintaxi y construcció, totes les llengues romàniques tenen un fons comú y evolucionaren *grosso modo* sincrònicament, en guisa qu'es fàcil atribuhir a peculiaritat ço debut a evolució.

Començant pels *castellanismes generals* qui s'eren ja anat infiltrant en nostra llengua, cuyt ésser dels més antichs los dos següents: *o, com es santa persona nostramo* (10937), *carro* (10191). Tant *amo* com *carro* son avuy usats en tot lo domini de la llengua y lo primer té una significació social tan peculiar y compenetrada ab la manera d'ésser catalana y mallorquina que costa admetreli nerencia castellana. Mes no crech que pugui trobarseli altra solució: en los escrits de Lull,

Digitized by Google

ço qu'entenem en lo català continental per *amo* sempre es transcrit per *mestre*. En cambi fins avuy hem servada pera *mestressa* la significança corresponent a *amo* en femení, *senyora*, DOMINA.

trobaras en la paret tres ralles de almaguena (13062), es a dir, fetes ab «almáguena», massa de ferro ab manech llarch pera rompre pedra (*Dic. Acad. Esp.*); veu alarp, en cast. «almádena».

castigar (8691), en lloch de «punir».

dolçura (11285), per «dolçor, dolcesa».

falta (1824), per «mancament, falla, culpa».

ferro (12135): es també aquesta, una de les més antigues influències castellanes.

manto (13481).

martirs (10711, 10895), per «martre».

moro (6131), espandit ben abiat en lloch de «maure».

morro (11550).

tenint sitiada Mecina (8968): per «assetjada».

aquell tacany de Curial (276): tant pot ésser castellanisme com italianisme.

tenir (2215, 5109): es copiós l'ús d'aquest verp en lloch d'*haver;* en Metge ja s'en troben qualques indicis. Tant en castellà com en català esmersaven en la primeria aquest darrer, de conformitat ab la herència semàntica llatina; mes no trigà gayre en espandirse «tenir», ab més força a Castella qu'a Catalunya; en lo domini nostre sa difusió coincidí ab lo periode d'invasió literària dels castellanismes, en guisa que lo podem encloure entre aquests o quant menys afavorit per aquests.

toros (10260).

213. Los punts *gramaticals* qui'm semblen d'influència castellana són:

la grafia *ñ* dels mots *señora* (3735), *peñora* (12728), cf. § 18.

l'ús del article definit en lloch del pronom demostratiu: *la de la batalla* (1233), *la que ells cercavan* (3890), clàssicament *aquella de la batalla*, *aquella que ells cercavan* (§ 96).

la minva de *qui*, com a pronom relatiu adjectiu, en contra de *que* (§ 75).

la forma *renunciu* (11913), ab sa *-u* final, pera la primera persona del present d'indicatiu (§ 79).

la introducció de *a* en alguns règims directes de persona (§ 100).

ús d'*haver* com a auxiliar del verp *esdevenir* y alguns altres intranzitius (§ 115).

Digitized by Google

l'adverbi *allí* ab la significança del català *aquí* (§ 116).

per que, *perque* invadint lo camp de *per ço com* (§ 171), *per ço que* (§ 172).

supressió de la conjuncció *que* pera introduhir proposicions subordinades: *poria esser possible aquesta donzella se perdes* (12755), (§ 191).

214. Passant ara als *castellanismes peculiars del autor,* crech que li son imputables les següents:

acurtar (14162), per escursar, «acortar».

animo (3680).

assalt (5086), també podria ésser italianisme.

gast: no es segur que sia barbarisme. Es usat en lo «Tirant lo Blanch» y en alguns Memorials y Remembrances; despesa, consum: *aqui uirats gast de infinits confits de çucre* (1503).

llave (12973): crech qu'es d'influència castellana, «lavar (lavo)», mes també podria provenir del provençal antich o del italià.

monstruo (7621, 10257).

si se li poria pegar alguna poca de la bondat quels altres havien (7092): encomanar.

pincerna (11209): veu llatina, servada en castellà; equival a «copero».

sabia mes a batalla mortal que no a escaramuça (14313): «saber más a».

sacut o espolsa roba (14914): «sacudir».

sallint de casa sen entrava en aquell ort (12395): «salir».

segundali altre colp (14389): «secundar».

sinistre (6583): «siniestro», desgracia.

sombra (14941), per ombra.

215. Los noms dels personatges castellans o aragonesos van perfetament escrits en llur forma originaria: *Paulino* (8089), *Aznar d Atrossillo* (7821), *Pero Cornell* (5360), *Blasco d Alago* (5361). Es molt remarcable que nostres comtes sobirans, qui son enunciats com a Reys d'Aragó, sempre duhen los noms en castellà: *Don Pedro* (3620), *Don Alfonso* (3628), *Don Jayme* (3629), en lloch del *Rey En Pere* etc., com trobem en obres y documents no gayre anteriors, si no contemporanis.

Digitized by Google

Digitized by Google

VÀLUA LINGÜÍTICA DEL TEXT

I. — Classicisme de «Curial»

216. Les llistes de barbarismes precehents no deuen fer malpendre's lo llegidor sobre la vàlua del català de *Curial.* Per ço que fa a la quantitat, sa extensió, passa de 15500 ratlles, no admet pas comparança ab aquelles; mes apart de mides, lo llenguatge d'aquesta novela es rublert de construccions, lèxich, hipèrbatons y eurítmia ilativa pertanyents a la mellor època de nostra literatura. Son autor era un escriptor de debò, y hom endavina com se pernabat contra la malura envahidora, en guisa, que si no pot evitar de caure en galicismes y castellanismes ja corrents llavors, aconsegueix sovint una nitidesa d'expressió y una terminologia dignes y pariones de sos antecessors. Precisament per açò, lo Dr. D. A. Rubió y Lluch titlla d'arcaych son estil, mes no devem may oblidar, en primer lloch, que tot bon escriptor qui's complagui en la forma, no té altres patrons pera enmirallarse qu'aquells, los quals en períodes de ràbees transformacions lingüístiques, com fou pera Catalunya la primera meytat del segle xv [1], devenen en poch temps arcaychs; y en segon lloch, que'l desenrotllament cabal dels fenòmens de llengua ocupa fites molt més extenses, imprecises y heterogènees de ço que s'havia cregut, y de ço que, pera precisarne l'estudi, les síntesis de la critica moderna indiquen [2]. La llengua se mou inconnexament: en alguns punts avença a pler y admet tot seguit lo neologisme, y en altres (a voltes del mateix orde que'ls primers) s'aferra a la custuma tradicional. Lo daltabaix iniciat en nostre romanç abans de 1425, començà per la literatura, per les ciutats cultes, y per la parla oficial y del braç enlayrat, mes hagué fretura de centúries pera capgirar tota la llengua y sullar totes les encontrades: més ben dit, la contaminació castellana no es pas finida; encara se resistexen construccions lingüístiques ben pures y regions geogràfiques privilegiades. Aquest moviment de decadència continuarà espandintse, coexistint ab un altre de depuració que l'actual renaxença literària impulsa [3].

(1) Cf. A. Par, *Qui, que en catalán, RFE.*
(2) R. Menéndez Pidal, *Origenes del español.*
(3) Prat de la Riba, *Nacionalisme.*

Digitized by Google

Curial no podia tenir mellor llenguatge: crech que deu ésser considerat com a clàssich; té la honor, anch que sia trista, d'ésser lo darrer clàssich català.

II. — Mots notables

217. En l'estudi gramatical hem anat exposant les gemes morfològiques, sintàctiques y d'ordenament que s'hi troben; completarem lo justipreu lingüistich ab una petita llista de mots notables:

acaçar: perseguir, encalçar; *tal comença a acaçar que en tot aquell dia no havia gosat donar colp* (14719).

actors: ço es autors; *los actors qui dells scriviren* (5778), *dels quals los actors tantes coses havien scrites* (7599).

aleujats: allotjats; *qui son de la altra part daquests arbres aleujats* (5349).

altificarse: veu luliana «enorgullirse, metre's alt»; *li volgue trametre aquell flagell per que nos altificas mes de ço que li pertanyia* (14448).

amprarse de un: utilisarlo; *molt alegre per ço com lo Rey se amprava dell* (7022).

aperssonat: de molta còrpora, robust, gros; *home molt aperssonat* (3175).

atonar: no vol dir «entonar» com l'italià «attonare», sino lo contrari, ço es, dexar atònit, sens energia; *un colp quel atonava* (3567).

ayguamans: la frase *presa aygua a mans* (5671), nos mostra la composició d'aquell nom, ab lo sentit final de *a* = *pera*.

estech en catiu (14443), construcció rara d'un substantiu atributiu en lloch del substantiu abstracte «captivitat»; jo interpret «en catiu» en sentit predicatiu equivalent a «com a catiu».

breus (3915, 4334, 5107), per «hebreus», ço es «jueus».

brofega (12236).

cambis (7359), «lletres de cambi».

carçre escur e tenebros (12890), masculí, com ja feu observar En R. Miquel y Planas en sa edició del *Carçre d'amor.*

cobeu (11831), cobejós.

colorar: tots nostres clàssichs usen aquest verp en lo sentit d'«aparentar, fingir, fer veure qu'es mellor»; *colorant ab diverses maneres* (124).

denyar: nol denyava partir de si (46); la lliçó apar incorrecta; fonèticament «denyar» correspon a «dignar», mes ací lo sentit es «dexar».

depart: part, banda; *lo foch ences a un depart* (1130).

Digitized by Google

desar: apartar, allunyar, *qui encara nos ere molt desat* (4212); y aquest es també lo significat del passatge de *Lo fill del Senescal* retret per En M. de Montoliu [1].

donari: del llatí DONARIU; cast. «donaire»; *anava tot descolorit e sens donari* (9809).

desfreçar: malmetre, cambiar, desagençar; *eren dinats abans que sodolls e lo treballar no mancava; per que, en poch temps ells foren tan desfreçats que... nols hagueren coneguts* (12178).

destre: la part dreta; *tots ensems comencen a ferir a destre e a sinestre* (6514). Es llatinisme: «A DEXTRIS ET A SINISTRIS», trobem en Sant Pau (II, Cor. 6).

encontrada (1052), com avuy, y no «contrada».

encruelir: «encrudecer»; *me deuria envers tu encruelir* (540).

escarn: trufar de, emburlarse de, escarnir; *los quals se tragueren escarn della* (11541).

estar: en lo sentit d'«ésser»; *com ells stants axi a la taula* (5678), *estant sen Deus cominal* (8374), «essent Deu imparcial». L'us d'*estar* en lloch d'*ésser* es abundosíssim en Lull; açò absolt de castellanisme lo primer exemple. En lo sentit de restar a peu dret: *nom aferrava ab vos sino per tenir me en estant* (8753).

diners te falleguen (397), present subjunctiu de *fallir;* «te manquin».

ficar, fincar: corresponent al castellà «hincar». *Carles de Monbru fica sperons al cavall* (5259), *fincant lo genoll devant lo Rey* (8152), *fica un estandart tot negre* (8390).

a fina força (6713), «a pura força».

flauges, flages (6216) 'franges'; no he pogut justificar aquestes formes; en italià es «frangia», en francès «frange», en prov. «franjo» en castellà «franja», en anglès «fringe».

flixarse de: passarse de; també es usat en *Tirant lo Blanch. que sen flixas al present, que, quantres ella, no li trametria res* (3104), *us prech queus en vullats flixar* (4126).

fortegaç (9053), «forçut» ab sufix menyspreatiu.

gara: gara dell (6617), no es galicisme com sembla a bell esguart; N'Eximeniç ja l' usava [2].

glomerosa: aglomerada; *multitut glomerosa* (14691).

gracies: moltes gracies, dix Curial (8362), *lin feu mes gracies que* (5503), com avuy; «mercès» no es català.

(1) *BDC*, Juliol-Desembre 1915, 62.
(2) *Doctrina Compendiosa*, ed. Miquel y Planas, y A. Par, ratlla 1783.

Digitized by Google

granesa (14588): com en Lull «granea», y no «grandesa» com dihem ara.

la gent grossa (11300): grossera.

ladrars (8563): «ladridos».

Malay: malay son venguts los strangers no coneguts (2829), *los digueren que si lo jorn seguent tornaven al torneig, malay vindrien pera ells* (6144); la interpretació que hi dona N'A. Rubió y Lluch (1) me sembla encertada; la partícula adverbial *hi* s'enclita abans que proclitarse, y quant la paraula qui en lo primer cas la preceheix, termina en vocal, s'elideix la *hi* y adopta la grafia *y*; en quant a *mala*, crech qu'en efecte, se refereix al substantiu suplert *hora;* se tracta, donchs, d'un complement adverbial de temps: *en mala hora hi...* Aquesta elisió era ja tradicional, puix la he trobada també en N'Eximeniç: *mala per a ells (Doctrina Compendiosa*, ratlla 1916, ed. Miquel y Planas, y A. Par). La lliçó, entre parèntesi, no ofereix cap dupte.

No té, en conseqüència, res a veure aquest femení *mala*, ab expressions com *l'ha feta bona*, etc., estudiades per Meyer-Lübke (2), Hanssen (3), Montoliu (4), Krüger (5) y altres.

malmirent: la sua vellesa nol faça malmirent (813), *posat que ell sie malmirent* (835); ço es, «digne d'ésser malmirat», significació corresponent al adjectiu verbal en *-ndus*, abans apellat participi futur passiu.

maestre, maestressa: Curial estableix una distincció semàntica entre abdós mots; *maestre* significa com avuy «professor», y no té terminació femenina: *elles no eren tan grans maestres (de musica) com pensavan* (10073); *maestressa* es lo femení de «amo», sentit qu'avuy conservem: *Ffortuna antigament dona e maestressa sua* (9325).

momental mort: (7978) momentània.

nanya: nena; *tan poca festa feya ell de un cavaller pera combatre com vos fariets daquexa nanya* (2639).

naray (7865): ço es «nerehí, negruzco».

nichil (10900): NIHIL, llatinisme; «no res».

obiscir, objectar; llatinisme: de OBJICIO, OBJICIS y OBICIS, OBJECI, OBJECTUM: *una sola cosam pensi que voldriets obisçir contra mi* (8026), *com per nosaltres li fos obiscit que* (9841).

obsidio: setge, «sitio»; pur llatí: OBSĬDĬO; *axi en la obsidio com fora de aquella noble e sobres gran ciutat* (11860).

(1) Edic. *Curial, RABL*. 519.
(2) *Gram. lleng. rom., Sint.*, § 88.
(3) *Gram. hist. cast.*, § 502.
(4) *BDC*, II, 16.
(5) *RFE*, IX, 185.

Digitized by Google

obtat, OPTATU(M): desitg; *aconseguit son obtat* (15523); mer llatinisme: OPTO, AS, ARE.

oyda: per oyda conech molt bé (7915); en castellà «de oídas»; en català no es may plural, com fan alguns neoliterats.

parificar: compararse, posar a par; *se volgueren no solament parificar ab les Muses ans encara subpeditar les* (10076).

par: tu e tes pars (11556), «tu y tes iguals».

parler: garlayre, enrahonador; *lo qual era molt bell parler* (444); no es galicisme; usat també per Metge.

pensar (1852): es abundós y traeix una evolució del català, que registrem ja en N'Eximeniç, qui també usa aquest verp en lloch de «cuydar», com esmerça Metge, o de la forma llatina «cogitar» com feya Lull.

persona: cos, còrpora; *lo qual era de la persona molt gran* (6650).

plato: (la Guelfa e labadessa) començaren a metres a punt, axi que, abans que la gent se levas, a elles ja no fallia plato (15256). La explicació d'aquest mot, en provençal *platon*, la dona Levy ([1]) ab la cita «.i.ª cinta de femna de ceda blava et de la .i. cap a l autre a de platos d argent subredauratz» (Arx. Cat. Carcasona). *Plató* diminutiu de *plata* era quiscuna de les plaques, com diríem avuy. Mes no cal anar a parar al provençal, puix lo mot era perfetament català: l'investigador Dr. Joseph M.ª Roca lo cita en sa manya monografia sobre la Reyna empordanesa Madona Sibília de Fortià; *a En Ferrer, per a guarnir una correja de sanastre li compra un cap, una mosqueta y cinch platons d'argent daurats* ([2]).

plegar: arribar; *e axi anant plegaren a una vila* (5594), *no plegaven los peus a terra* (14670).

quitament: lliurament, francament; *sen pusca anar quitament* (4857).

quitar: ésser quiti, descarregar; *yom pusca quitar daquest deute* (13578); en francès «acquitter», no es, però, galicisme.

quirats (10307): «quilates».

rahenes: en cast. «rehenes», no es, però, castellanisme; *donades certes rahenes* (14362).

raure: esborrar; *rau de ton pensament* (10757), *sera ras de la memoria de tots los homens* (9628).

regalar: rajar, ésser líquit; per açò, «montanyes regalades», frescals, rublertes de fonts, plenes d'aygues; *or colat o regalat* (11176).

(1) *Suplement al Dicc. Prov.*
(2) *Memòries de la RABL*, x, 43.

Digitized by Google

repolsar: dominar lo pols, fer estar normal lo pols; *ja no podia repolsar* (8632); avuy diríem «ja no podia bufar, ja no podia alenar».

restaurants: coses restauradores, restablidores, aconhortadores; *¡No sino! que son purgues e restaurants aquells que ab lançes e ab spases se donen* (3018).

ros (12009, 15057): rosada, «rocío».

saluts: fòrmula clàssica usual de salutació; *els torna les saluts* (817).

sentir: trobem ja en ple ús aquest verp ab lo significat d'«ohir», mes coexistint encara ab aquest; *la Guelfa lo oy plenerament e com senti que hach acabat* (9911), *lo rey, sentida la remor* (14169).

sinestre: llatinisme; vide supra *destre*.

sitiades: sentades, reunions, juntes. Avuy hem reintroduhit «seti» per «seyent»; «setiar, sitiar» seria «asseure's»: *tractant aquests fets en diverses jorns e sitiades* (8212).

sobrer: superior, fort; *cavall pus sobrer* (2722).

sodegat: sacsejat; *laferra ab les mans e despuys quel hach un poch sodegat dun torn lo mes per terra* (1305).

sopols: sens pols, esmortida; *quasi en sopols en son lit la meteren* (747).

li strengueren les plagues (4906): «li reduhiren les llagues».

succehir: si... los fets succehian mal a Curial (7901), mostra lo pas de «successió, ilació» a «esdeveniment». En lo text encara significa que'ls fets se seguien malament per a Curial. Avuy «succehir» se refereix a un fet près per si sol y vol dir «esdevenir».

talayar: atalayarse, adonarse, apercebre's; *no talayantse la enamorada dona de la embosta que li tenien* (9377). Es remarcable l'ús d'aquest verp qui avuy se té per un vulgarisme rural, y en efecte, se conserva no més en la plebs baxa y en les encontrades pirenenques.

.*tempesteiar:* donar una tempestat de colps; *Curial lo volia metre a mort en tot cas el tempesteiava tan terriblement que ja lo cavaller no podia pus en avant* (5100).

tenir a noves (11478): entretenir ab noves, tenir conversa, comunicar, general en tots los clàssichs.

torcar: exugar; en fr. «torcher»; no es, però, galicisme; *torcaren li la suor* (4843), *se torca les lagremes* (12196).

tranquille: tranquille e pacifich estat (15080); es molt notable que tant lo *Somni* com *Curial* usen *tranquil* en exa forma.

triumphe (9254), ab *e* final.

verdugueiar: blandir; *verdugueiant la lança* (14364).

vist: (*esser vist a un*) semblar, parexer; llatinisme: MIHI VISUM EST; *los que li foren vists* (1614), *plau a mi, si a vos es vist que...*

Digitized by Google

(7730), *si al Rey fos estat vist* (8627). Era també corrent en Aragó: «quando a la cort visto serà» (*Liber constitutionum tocius Regni Aragonum et Regni Valentie et Ripacurtie,* citat per Borao, *Dicc. Voces Aragonesas*, 62).

III. — Modismes

218. *axi que ressecades les superfluitats, les rahonables romanguen en copia e abundancia gran* (7402), suprimides les coses supèrflues, les necessàries sien abundants.

aquells qui cerquen pel en l ou e nuu en lo jonch (7658), bona dita.

tals strenes com aquelles que la Guelfa vos ha donades no les ha hom tots anys a festes de Nadal (9710).

lenguatge cathala (10087); aquesta apelació excloeix que l'autor sigui valencià.

com los homens pobres de sciencia... disputen ab los homens scientifichs e de reverenda letradura (10144); avuy ne diriem «eminents literats».

qui guerra vol no deu portar timbre doliva (11520).

tenint... lo ventrell gros contra Curial (14102); estant enfadat, enfellonit.

per que no tengam temps (14137); pera que no gastem temps.

estava la batalla en pes, que no sabia hom a qual part la balança declinaria (14681); «en suspenso», en lo fi de la balança.

hostes e peix a tres dies puden (2136).

no puges tant que ten endenys net baxes tant que valles menys (5162).

qui havia legit lo text haguera feta la glosa (6505).

IV. — Paralel lingüístich entre lo «Somni de Bernat Metge» (1398) y «Curial e Guelfa» (devers 1450)

219. *Ortogràficament, Curial* es encara més regular y s'acosta una mica més a la perfecció definitiva, que'l ms. del Ateneu Barceloní qui nos serva la mellor redacció del *Somni; é* final, en la transcripció de la que, aquest vacila entre *ig, yg*, es ja grafiada tostemps *ig* per aquell: *desig, goig.* La cultura externa y formalista, y les habituts gràfiques anaven avençant ab lo temps, anch que la llengua culta estigués ja en la decadença.

Digitized by Google

Fonèticament, molt poca cosa haurem de remarcar, ço qu' es conseqüència de la bona ortografia d'abdues obres, qui ab llur correcció nos celen los fonemes vivents. Anotem en *Curial* la forma moderna *christia* en lloch de *chrestia*, com en Metge, y altres clàssichs, y *sobollir* en veu de *sebollir*. Dóna lloch a rumiar, qu'abdos textos usin la forma masculina *tranquille*. *Curial* se diferencia de tota la tradició literària anterior y posterior al escriure *lo un* per *la un*; mostra finalment, un penjant decidit vers l'afèresi, *nemichs, semblea, breus*, etc. En resum, fonèticament cap conseqüència se deriva.

Morfològicament, les discrepàncies ja son més significatives. L'autor de *Curial* ha perduda ja la consciència de la flexió *Deus-Deu*, formes qu'usa a la tum-tum; com Metge, esmerça *llur* en vàlua substantiva, ço es assaber, quant se refereix, mes no acompanya, son nom; a diferència, però, d'aquest, escriu indistinctament *son, lur*, quant lo possessiu té vàlua adjectiva; trobem en nostra novela los determinatius *esta, estes*, qui, per ésser de dret catalans no he gosat a titllar de castellanismes, mes que, de fet, si no ho eren en mans d'autors més antichs, poden versemblantment ésserho en les de nostre escriptor, atesa la època quant escrivia, y la influència general castellana qu'hom li comença a endavinar; es ben notable que'l plural d' *aqueix* sigui per ell *aqueys*; *Curial* y *Somni* coincidexen en l'article propri masculí *En*, mes discrepen en lo femení, *la, dona*, respectivament; la baxa ferma que *Curial* mostra respecte al *Somni* en l'ús del pronom relatiu adjectiu *qui*, es prova inequívoca de la major puresa lingüística de la darrera obra y de la decadença catalana en que ja fou escrita la primera; en quant als indefinits faré notar la forma *quiny* al costat del femení *quina*, y que no es tant adicte com lo *Somni* al subjecte *hom*, que substituheix sovint per la construcció moderna ab *se*.

No m'es llegut, ab greu recança, de parangonar les formes verbals per no haver fet aytal estudi en Metge. Faré remarcar, però, qu'en *Curial* son molt més abundoses les del condicional en *-ra* (*amara, volguera*, etc.).

Les remarques qu'he fetes sobre *Deus, lur, qui, se*, denoten pèrdua, y en conseqüència, devallada del estament qu'havia assolit la llengua. Nota plahenta es la persistència de les formes en *-ra*.

Sintaxi: no serva nostre autor la fina distincció que Metge estableix entre *açο, ço;* ni, malhauradament, perpetua tampoch lo demostratiu substantiu *aquell*, quant preceheix *de, qui, que*, en guisa que fa com avuy *la del teu pare, lo que tu vols*, en lloch de les belles cons-

Digitized by Google

truccions *aquella del teu pare, aquella que tu vols;* d'altra part es més arcaich que Metge en no admetre *hi* en *hi ha*, ans solsament *ha hi* («hay»). En lo règim directe dexa ja infiltrarse a voltes la preposició *a;* en cambi serva en absolut sa concordància ab lo participi passat, sigui quina sigui llur situació recíproca. Ab alguns verps intranzitius y impersonals, qu'altres clàssichs construexen ab *ésser*, usa *haver*.

En quant als adverbis, *Curial* es molt rich, potser més que'l *Somni;* emperò pera alguns d'ells: *acens, allens, nunca, tota via*, de dret ben catalans, hauria de fer la matexa reserva que pera *esta;* comença a admetre *allí*, qui havia de menar la pèrdua d'*ací*, y lo cambi semàntich de *aquí;* no entén com a adverbis encunyats *tostemps, nulltemps*, los elements dels quals escriu sempre descompartits; reserva *pus* pera adjectiu, mes pera'l verp esmerça indistinctament *pus, més*, ço que no feya pas Metge; en cambi distingeix *tan, tant;* admet *perque, pera que* al costat dels clàssichs *per ço com, per ço que;* s'encomana del francès l'ús expletiu y lleig de *si*, sola y ab *e (e si);* no podem rebutjar *pur*, anch que renove les reserves ensus dites; y finalment pert les correlacions *cantaria si podia, cantara si pogués,* que barreja freqüentment.

Totes aquestes dades mostren una evolució pitjorativa; emperò, es encara aquesta més palesa en l'*ordenament*, no per ço com n'hi trobem de tanta trascendència com *a* ab lo règim directe, per exemple, ans per la pèrdua de sentiment lingüístich que'l novell orde comporta, y per la íntima conexió d'aquesta matèria ab l'estil y esperit de la llengua. Lo més substancial d'aquesta, cuyt, es ço qui està més lluny del mot escrit y del so parlat, es assaber la ilació, lo ritme; ací hi ha la ànima, la clau d'un llenguatge: musica nova s'encarna ab nous mots.

En aquest punt *Curial* resta per sota del *Somni:* es debades demanarli aquella gràcil agilitat, qui d'ésser sobrada, o quant menys mantinguda, nos haguera fixada definitivament nostra llengua literària. No cal buscar l'hipèrbaton just y oportú, ni la llibertat armoniosa en l'encadenament de les proposicions. Detalladament, *Curial* proclita molt més que Metge, com fem avuy, los pronoms àtons; prodiga innecessàriament los pronoms subjectes, potser influit pel francès; no sempre postposa los verps auxiliars, indicant la ordenació moderna, y també nos preceheix, posant sovint los adverbis darrera'l verp.

Digitized by Google

V. — Paralel lingüístich entre «Curial e Guelfa» y lo llenguatge literari tradicional modern

220. *Gràficament*, sols hi ha un fonema, *j* mitjanera, qui no sigui uniformament resolt en *Curial (pijor, desiges, jutjar, viatge, judge);* podem, donchs, considerarne la ortografia com a perfeta, si li acceptem *i* ab vàlua de *j*, *enveiosos*, y li comportem la pràctica de representar per *y* la *i* després de vocal, *oyr*. Escriu correctament *mateix, matexa.*

Fonèticament, no'ns hem d'entretenir en indicar discrepàncies per ço com tot nostre estudi fonètich se basa en mots qui presenten fonemes divergents dels actuals, en guisa donchs qu'hauríem de repetirlos tots.

Morfològicament, sols fan lo plural en *-os*, los noms terminats en *s;* hi ha encara set excepcions ab la desinència antigua *-es;* los acabats en *st, ig, tx, sch* afegexen merament una *-s;* los qui finexen en *-ix* fan en lo plural *-ys (peix, peys).* Com en altres clàssichs los substantius qui acaben en *-or* son femenins. Lo reflexiu tònich es *si*, *prop si*, en lloch del modern *prop d'ell.* L'article propri, *En, La*, es lo modern en lo català oriental, exceptuada la costa y Empordà. En quant als pronoms indefinits sovintegen los plurals *cascuns, abdosos*, y s'usen los bells pronoms *als*, *aldre*, axís com se reforça la negació ab la determinació copulativa «(consell) *del mon* (no)», equivalent a *cap.* Per ço que fa al verp, *yo am-o* es usat en un 60 % sens desinència, *yo am*, y en un 35 % ab *-e*, *yo parle*; sols registre tres casos ab *-u: yo confiu, preu, renunciu.* Es interessant de trobar ja qualques formes en *-au*, *digau*, en mitg d'una gran majoria en *-ats*. *Curial* mostra decidida aversió per les formes incoatives: hom hi llegeix usualment *mer, meren, ou, feren, fingen*, tampoch encloeix la *w* en *veen, caen* etc., y en l'imperfet trobem encara les formes febles *dehia*, *fehia*, *cahia*, *jahia*, etc. Lo pretèrit perfet es lo qui més discrepa de la flexió moderna, s'entén de la llengua literària, posat que la parla viva usa preferentment lo perifràstich; es vijares qu'aquest afeblí lo paradigme clàssich, qui per aquest motiu devingué instable y fou substituhit per altres formes en l'escriptura; les desinències de nostre text son: *yo empr*IS, tu haguiST, ell RIS; pel plural es notable la segona persona: *vosaltres mostr*AS, *part*IS, *f*ES. Lo futur y'l condicional aparen gayre bé sempre ab sos elements soldats; encara se troben, però, alguns casos ahont van descompartits per mots àtons: *dir vos he, fer vosia.* Pel subjunctiu present, la primera conjugació té en majoria la desinencia *-e*, *yo procure*, y en minoria la radical nua, *yo am*; les altres conjugacions acaben en *-a*, *yo muyra, ell sapia.*

Digitized by Google

Resum: la majoria dels morfemes pertanyen als bons temps de la llengua; hom nota evolució en: plural en *-os*, relatiu nominatiu *que*, article *En*, *la*, indicatiu *yo parle*, *yo renunciu, vosaltres digats-digau*, formes incoatives *merexen,* imperfet *dehia*, futur definitivament compost, etc. No totes aquestes transformacions poden considerarse com a sanes: les dues primeres y la desinència *-u* del indicatiu presuposen una desviació dels trets essencials de nostre romanç.

Sintàcticament, trobem molt sovintejadora la *de* partitiva, axís com la qui introdueix lo règim relatiu, *pensar de tu*; igualment abunden més qu'avuy los verps pronominals *ésserse, callarse*, *mirarse*, y l'infinitiu, adés esmersat nominalment, adés substituhint proposicions règims; lo règim directe qualques vegades va precehit de *a,* en cambi sempre concorda ab lo participi passat; en quant a adverbis y conjunccions, ultra les observacions fetes en lo paralel ab lo *Somni*, afegiré que n'usa molts qu'avuy hem perduts, *apares, vijares*, *ausades, anvides, mills, tantost, mantinent, duymes, quaix que, mes avant, norresmenys*, y aytambé l'afirmació *hoc*; ja hem fet notar entre les conjunccions, les modernes *perque*, *pera que*; es rigorós nostre text en introduhir sens preposició les proposicions qui determinen noms.

Son *ordenament*, jatsia qu'hajam vist qu'era més encarcarat y menys graciós que'l de Metge, sobra encara de molt lo mal gust modern, en lo bell hipèrbaton qui descomparteix per un heterogeni llur, dos mots homogenis coordinats, y fa precehir, com avuy a Mallorca, lo pronom àton en accusatiu al datiu; *Curial* postposa, però, a voltes l'adverbi al verp y aquest a son règim pronominal àton, ordenaments aquests dos últims, qui anaven a devenir forçosos, ab greu pèrdua de la beutat estilística del llenguatge modern. Aquestos mancaments y la introducció de *a* en lo règim directe, anch que semblin poca cosa, al costat de la gran còpia de sintagmes que conserva fermament nostre text de la mellor època catalana, tingueren tal trascendència y espandiment, que cal denunciarlos com a tares desceladores de la decadència literària.

IV. — Data de composició

221. L'estudi complet, qui prest ha d'ésser publicat en la *Rev. de Fil. Esp.*, sobre l'ús respectiu dels relatius *qui, que*, en la llengua y literatura catalanes, me permeté de traçar gràficament sa evolució en tots llurs períodes, y d'assignar a quiscun son coeficient respectiu. La bonesa d'aquests, es estada després per mi, ben sovint comprovada, en

Digitized by Google

observar com la crítica literària corroborava dates induhides lingüísticament pels coeficients dels relatius. Es aquesta una pedra d'assaig tant més segura quant en certa manera s'escapa de la percepció del escrivent, com m'han provat literats moderns qui's preuen de saber distingir los casos subjecte y obliquu. Aplicant aquest mètode a *Curial*, los tants per cent qu'he consignats en lo § 75, coloquen la novela vers la meytat del s. xv. Lo mestre A. Rubió y Lluch prova com es posterior a 1443 (1); en guisa que ses rahons històrich-literàries indubitables coincideixen ab les lingüístiques nostres. En quant a certs arcaismes fem esment que l'autor mateix de *Curial* indica qu'era ja d'edat provecta quant la escrivia, y més avant, son bagatge literari es tant extens qu'implica necessàriament llonch temps en sa formació; son estil havia de respondre, donchs, a lectures seves y conexences humanístiques anteriors a 1450, y, en efecte, no sols n'hem trobades les conseqüències en lo coeficient de *qui*, ans en lo regust clàssich general del llenguatge qui, quant fou escrit, reflexava mellor la relativa puresa del segon quart del s. xv, que no pas l'accentuada decadència literària de 1460 en avall.

VII. — Lloch del autor

222. Volem dir lo de sa formació literària, no lo de sa naxença. Algunes confusions qu'hem retretes en la Fonètica en l'ús de *a*, *e*, pera representar *e*, y d'*u* pera representar *o* àtona, lo coloquen en lo català oriental; lo mateix confirmen los articles propris *En, La*, los quals a més excloexen la costa de des Tossa fins a La Selva, ab Gerona y Alt-Empordà ahont esmercen *En, Na* (2). Si volem circumscriure més aquesta zona, podrem observar qu'una erudició tant vasta com la de nostre autor postula un centre cultural de formació important, per exemple Barcelona o Vich.

(1) Ed. *RABL.*, xv.
(2) Alcover, *BDLC*, ix, 249.

Digitized by Google

VÀLUA ESTILÍSTICA Y LITERÀRIA

223. Estèticament, la novela examinada, es agradosa y de suau lectura en tota sa primera meytat, ço es assaber, lo llibre primer y bona cosa del segon. L'autor no s'hi exibeix subjectivament, y lliura planerament sa narració, que té, norresmenys, l'encert de graduar ab justos efectes y desenrotllar ab atrayent interès. Aquest troç no posseheix un estil tant ferm y gràfich com lo de *Tirant lo Blanch*, mes en cambi, li porta los aventatges de menor extensió y menys desigualtat.

Mes l'autor comet la primera ensopegada retorical en los rahonaments de Laquesis ab sa mare (7910-8060), llarchs y empelagosos, mes sempre de clara ilació; poch després adreça complantes a la Enveja (8313) en mitg de la pintura dels mesquins ancians, la qual es precisament justa y ben feta, y no acaba lo llibre segon, sens tornarse a assajar en un parlament entre la Fortuna y los Infortunis.

Hem de creure que ben pagat y satisfet romandria de ses perorates classicistes, ajustades al gust de sa època segons models de la literatura italiana. A Johanot Martorell també li havia d'haver esdevingut lo mateix, quant no's descuydà d'encapçalarne cada capítol. A nostre escriptor, qui tant n'era net fins a la meytat de sa obra, lo pecat li encomanà lo vici: sa vanitat literària se li esvetllà, y si fins llavors havia amagada sa personalitat darrera una prosa lliura de pretensions y simpàtica, des de'l començament del llibre tercer, nos parla d'ell, dihentnos que com a ignorant no sap si li serà lícit invocar les Muses y qu'en tot cas aquestes no se li mostrarien, a pesar de lo qual nos entreté llongament ab les nou Muses, y ab textos llatins dels sants PP. y de Ciceró, y ab referències d'Alexandre, Jason, Hector, Achiles, etc. (10059-10311). Entrat en aquesta via no era fàcil que's retingués, y en efecte, nos dóna una magna discussió entre la Fortuna, Neptumno, Juno y Dione (10952-11562), seguida, després de noves protestes sobre la «sua ploma vergonyosa», pel somni de *Curial* y la contençó entre Homero, y Ditis y Dares, y entre Hector y Achilles (11563-12020), digressions en les quals he de regonexer que l'acompanyament mitològich es riquíssim y que l'autor palesa extensos conexements humanistes; ni tampoch dexa de lluhirhi son estil, essent de doldre tant sols, que no tingui veritable connexió ab la trama de la novela.

Digitized by Google

Torna a reincidir una mica en ampulositat elocutiva en les consideracions de Camar a sa mare Fàtima (12904-12970), y finalment s'acomiada de les humanitats ab la visió del deu Baco y les set Reynes ab les donzelles representatives de les disciplines escolàstiques, Ethimologia, Demostrativa, Judicialis, Subeumetria, Rítmica, Motus y mant altra. La obra revé a la regió cavalleresca, ab tònica mitgeval, y cobra de nou clar estil y fluhit.

Com a model de vigoria y pregon sentiment potser no té par la exhortació que lo Sangler adreça a Curial esperonantlo a dexar lo mon (10663-10922). L'autor hi assoleix passatges de vera emoció que crech han d'ésser justiprehuats entre los mellors de nostra literatura.

Es cosa remarcable, per contra, la fadesa y falsetat dels diàlechs; axís com son aquests lo mellor de *Tirant*, cuyt que son lo pitjor de *Curial;* nostre autor no sap compenetrarse ab sos personatges, en guisa que no son ells, sino ell qui artificiosament parla. (Cf. Camar y Fàtima, etc.).

Com ja hem dit y convé reblar, ni en los troços elocutius y altissonants, ni en les relacions més planeres, may es l'estil de nostre autor obscur ni recargolat ab hipèrbatons, com era ja en lo seu temps aquella prosa valenciana, qui ab la hegemonia de la mal apellada Atenas catalana, infectava nostra literatura. Si hem criticades les expansions retoricals es estat per no venir a tom y per ésser enfarfagades pera'l tast modern, no perque llur construcció sigui treballada, ni la ilació difícil a desxifrar. Es aquest un dels majors mèrits d'aquesta novela, més estimable si fem esment en la època de sa composició; *Curial* es tostemps clar y ben escrit.

224. Esguardem finalment lo fons de la obra, la acció y sos hèroes. *Curial* es una novela de cavalleries y d'urdirne es mestre son autor. No cal, donchs, anar a cercar trascendència a sos personatges. Aquests son simples figures qui servexen pera confegir una trama atractívola, variada y plahent. L'acció ho es tot, y en son entrellat demostra qui la desenrotlla, tant bon gust com fina percepció en contraposar los diversos elements qui integren aquella. Los matexos enlayraments mitològichs son ben colocats pera variar la escena, y en la època quant eren agradosos, havien de contribuhir a la riquesa de facetes qui exornen aquesta obra.

Com esdevé sovint en aytals circumstàncies los hèroes principals resulten los menys humans. Curial y Guelfa son incomprensibles: la toçuneria de la segona sols resta justificada per la Cort a Nostra Dona del Puig, qui ab magnificència extraordinària corona la obra; en quant

Digitized by Google

al primer, tot son tremp se despèn batallant; fora d'açò, ni té volentat, ni caràcter: resisteix braument les sugestions de Camar y en cambi poch després a França se lliura a la deshonestat y als vicis.

Entre les figures secundàries, però, n'hi ha algunes més humanes y ben sentides. Me plauen los dos ancians, y sobretot Fàtima y Camar, l'episodi oriental de les quals es encisador.

En resum, novela d'acció, rica en pintura externa, atractívola y distreta; no estudi apregonat de la vida, ni enformació de tipus verament humans.

Digitized by Google

ÍNDEX ANALÍTICH

ą 22.
a àtona 25.
a preposició 161.
a ab règim directe 213.
ab 20.
ABLATIU absolut 114.
abraçars (*los*) 104.
abdós, abdues, abdosos 78.
acaçar 217.
acens 118.
ací 116.
açò 95.
açò es ver que 208.
aconseguir 57.
actor 217.
acurtar 214.
adonchs 190.
ADVERBIS 116; àtons 117; locals 116; temporals 124; modals 143; comparatius 149; de resposta 157; llur colocació 203.
AFÈRESI 59
afermar 26.
ahurt 208.
al + infinitiu 108.
albines 208.
alciure 56.
aldre 77.
aleujar 217.
algú 77.
allens 118.
allí 116, — per *aquí* 213.
allò 72.
almaguena 212.
almenys 153.
als 77.
altificarse 217.
altre... altre 77.
altri 77.
amprarse d'un 217.
anch 124.
ànimo 214.
ans 189.
anvides 146.
apares 144.
apenes 143.
apersonat 217.
aportar 210.
aprofitar 57.
aprop 121.
aqueix 71.
aqueys 71.
aquí 116.
arrestarse 208.
art (*la*) 66.
ARTICLE definit 96; en lloch del pronom demostratiu 213; partitiu 97.
asclar 211.
assallir 208.
assalt 214.
assats, colocació 203.
atonar 217.
atretant 56, 77.
-ats, *-au*, (2.ª pers. plural present indicatiu) 81.
atràs 119.
atressí 185.
au 34.
ausades 145.
AUXILIARS *haver, ésser* 115.
auzells 34.
avisarse 208.
axí com si 174; *axí que* 173.
ayguamans 217.

Digitized by Google

balbuza 210.
baudor 211.
be que 176.
besar 208.
besars (*los*) 104.
borrell 208.
breu 59.
breu (*hebreu*) 217.
brevidat 27.
brofega 217.
brullàs 32.
bruta 210.
callarse de 98.
cambi (*lletra de*) 217.
camús 208.
carçre 217.
carestiós 210.
carro 212.
cascun 77.
castigar 212.
catiu 42.
ce -, *ci-* 37.
cerquar 2.
certà, *-ana* 208.
christià 27.
cirimònia 27.
coa 24.
cobeu 217.
còlera 210,
colorar 217.
com 168.
comouent 49.
COMPARACIÓ 150.
comtar 47.
CONCORDANÇA del règim directe ab lo participi passat d'un auxiliar de modus 105; del participi passat ab l'objecte de l'acció 113.
CONDICIONAL 86; formes en *-ara* 90.
coneys, *coneix* (tu) 80.
confermar 26.
confiu (jo) 79.
CONJUNCCIONS 167; locals 167; temporals 168; causals 171; finals 172; modals 173; de manera y comparació hipotètiques 174; concessives 175; coordinatives 182.
consellar 57.
CONSONANTS grafia 3; oclusives 3; fonètica 35.
contenent 26.
contra 163.
convicina 33.
COORDINACIÓ positiva 182; adversativa 188; successiva 190.
cors 54.
cossari 53.
costret 51.
coué 48.
-ct- 44.
ço 95.
ço del meu 95.
ɛ 12.
ɛ́ 14.
-d- intervocàlica 38.
dabans 131.
daci avant, *daqui avant* 127.
dampnar 47.
dan 46.
darga 59.
DATA de la composició 221.
daurat 34.
de 162; *de present* 132.
deçà 118.
deceptines 26.
degú 77.
deig (jo) 79.
dellà 118.
dempeus 50; 208.
denyar 217.
depart 217.
des que 169.
desar 217.
desempachar 209.
desenvolupar 210.
desfavor 26.
desfreçar 26; 217.
despens 208.
desplaer 62.
despuys 126; *despuys que* 170.

Digitized by Google

destre 217.
desús 120.
detràs 119.
Deus, *Deu* 64.
devisar 208.
dexebla 30.
digmenge 38.
dir de no 158.
dolçura 212.
donari 217.
donques 190.
duello 210.
duymés 129.
dz 7.
ẹ̀ 23.
é 30.
e àtona 26 a 29.
e...e 182.
egual 26.
embosca 211.
empachar 209.
empeus 208.
emplir 26.
en 160; + infinitiu 109; + gerundi 111; *en poca d'hora* 142.
En article propri 73.
-en, *-uen*, (3.ª pers. plur. pres. indicatiu) 82.
encontrada 217.
encruelir 217.
endret de 123.
enfelloneys (tu) 80.
enguent 31.
ensems 147.
ensenya 208.
environar 208.
entegre 26.
EPÍTESI 58.
ergull 31.
escàndel 29.
escarn 217.
espassa 210.
ésser, conjugació 93; *ésserse* 98.
estar (*ésser*) 217; *estar en catiu* 217.
esta, estes 71.
esturment 63.
f- grafia 4.
FACTITIUS (verps) 98.
fallir 217.
falta 212.
FENÒMENS esporàdichs 57.
feren (*ferexen*) 82.
ferro 212.
ficar 217.
fina força [*a*] 217.
fincar 217.
fingen (*fingexen*) 82.
flages 217.
flauges 217.
FLEXIÓ casual 64; numeral 65.
flixarse de 217.
FONEMES transitoris 62.
FONÈTICA 22; comparada ab la del *Somni* 219; ab la moderna 220.
foras 30; *foras fora* 164.
fort, *forts* 156.
fortegàç 217.
foure 208.
FUTUR 86.
fugir a 98.
g- 39.
garar 217.
gast 214.
gatges 208.
GENRE dels noms en *-or* 66.
gents 94.
GERUNDI 111; absolut 112; orde de son subjecte 202.
gigantàs 27.
glomerós 217.
-gn- 45.
gràcies 217.
GRAFIA 1.
granesa 217.
grasa 211.
grayr 57.
gros 217.
guastar 39.
heraut 56.
haver com auxiliar 213; *haver a* 107; *haverhi* 99.

Digitized by Google

hi 117.
hic 117.
hom 77.
hoc, *hoch* 157.
huy, *vuy* 57.
i àtona 33.
IMPERATIU 89.
IMPERFET de subjunctiu 91.
inferns 94.
INFINITIU 104; mer substantiu 104; pur 106; preposicional 106; versus proposició substantiva 110.
INFLUÈNCIES forasteres 207; gramatical francesa 209;—lingüístiques 208; castellana 212; francesa 208; italiana 210; provençal 211; —literàries 207; castellana 207; francesa 207; italiana 207; provençal 207.
innot 45.
insoferible 62.
ir 57.
INTERJECCIONS 159.
j 13.
j 15, 16.
jagant 30.
jamés 139.
jatsia que 175.
jats que 175.
jove home 208.
jumenta 211.
justar 57.
juyhí 38.
k final 5; intervocàlica 35.
ks 9.
l 19.
l + oclusiva 56.
l final 8.
la article propri 73.
la (*a*...) article definit 74.
ladrars (*los*) 104, 217.
làgremes 29.
laugera 30.
lavors 135.
lealtat 62.
letra 94.
ll 8.
lladonchs 135.
llavar 214.
LLOCH del autor 222.
llum (*lo*) 66.
llur, ordenament 198.
lo pronom neutre 72.
lo més, *la més* 151.
lo un 34.
logis 208.
los datiu pronom personal 68.
lotge 208.
lur 70.
maestre, *-ssa* 62, 217.
major de 150.
malait 30.
malmirent 217.
MANCA de nexe 191, 213.
mànegues 29.
mantinent 133.
manto 212.
mar (*la*) 66.
màrtir 212.
mas 188.
malay 217.
menjars (*los*) 104.
membrar de 98.
menaçar 57.
menor de 150.
menys de 151.
mer (ell) 80.
meren (*merexen*) 82.
mereix (tu) 80.
més 149, *més que* 180.
més avant 184.
METÀTESI 63.
miamor 21.
mil, milia 78.
millor 27.
mills 152.
-mn- 46.
MODERN, llenguatge literari comparat ab *Curial* 220.
MODISMES 218.
molt, colocació 200, 203.

Digitized by Google

momental 217.
mònstruo 214.
moro 212.
morro 212.
MORFOLOGIA 64; comparada ab la del *Somni* 219; ab la moderna 220.
MOTS àtons, llur elisió 197; mots notables 217; coordinats, hipèrbaton 204.
-mpn- 47.
-mpt- 47.
musar 208.
-n 40.
ṉ 18.
nanya 217.
napoleta 26.
naray (*nerehi*) 217.
navigació 27.
ne 117.
nemich 59.
nichil 217.
nits (*de-*) 94.
-nm- 49.
no, *no pas* 158.
no obstant que 177.
NOM morfologia 64; sintaxi 94.
NOMS de personatges aragonesos 215.
norresmenys 187.
nos 67.
nosaltres 67.
nostramo 212.
NOTES LITERÀRIES 207.
novitat 27.
-np- 50.
-ns- 51.
-nu- 48.
nulls temps 138.
NUMERALS 78.
nunca 125.
nuyt 44.
ñ 213.
ọ́ 24.
o àtona 31, 32.
obisçir 217.
obsidió 217.
obtat 217.
obtengut 26.
oig (jo) 79.
on que 167.
ORDENAMENT 195; comparat ab lo del *Somni* 219; ab lo modern 220.
ordenar 28.
ordonar 28.
ORTOGRAFIA 1, 11; comparada ab la del *Somni* 219; ab la moderna 220.
ous, *ou* (tu, ell) 80.
oyda 217.
p intervocàlica 35.
paba!ló 30.
pans 94.
par 217.
parificar 217.
parler 217.
PARTICIPI present 111; passat: morfologia 92, sintaxi 113.
per avant 128.
per ço com 171.
per ço que 172.
per que causal 171; final 172.
pedaçar 57.
pegar 214.
peix 52.
pendre 62.
pensar 217; *de* algú 98.
pera 166; *pera que* 172.
peresosament 62.
perque, *per que* 213.
persona 77, 217.
(*a*) *petit pas* 208.
peys 52.
piatat, *piadós* 30.
pillola 210.
pincerna 214.
pits 94.
planeta (*lo* y *la*) 66.
plasent 62.
plató 217.
plegar 217.

Digitized by Google

PLURAL del nom 94; dels noms acabats en *es, os, st, ig, tx, sch* 65.
poch a poch 148.
polmons 32.
poria, porets 43.
posat que 174.
prechs 94.
preda 210.
PREDICAT 103.
pregaria 22.
PREPALATALS grafia 10.
PREPOSICIONS 160; locals 160; temporals 165; finals 166.
PRESENT d'indicatiu 79; 2.ª persona plural 81; 3.ª pers. plural 82; de subjunctiu: singular 87, plural 88.
PRETÈRIT IMPERFET d'indicatiu 83.
PRETÈRIT PERFET formes febles 84; fortes 85.
preu (jo) 79.
pris 211.
processió 36.
PRONOMS morfologia 67; sintaxi 95; orde dels àtons 195; indefinits 77; llur colocació 200; interrogatius 76; neutres 72, 95; personals àtons, llur proclisi 196; personals nominatius 67; relatius 75; subjectes 199, 209.
pronusticar 32.
PROPOSICIONS determinants 192; condicionals 193; interrogatives y exclamatives 194; relatives, llur colocació 205.
PRÒTESI 57.
-pt- 42.
pur 186.
purna 57.
pus 149; colocació 203.
pusch (jo) 79.
puys que 178.
quaix que 174.
qual 77.
quant 155.
quantra, quantres 163.
queacom 77.
qui, que 75, 213.
quina 76.
quiny 76.
quirat 217.
quisque 77.
quistioneiar 27.
quitament 217.
quitar 217.
-r 41.
racó 30.
rahenes 217.
rau (ell) 80.
raure 217.
rayl 23.
realme 62.
rebust 31.
redonir 57.
regalar 217.
RÈGIM 100; de la matexa radical del verp 98; directe 100; relatiu 101; passiu 102.
reglar 57.
relleu 208.
remor 31.
renunciu (jo) 79.
repolsar 217.
requerir 26.
requiridor 27.
requirir 27.
restaurant 217.
retraentse 62.
reyal 62.
ribaut 208.
ris 211.
ronçat 57.
ros 217.
-rp's- 54.
-rs- 53.
rt'r 55.
rugat 57.
s, z 6.
saber més 214.
sacudir 214.
salconduyt 61.
sallir 214.

Digitized by Google

saluts 94, 217.
sancera 30.
sartre 55.
-sc- 52.
screbat 208.
se 77.
segundar 214.
semblea 59.
sengles 77.
sent (*sant*) 30.
sentir 217.
servir a 98.
si, pronom reflexiu 69; *si tot* 181; *si*, *e si* 183.
sic, si 157.
SÍNCOPA 60.
sinestre 217.
sinistre 214.
sitiada 217.
SINTAXI comparada ab la del *Somni* 219; ab la moderna 220.
sitiar 212.
sobollit 28.
sobre, sobres 122.
sobrer 217.
sodegat 217.
sodoll 25.
soferir 62.
sombra 214.
Somni de Bernat Metge comparat ab *Curial* 219.
sompni, *somni* 47.
son, sa 70.
sopols 217.
sorella 210.
souén 23.
strènyer 217.
suamor 21.
SUBSTANTIU + *del mon* + negació 77.
succehir 217.
sus ara 130.
t intervocàlica 35.
tacany 212.
talayar 217.
talent (*mal*) 208.
tan, *tant* 154; *tant que* 179.
tantost 134.
tèbeu 29.
tempesteiar 217.
tench (jo) 79.
tenir 212; —*a noves* 217.
thesor 41.
toldre 62.
torcar 217.
tornar sens *se* 98.
toro 212.
tota via 141.
totora 140.
tots dies 136.
tots temps 137.
-tr- 43.
tranquille 58, 217.
TRANSFERÈNCIES interproposicionals 206.
través 53.
treces 208.
triumphe 58, 217.
tro 165.
turma 210.
u àtona 31.
-u en la 1.ª persona sing. present indicatiu 213.
una... altra 77.
upega 211.
us 69.
VÀLUA estilística 223; lingüística 216; literària 224.
verdugueiar 217.
VERP morfologia 79; sintaxi 98; auxiliar, sa colocació 201.
vestirs (*los*) 104.
vídues 63.
vijares 144.
vist a (*ésser...*) 217.
viuda 63.
VOCALS grafia 2; fonètica 22.
volentat 31.
vosaltres 67.
y-, *i̯* 17.
yo 67; *¡ay mesquina yo!* 159.

Digitized by Google

ÍNDEX GENERAL

Pàg.

Introducció 5
Bibliografia 6

NOTES LINGÜÍSTIQUES

Grafia 7
Fonètica 13
Morfologia 21
Sintaxi 37
Ordenament 60

NOTES D'ESTIL

Influències forasteres 65
Vàlua lingüística del text 75
Vàlua estilística y literària 87

Index analítich 91

Digitized by Google

Nihil obstat: Censor:
Dr. Antoni Griera, Prev.

Barcelona, 8 de febrer de 1929.

Imprimatur: JOSEP, Bisbe de Barcelona.
Per manament de sa Exc. Ilma. Dr. Francesch M. Ortega de la Lorena, CANCELLER-SEGRETARI.

Digitized by Google

EDITORIAL BALMES

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 058025161

Digitized by Google